

Literatura pro 1. ročník

Obsah

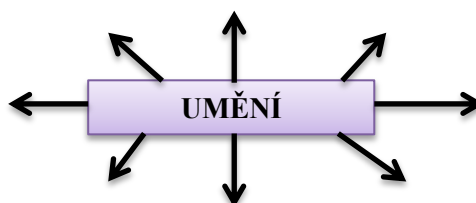
1	Základy literární vědy	4
1.1	Úvod do studia literatury	4
1.2	Literární věda a její disciplíny	6
1.3	Literární druhy a žánry	9
1.4	Kompoziční a tematická výstavba literárního díla	12
1.5	Jazyková výstavba literárního díla	14
2	Počátky slovesného umění	17
2.1	Nejstarší slovesné projevy	17
3	Starověká literatura.....	19
3.1	Orientální písemnictví	19
3.2	Starořecká literatura – eposy, tragédie	23
3.3	Starořecká literatura – další žánry	26
3.4	Starořímská literatura	29
3.5	Domácí úkol	32
3.6	Bible a její význam.....	34
3.7	Antická mytologie a biblické příběhy	36
3.8	Práce s textem.....	38
4	Středověká literatura.....	40
4.1	Charakteristika středověké literatury.....	40
4.2	Staroslověnské písemnictví	42
4.3	Latinská literatura.....	42
4.4	Vznik česky psané literatury	46
4.5	Rozvoj česky psané literatury.....	47
4.6	Práce s textem.....	49
4.7	Literatura předhusitská, Jan Hus	50
4.8	Husitská literatura.....	53
4.9	Petr Chelčický, Jednota bratrská	53
4.10	Práce s textem.....	55
5	Renesance a humanismus.....	58
5.1	Renesance a humanismus v umění	58
5.2	Giovanni Boccaccio	58
5.3	Francouzská renesance	61
5.4	Miguel de Cervantes.....	64
5.5	William Shakespeare	64
5.6	Renesance v Čechách – Jan Blahoslav	67
5.7	Práce s textem.....	68
6	Baroko	70
6.1	Baroko v umění, evropská barokní literatura	70
6.2	Česká literatura exulantská – Jan Amos Komenský.....	71

6.3	Česká literatura domácí oficiální.....	74
6.4	Česká literatura pololidová, lidová slovesnost	75
6.5	Práce s textem.....	76
7	Klasicismus a osvícenství.....	80
7.1	Znaky klasicismu a osvícenství	80
7.2	Klasicismus v literatuře	80
7.3	Osvícenství v literatuře.....	82
7.4	Vznik dobrodružného románu	84
8	Preromantismus	88
8.1	Preromantismus v literatuře.....	89
9	České národní obrození	91
9.1	Charakteristika, příčiny, fáze.....	91
9.2	Jazykověda – Josef Dobrovský a Josef Jungmann	91
9.3	Obraz minulosti – František Palacký, rukopisy	93
9.4	Počátky novočeské poezie, noviny	94
9.5	Myšlenka slovanské vzájemnosti	96
9.6	Vývoj divadla, Josef Kajetán Tyl	98
9.7	Práce s textem.....	101
9.8	Domácí úkol	104
10	Romantismus	105
10.1	Znaky romantismu.....	105
10.2	Romantismus v anglické literatuře	105
10.3	Victor Hugo.....	106
10.4	Romantismus v německé a americké literatuře	108
10.5	Romantismus v ruské a polské literatuře.....	110
10.6	Práce s textem.....	112
10.7	Český romantismus – Karel Hynek Mácha	114
10.8	Práce s textem – Máj	118
10.9	Karel Jaromír Erben	122
10.10	Práce s textem – Kytice	122
11	Seznam obrázků	125
12	Seznam ukázek	127
13	Použitá literatura.....	128

1 Základy literární vědy

1.1 Úvod do studia literatury

Úkol 1 Vypište, co vše zahrnujeme pod pojmem umění.

Úkol 2 Přiřaďte, ve kterých metropolích se nacházejí níže uvedená muzea.

Paříž	Ermitáž
Vídeň	National Gallery
Madrid	Prado
Petrohrad	Louvre
Londýn	Kunsthistorisches Museum

Úkol 3 Přiřaďte, k jakému druhu umění patří uvedená díla.

Leonardo da Vinci, Dáma s hranostajem	Sochařství
Ivan Pinkava, Salome	Literatura
Romain Rolland, Petr a Lucie	Architektura
Michelangelo Buonarotti, David	Fotografie
Ondřej Soukup, Johanka z Arku	Hudba
Vlado Milunič, Frank O.Gehry, Tančící dům	Malířství

Úkol 4 Zodpovězte otázky.

Co je literatura? _____

Proč je psána? _____

Můžeme tedy shrnout **3 základní funkce** literatury.

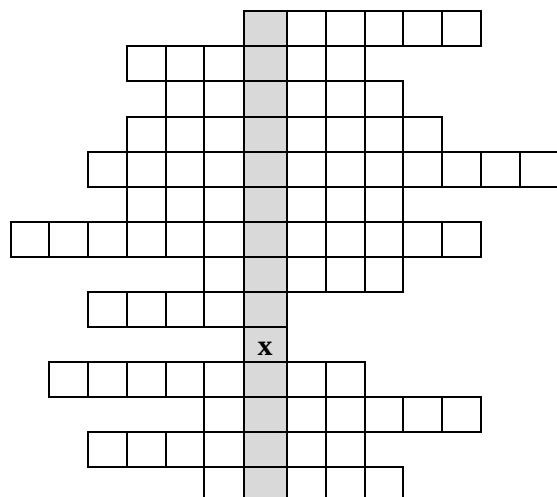
- a) funkce _____
- b) funkce _____
- c) funkce _____

Každé literární dílo má estetickou hodnotu, kdy umělec připomíná to, co jsme přestali vnímat, nebo umožňuje vidět, co jsme neviděli.

Úkol 5 Využijte následujících bodů a připravte propagační materiál své oblíbené knihy.

- Název knihy
- Jméno autora
- Hlavní myšlenka knihy
- Hlavní postavy
- Zajímavosti

Úkol 6 Vyluštěte křížovku.

Název muzea umění v Paříži.
Název díla Karla Jaromíra Erbena.
Jméno čarodějnického učně J.K.Rowlingové.
Příjmení učitele národů Jan Amos ...
Jedna z funkcí literatury.
Příběh s dobrým koncem a nadpřirozenými jevy.
Název Nerudova díla Povídky ...
Základní potřeba čtenáře.
Souhrnný název všech oborů s estetickou funkcí.

Budova, kde jsou shromažďovány knihy.
Příjmení autorky Babičky.
Veselý příběh s vtipným koncem
Poučný příběh se zvířaty v hlavních rolích.

1.2 Literární věda a její disciplíny

Vědci vymezili 4 základní pojetí zkoumání literatury. Podle některých ji nelze zkoumat, protože se jedná o složitý „organismus“, jiní tvrdí, že ji zkoumat lze pouze za určitých podmínek. Třetí skupina je pro to, aby byla literatura zkoumána v propojení s jazykovědou, nakonec poslední kategorie vědců hovoří za bezpodmínečné zkoumání literatury. Každopádně je vymezení pojmu různorodé, obecně lze říct, že literární věda označuje soubor disciplín, jejichž předmětem je krásná literatura.

Je možné vymezit 5 oblastí zkoumání:

- a) teorie literatury – zkoumá samotné texty krásné literatury, tedy zákonitosti tvorby textu, jak čtenář s dílem zachází, jak je dílo tvořeno, zda odráží rysy národních literatur
- b) literární historie – zde je dílo pojímáno jako součást autorovy tvorby, regionální, národní, nadnárodní literatury
- c) literární kritika – základem kritiky je požitek z četby díla, ten je samozřejmě ovlivňován mnohými faktory.
- d) textologie – určuje autenticitu díla, zejména u starších děl
- e) teorie překladu – zkoumá, jak se dílo mění při překladu, jak překlad ovlivňuje kvalitu díla, atd.

Úkol 1 Podtrhněte v textu důležité informace.

Úkol 2 U následujících textů určete, do jaké oblasti literární vědy patří (teorie, historie, kritika). Svou volbu zdůvodněte. Cílem není mít za každou cenu pravdu, ale umět argumentovat.

Zvláštní případ představují rozsáhlé tituly renesančních a humanistických děl, které vlastně nahrazovaly obsah díla. Patří k nim například název cestopisu Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic. Autor v titulu podal nejen informaci o trase cesty, ale také o tom, jakých skutečností si během cesty všiml, aby je v cestopise zachytil a informoval čtenáře i sám o sobě a o svém společenském postavení.

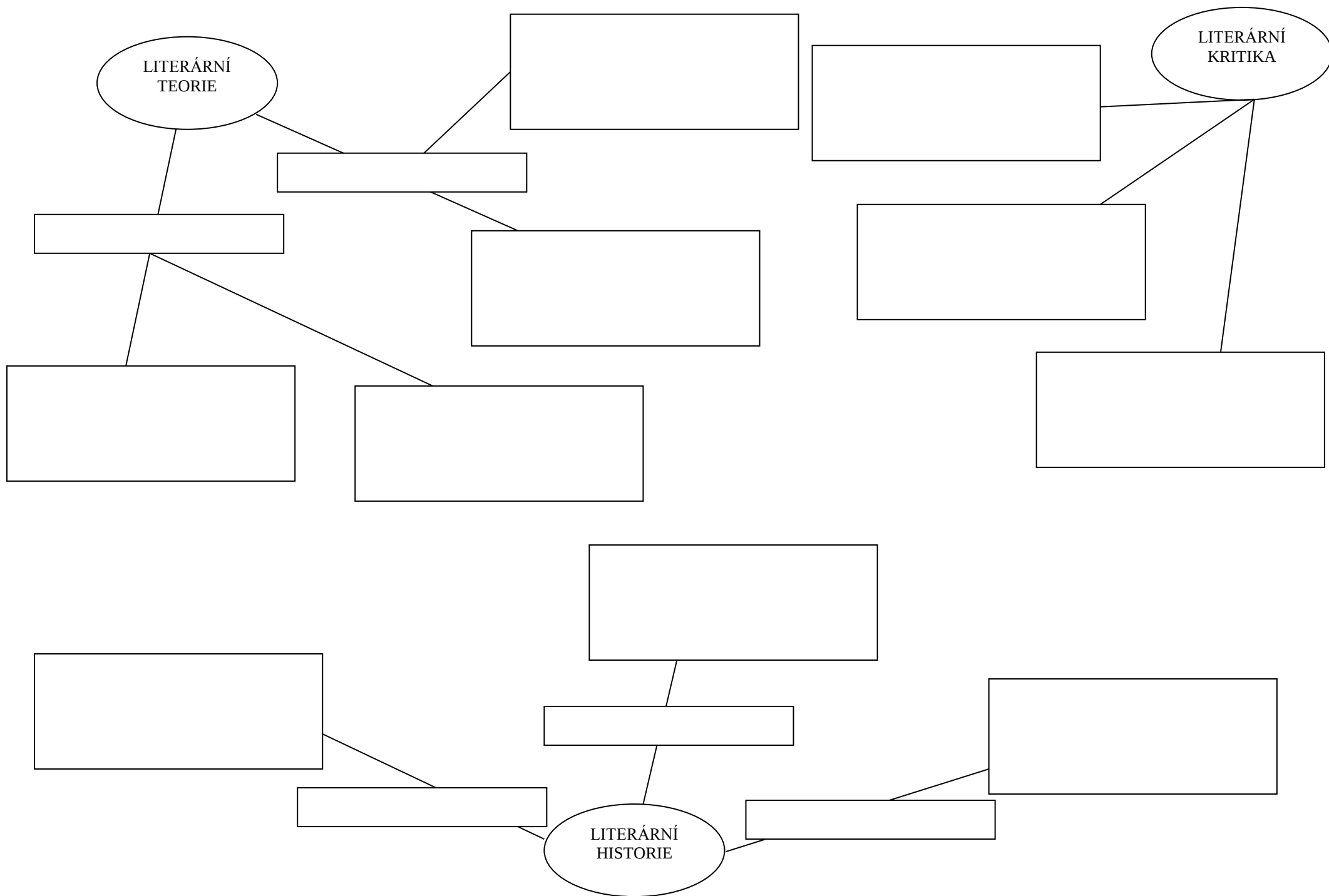
Odmítnutí avantgardy

Kamil Bednář již v roce 1940 ve svém Slovu k mladým odmítl sociálně se angažující umění i meziválečné avantgardní směry. Ve své programové stati si explicitně položil otázku po „konci avantgardy“, na níž si záhy odpověděl kladně.

Využití romantické scenerie v Dykových básnických skladbách, scenerie Buřičů i Milé sedmi loupežníků, má hlubší příčinu, než by se na první pohled zdálo. Vysvětlení nenajdeme ve vábivosti nezvyklých kulis, nýbrž mnohem spíše ve zjištění, že hnací silou Dykovy tvorby je polarita jeho talentu. Projevuje se v naprosto protikladných sklonech k halucinaci, snovosti a přímo ke kultu podvědomí, a na druhé straně ve sklonu k suché racionálnosti, ironii, sarkasmu, všednosti.

Úkol 3 Doplňte do diagramu chybějící informace.

zkoumá tematickou výstavbu díla: - motivy - děj a kompozici - postavy, čas a prostor - vypravěče	zkoumá: dobové vnímání díla a jeho proměny	sleduje: kritiku díla a její proměnu
obecnou charakteristiku díla: - literární druhy, žánry - literární směr, dobu vzniku díla - zařazení díla do literárního procesu	zkoumá organizaci jazykových prostředků: - rytmus, verš, rým - slovní zásobu - stylistickou charakteristiku textu	zabývá se: - posouzením aktuálnosti tématu a zpracováním daného literárního díla
zabývá se: - politickou situací - každodenním životem doby - kontextem dalších druhů umění - kontextem liter. vývoje	zkoumá hlavní myšlenku díla čtenářskou konkretizaci díla	zkoumá: - život autora + vlivy na dané dílo - vlivy na jeho tvorbu - další tvorba
zkoumá: - jak dané dílo inspirovalo další vývoj literatury (vznik nového směru) - zda bylo dílo zfilmováno, dramatizováno		
sleduje inspiraci daným dílem		
sleduje obsah díla		
sleduje formu díla		
sleduje ovlivnění autora dobou		
sleduje společensko-hist. pozadí		

1.3 Literární druhy a žánry

Rozlišujeme tři literární druhy:

Prózu

Poezii

Drama

Úkol 1 Pokuste se podle krátkých ukázek určit, čím se od sebe odlišují.

*Velké, širé, rodné lány,
jak jste krásny na vše strany,
od souvratě ku souvratí
jak vás dnes to slunko zlatí!*

*Když asi za dva roky nebo osmnáct měsíců
... přišli do sklepení v Mountfauconu...,
nalezli mezi všemi těmi ohavnými kostlivci
dvě kostry, z nichž jedna objímala
podivným způsobem druhou.*

*Oidipus: Kdo je ten muž a co mi chce říci?
Iokasté: Je z Korinta a chce Ti oznámit, že
Polyba není: mrtev otec tvůj!
Oidipus: Jak, cizí muži, pověz mi to sám!
Korint'án: Když toto nejprve mám potvrdit, nuž
věz, že Polybos již dokonat!*

Literární žánry jsou realizovány uvnitř literárních druhů a mohou být dále diferencovány.

Literární žánry epické:

Epos – rozsáhlá veršovaná skladba, která chronologicky zachycuje vyprávěné události, jež jsou spojeny jednou či několika postavami (žánrové varianty: hrdinský, rytířský, duchovní epos).

Román –

Legenda – podává zprávu o životě světce.

Povídka – příběh s relativně jednoduchým dějem a několika postavami, děj je méně rozvětvený než u románu.

Novela –

Romaneto – žánrová varianta novely, příběh s fantastickou a nevysvětlitelnou záhadou, která je postupně rozuzlována. Zakladatelem J. Arbes.

Pohádka –

Pověst –

Báje – příběhy, v nichž lidé ztvárnili své představy o vzniku světa, o přírodních jevech a jejich příčinách.

Bajka –

Úkol 2 Vyberte z uvedených možností charakteristiku románu, novely, pohádky, pověsti a bajky.

- má jednodušší děj než u povídky, příběh směřuje rychlým spádem k nečekané pointě. Zakladatelem G. Boccaccio.
- krátký alegorický příběh s morálním ponaučením.
- smyšlené vyprávění s poutavým dějem, dobro vítězí nad zlem, objevují se fantaskní prvky
- zachycuje různá společenská prostředí a osudy mnoha postav v dlouhém úseku života, hlavní dějová linie se dále dělí.
- je vázána k určité osobě, místě či stavbě. Může se částečně opírat o fakta z historie, ale má také výrazně fantastickou povahu.

Úkol 3 Podle rozsahu a povahy informací epiku dělíme na velkou, střední a malou. Pokuste se výše uvedené žánry takto rozdělit.

Vysoká epika- _____
Střední epika- _____
Malá epika - _____

Literární žánry lyrické:

Píseň – prostá, zpěvná skladba určená ke zpěvu. Vyznačuje se pravidelným rýmem a rytmem.

Óda – oslavná báseň velkého rozsahu velebicí boha, hrdinu či něco vznešeného.

Hymnus – chvalozpěv menšího rozsahu, inspirovaný láskou, vlastí, technikou.

Elegie - báseň smutného, teskného charakteru. Tématem bývá ztráta čehosi.

Epitaf – náhrobní nápis.

Epigram – krátká satirická báseň zakončená pointou.

Pásmo – souvislý proud po sobě jdoucích myšlenek a dějů, tvořících celek. Jedná se o žánr moderní poezie.

Sonet – nejrozšířenější forma lyrické poezie v Evropě, skládá se ze 14 veršů rozdělených do 4 strof – dvou čtyřveršových, dvou tříveršových.

Úkol 4 Určete, o jaké lyrické žánry se jedná v následujících ukázkách.

*Mír nenacházím, k válce síla není.
A bojím se a doufám, žhnu, jsem led.
Na nebe vzlétám, ležím na té zemi;
a v dlaních nic, objímám celý svět.*

*Vězni, kdo neotevře, nezamkne mi;
nechce mi vládu, nesundá smyčku zpět.
Smrt Amor nedá, pouta nesejme mi;
nechce mě živého, nezproští béd.*

*Bez očí vidím, křičím bez jazyka;
po zmaru prahnu, pomoc zaklínám.
Nenávist k sobě, lásku k jiné zas.*

*Pasu se v bolestech a v smích vzlykám.
K životu, k smrti stejný odpor mám -
a v tomto stavu, paní, jsme jen z vás.*

*Krásné a zářící se objevuješ na obzoru,
ó slunce živoucí, počátku všeho žití!
Když na východě objevilo ses,
zemi jsi naplnilo krásou svojí.*

*Skvěješ se vznešené a velké
vysoko nad zeměmi všemi,
paprsky tvoje objímají světy,
světy, jež zrodily se z tebe,
a ty jsi Den a spoutáváš je všechny,
ty spoutáváš je pro drahého syna.*

*Cizince, v Lakedaimon spěj občanům ohlásit
zprávu, mrtví že ležíme zde, poslušní zákonů jich.*

*Poctivému hrozí jenom hlad,
zloději zas jenom šibenice:
český literát
má trampot více:
jemu hrozí hlad
i šibenice*

*Viděl jsem dnes a jméno už nevím pěknou ulici
Novou a čistou byla to sluneční polnice
Šéfové dělnice a krásné písáčky z bureau
Z pondělí do soboty čtyřikrát denně tudy se berou
Zrána tu třikrát tovární píšťala plačky zní*

Literární žánry lyrickoepické:

Balada – skladba, která zachycuje marný zápas člověka s přírodou nebo společenskými silami. Děj bývá zhuštěn a má rychlý spád.

Romance – skladba s milostnou či romantickou tematikou, rozmarným dějem a šťastným zakončením. Opakem balady.

Moderní epos – útvar, ve kterém dominují subjektivní prvky, epické jádro básně je potlačeno.

Poema - básnická povídka ze života jednotlivce, kratší a sevřenější než moderní epos.

Úkol 5 Vyluštěte přesmyčky, u chybějících popisů žánrů je doplňte.

Literární žánry dramatu:

_____ (**DITREAGÉ**) – hra s vážným obsahem, hrdina bojuje se silami mocnějšími, než je on, často jim podléhá. Klasická tragédie má 5 částí: expozice, kolize, krize, peripetie a katastrofa.

Komedie – _____

_____ (**TERIADGEIKMO**) – prolíná se zde tragično a komično, vážný děj vyústí v komický závěr, nebo naopak.

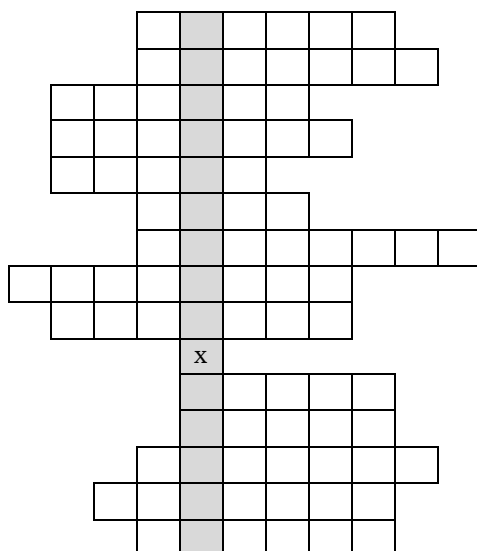
_____ (**HRANIČO**) – útvar s vážným tématem a závažným konfliktem, hrdinové jsou obyčejní lidé, děj se odehrává v běžném životě.

Opera – _____

Muzikál – _____

_____ (**MARDOLEM**) – přednes básně nebo činohry doprovázený hudbou, útvar je založený na relativní samostatnosti slovesné a hudební složky.

Úkol 6 Vyluštěte křížovku.

Žalozpěvy, smuteční zpěvy.

Přednes básně za doprovodu hudby.

Náhrobní nápis.

Divadelní hra s vtipnou pointou, končící dobře.

Představení spojující hudební a divadelní složku.

Způsob výkladu světa, hrdiny jsou bohové.

Divadelní hra končící špatně.

Žánr, jehož zakladatelem je Jakub Arbes.

Málo rozvětvený příběh s malým počtem postav a jednoduchým dějem.

Určeno pro jeviště.

Velká epická skladba s velkým počtem postav a složitým dějem.

Scénické obrazy spojené hudbou a tancem.

Příběh, v němž soupeří dobro a zlo.

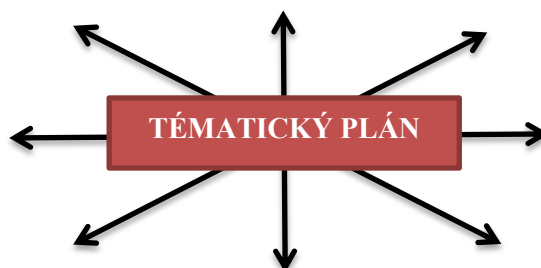
Lyrický žánr oslavující vznešenou věc, např. boha.

1.4 Kompoziční a tematická výstavba literárního díla

Strukturu literárního díla tvoří 3 základní složky:

1. **tematika**
2. **kompozice**
3. **jazyk**

Úkol 1 Představte si, že jste spisovatelé, kteří chtějí napsat knihu. Jak budete postupovat, co všechno si budete promýšlet.

Kompozice je způsob uspořádání a spojování jednotlivých tematických prvků. Nejčastěji se uplatňují dva kompoziční postupy:

- a) **chronologický** (shoduje se s reálným časovým uspořádáním)
- b) **retrospektivní** (některé části děje, jevy jsou zobrazovány jakoby zpětným pohledem)

Zejména u souborů např. povídek můžeme nalézt různé vztahy mezi dějovými liniemi. U **rámcového** vztahu jsou všechny příběhy spojeny tématem, resp. úvodním či závěrečným motivem. **Paralelní** příběhy jsou pouze volně řazené bez vzájemného vztahu.

Úkol 2 U následujících ukázek určete literární druh, žánr, postavy a základní myšlenku díla.

Balada dětská.

Matka zdřímla na úsvitě.
Dítka vyjeveně hledí –
v nožičkách mu Smrtka sedí.
Malá Smrtka, sama dítě,
na hlavičce věnec bílý,
ve košilce drobné tilko,
v ručkách drží hravé síť
jako k honbě na motýly.
A ty ruce jako hůlky
žluté jako z vosky čilko,
místo oček modré důlky.
„Pojď děťátko, pojď holátko,
na chvílečku, jen na krátko!
Zahraju si na Hélice
andělíčků při muzice,
budem bílé holubice.“

LÍZAL (*pustí jí ruku*). Jakkpak, Maryško, což – (*měkce*) na vdavky nemáš ešče chuť?
MARYŠA (*utrhne se*). Co by! (*Rozhodně.*) Já se ešče nechcu vdávat.
LÍZAL. No mlč, máš už čas. Na svatýho Barnabáška už ti bude dvacet let.
MARYŠA (*hodí sebou a ustoupí ke dveřím*). Eh, nechte marných řečí. (*Má se k odchodu, najednou se obrátí ve dveřích.*) A co za ženicha? Keho?
LÍZAL (*krotí se*). No, ani bys neřekla. Hádej!
MARYŠA (*svěsí hlavu a přemýšlí*).
LÍZAL. Není daleko odtáď' - - -
MARYŠA (*vytáhne se v těle a zasvíti očima. – Zděšeně.*) Snád' ne - - -
LÍZAL (*kývne hlavou radostně*). Vávra je to - - -
MARYŠA (*vyjeveně a polozmateně*). Vdovca? (Dá se do trpkého, ne bujného, ale dosud ještě bezstarostného, jasného smíchu.) Vdovca? Se třema dětima? (Zase se divoce směje.) No to ja! –

Vzpomeňte, duše má, nač za letního rána,
jak stvořeného pro lásku,
jsme přišli: u cesty zdechliná rozežraná
na horkém loži z oblázků,

s nohama nahoru jak žena všeho znala
a potíc jedy zpod žáru,
nedbale nestoudně dokořán otvírala
své břicho plné výparů.

Na tuto hnilobu zářilo slunce zlobně,
jak dopéci by chtělo tu
a velké Přírodě zas vrátit stonásobně,
co spojilo kdys v jednotu;

a nebe patřilo, jak zdechliná v své slávě
jako květ rozvíjí se dál.
Takový silný puch, že vy jste z toho v trávě
div neomdlela, na vás vál.

A mouchy bzučely nad břichem, z jehož hnilob
dralo se černo páchnoucích
pluků larv, valících se jako černý sirob
podél těch cárů živoucích.

To všecko klesalo a stoupalo jak vlna
či perlilo se praskajíc;
to tělo, řekl bys, nafouklé mlhou zplna,
množí se, žije ještě víc.

Je to vskutku pravda, že se člověk nikdy nemůže změnit? Cítil nezkrotnou touhu po neposkvrněné čistotě svého jinošství – po tom jinošství bílém jako růže, jak kdysi řekl lord Henry. Věděl, že se pošpinil, že si mysl přesytil zkažeností a obraznost naplnil hrůzou; že měl na jiné špatný vliv a že mu to působilo strašné potěšení; že z životů, jež se setkaly s jeho životem, uvrhl do hanby právě ty nejbezúhonnější a nejslibnější. Ale což je to všechno neodčinitelné? Což mu nezbyvá žádná naděje?

Bože, jak nestvůrný byl ten okamžik pýchy a žádostivosti, kdy se modlil, aby tíhu jeho dní nesl portrét a on aby si uchoval nezkalený lesk věčného mládí! To zavinilo celý jeho pád. Lépe by pro něho bylo, kdyby mu byl každý jeho hřích vynesl jistou a okamžitou odplatu. V trestu je očista. Nikoli “odpusť nám naše viny”, ale “stíhej nás za všechno zlé”, tak má znít modlitba člověka k nejvyššímu spravedlivému Bohu.

Už se mi k smrti protiví
ve svých citech se nimrat.
Už se mi k smrti protiví
bolestí svou se šimrat.

Nejlépe bylo by přetřhnout
všechna pouta a svazky,
minulost svoji zavrhnout,
zřící se poslední lásky,

cynickým smíchem zabušit
v marnou ješitnost svoji,
stesek svého srdce přehlušit
bouřemi, bídou a boji.

Nejlépe bylo by vzdálit se
a nikdy se nenavrátit,
svým bližním a nejbližším ztratit se
a sám sobě se ztratit.

1.5 Jazyková výstavba literárního díla

Učení o tropech a figurách je dědictvím antiky: v řeckých a římských školách gramatických se rozbíraly tropy a figury klasických básníků a v řečnických školách se učilo řečnickým figurám. Soustavně a pronikavě pojednával o tropech a figurách Aristoteles (ve 4. stol.). Rozlišil slova obvyklá („vlastní“) a slova nezvyklá, jež jsou nám příjemná a činí mluvu vznešenou a ozdobnou; nezvyklá jsou slova složená, nářeční, starobylá, nově vytvořená nebo přetvořená, metafora (k nim náleží též srovnání, hádanky, přísloví a většina hyperbol), epitheta a slova zdrobnělá. Aristoteles posuzoval básnické a řečnické zvláštnosti s hlediska mluvnického, ale vykládal je též psychologicky a esteticky, tj. tázal se, proč ta nebo ona zvláštnost vzniká a proč se nám líbí. Tak učil o metafoře, že vzniká přenesením jména jedné věci na druhou, jí podobnou, a že činí řeč názornou, příjemnou a nezvyklou.

Od 1. stol. př.Kr., ne-li dříve, začaly se rozlišovat tropy („obrat“, „způsob“), při nichž se mění význam slov, např. metafora, a figury (ř. *schemata* „tvary“), při nichž se význam nemění. Figury, založené na hromadění či opakování slov, se pak dělily v slovní, u nichž záleží na podobě a na postavení slov, např. anafora, a v myšlenkové, u nichž na tom nezáleží, např. zvolání.

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

- 1) Jak se nazývají jazykové prostředky užívané v umělecké literatuře? _____
- 2) Od jakého období jsou známy? _____
- 3) Vyhledej v textu, jaká je jejich funkce. _____
- 4) Jaká významná osobnost se věnovala jejich studiu. _____
- 5) Vyhledejte v textu, co jsou:
tropy _____
figury _____

Jazyková výstavba díla se založena na volbě slov a jejich kombinování, přičemž musí být dodržena základní funkce, tj. funkce sdělná a estetická. Zejména při realizaci druhé z uvedených se používají zvláštní jazykové prostředky. Patří mezi ně tropy, figury, syntaktické prostředky, zvukové prostředky, atd. Nicméně, základem jazyka uměleckých děl je národní spisovný jazyk, slang, dialekt, obecná čeština.

Tabulka 1 Přehled tropů a figur

Druh	Název	Charakteristika
TROPY	metafora	přenesení významu na základě vnější podobnosti
	personifikace	přenesení lidských vlastností a činností na neživé věci, rostliny, zvířata
	přírovnání	vzniká porovnáním dvou jevů na základě společné vlastnosti
	oxymoron	spojuje slova protichůdného významu (vzájemně se vylučující)
	epiteton	vyjadřuje subjektivní, citové hodnocení
	metonymie	přenesení významu na základě vnitřní, věcné souvislosti. Např. záměna celku za část
	synekdocha	záměna pojmenování části za celek, nebo naopak
	hyperbola	zveličení, nadsazení pojmenované skutečnosti
	eufemismus	znamená oslabení pojmenované skutečnosti
	ironie	způsob vyjádření, jehož skutečný význam je opačný
FIGURY	anafora	opakování slov nebo sousloví na počátku dvou po sobě jdoucích veršů
	epifora	opakování slov nebo sousloví na konci dvou po sobě jdoucích veršů
	epizeuxis	opakování slov nebo sousloví těsně za sebou
	epanastrofa	opakování stejných slov na konci jednoho a na začátku následujícího verše

U syntaktických prostředků jsou používána souvětí souřadná, podřadná, uměleckým prvkem může být i délka a rozvitost vět i pořádek slov. Užíváno je též odchylek od pravidelné větné stavby:

Polysyndeton – využití spojek v nadbytečné míře

Asyndeton – vynechání spojek tam, kde je to očekáváno

Elipsa (výpustka) – *My o vlku, vlk za humny. Kolik je? Kolik to stojí?*

Parentéze (vsuvka) – *Bylo to, věřte tomu nebo ne, v sobotu.*

Aposiopese (neukončená výpověď) – *Já bych tě...*

Řečnická otázka

Vytčený (samostatný větný člen) – *Naše maminka, ta se o nás něco nastarala!*

Osamostatněný větný člen – *V Holandsku se mi líbily nejvíc lidské příbytky. A květiny. A obloha.*

Ve všech literárních dílech se uplatňuje:

- řeč vypravěče – sjednocuje styl celého díla. Může mít podobu buď monologu ve 3. osobě – tzv. **er-forma**, nebo vyprávění v 1. osobě, tzv. **ich-forma**.
- řeč postav – má podobu dialogu, monologu, vnitřního monologu a je realizována jako řeč přímá, nepřímá, polopřímá, nevlastní přímá řeč.

V případě poezie, která má specifické členění, vymezujeme pojem **verš** – 1 řádek básně, a **rým** – zvuková shoda slov na konci řádku.

Druhy rýmu:

- abab - střídavý
- aabb - sdružený
- abba - obkročný
- abcd – přerývavý.

Úkol 1 Určete druh rýmu.

*Horo, horo, vysoká jsi,
má panenka, vzdálená jsi,
vzdálená jsi za horama,
vadne láska mezi náma.*

*Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváňel háj.*

*Kvítečko to není,
je to milá má:
proto se tak svítí,
že je upřímná.*

Úkol 2 Určete typ řeči vypravěče.

Bohunka trhla rameny, vzala si ze svého červeného kufru pod postelí taky knížku a otevřela na založeném místě: 375.

Vladimír Páral, Soukromá vichřice

Hned jsem vykročil, jako že se vracím kolem řeky z Bílovce.

Josef Škvorecký, Prima sezóna

„My drogisti,“ řekl majitel, „jsme tak napůl mučedníci. Tuhle ruku mám, pánové, popálenou vod tý doby, co jsem experimentoval s výrobou Tancelinu, chvalně známého leštidla na parkety.

Bohumil Hrabal, Chcete vidět zlatou Prahu?

Úkol 3 U následující ukázky:

1. určete:

- a) literární druh
- b) literární žánr
- c) hlavní myšlenku

2. označte strofu

3. u druhé strofy запиšte rýmové schéma.

4. u zvýrazněných částí přiřaďte:

- a) přirovnání
- b) personifikaci
- c) metaforu
- d) anaforu
- e) verš
- f) lyrický subjekt
- g) antitezi

Já u pramene jsem a žízní hynu,
horký jak oheň, **zuby drkotám,**
dlím v cizotě, kde mám svou domovinu,
ač blízko krbu, zimnici přec mám,
nahý jak červ, oděn jak prelát sám,
směji se v pláči, doufám v zoufání,
mně lékem je, co jiné poraní,
mně při zábavě oddech není přán,
já sílu mám a žádný prospěch z ní,
srdečně přijat, každým odmítán.

Jen to mi nesporné, co plno stínů,
kde světlý den, tam cestu sotva znám,
kde průzračnost, tam výkladem se minu,
svou znalost vděčím náhlým náhodám,
vše vyhráváje, čím dál smolněj hrám,
dím „dobrý večer“, jitro-li se skví,
když ležím naznak, strach mám z padání,
bohatství čekám, ničí nejsem pán,
mám vše, co chci, – nic, na čem **srdce lpí** –
srdečně přijat, každým odmítán.

Francois Villon: Balada ze soutěže v Blois

Úkol 4 U ukázky označte:

- hlavní postavu
- vedlejší postavu
- název kapitoly
- odstavec
- přímou řeč
- větu

Jak dal Gargantua postavit pro mnicha opatství Thelemu
Zbývalo jen zaopatřit mnicha. Gargantua ho chtěl udělat opatem
Seuilly, on však odmítl. Chtěl mu dát opatství v Bourgueillu nebo
Saint Florentu, které z nich by se mu víc líbilo, nebo obě dvě,
kdyby mu přišla po chuti. Ale mnich mu dal rozhodnou odpověď,
že nechce ani řízení, ani vládu nad mnichy.

„Neboť jak,“ řekl „mohl bych vládnout jiným já, jenž nemohu
vládnout sám sobě? Myslíte-li, že jsem vám prokázal příjemnou
službu a že bych ji mohl vám prokázat i v budoucnosti, svolte,
abych založil opatství po mém vkusu.“

Žádost se zalíbila Gargantuovi, a tak mu nabídl celou svou zemi
thelemskou.

Francois Rabelais: Gargantua a Pantagruel

2 Počátky slovesného umění

2.1 Nejstarší slovesné projevy

V pravěku vzniká pouze ústní lidová slovesnost, tj. pranostiky, obřadní zařítadla či zpěvy. Až teprve se vznikem státních útvarů (starověk) je spojen zrod písma, a to zejména k náboženským a hospodářským účelům, krásná literatura se rozvíjí jen pomalu. Nejstarší literatura je datována od poloviny 4. tisíciletí př.n.l. a pochází z oblasti Mezopotámie a Persie, kde žili Sumerové, Akkadové, Babyloňané a další. Významnou kulturní oblastí je rovněž Egypt.

Úkol 1 Spojte přísloví.

Kdo se bojí	nastrčí babu.
Kdo chce psa bít	mlčeti zlato.
Komu se nelení	sám do ní padá.
Kdo jinému jámu kopá	tomu se zelení.
Mluvíti stříbro	najde si hůl.
Kam čert nemůže	létají třísky.
Když se kácí les	nesmí do lesa.

Úkol 2 Vysvětlete rčení.

Pro jedno kvítí, slunce nesvítí.

Úkol 3 Doplněte pranostiky.

Únor bílý _____
 Medardova kápě _____
 Svatá Anna _____
 Na Hromnice _____

Úkol 4 Dešifrujte piktogramy přísloví.

1 O+1	2 H+4	3 O+1	4 Ř-3
5 Z+1	6 B+1	7 S+3	8 T+3
9 Á+3	10 H+1	11 D-2	12 Ú+1
13 Ř+3	14 J+1	15 D-1	16 D+4

Úkol 5 Dešifrujte skrytá přísloví:

- Při poklesu produktivity práce na nulu se projeví totální nedostatek kruhového pečiva.
- Náraz akustických vln šířících se ze zdroje v lidském hrdle se odrazí od bariéry kompaktní hmoty a síla i kvalita zvukové vlny je adekvátní původnímu impulzu.
- Striktní dodržování zásad občanského soužití vede k maximální délce pěšího transferu jednotlivce, který se tak chová.
- Přenos informace od jedince s kalorickým deficitem k jedinci s kalorickou potřebou již saturovanou je blokován.

Úkol 6 Vysvětlete ustálené spojení.

Danajský dar (nápověda: *Nevěřte tomu koni, Trójané! Ať je to cokoli, bojím se Danaů, i když přinášejí dary.*)

Fenicio primitivo	Fenicio	Griego primitivo	Griego clásico
Α	Α	Α	Α
Β	Β	Β	Β
Γ	Γ	Γ	Γ
Δ	Δ	Δ	Δ
Ε	Ε	Ε	Ε
Ζ	Ζ	Ζ	Ζ
Η	Η	Η	Η
Θ	Θ	Θ	Θ
Ι	Ι	Ι	Ι
Κ	Κ	Κ	Κ
Λ	Λ	Λ	Λ
Μ	Μ	Μ	Μ
Ν	Ν	Ν	Ν
Ξ	Ξ	Ξ	Ξ
Ο	Ο	Ο	Ο
Π	Π	Π	Π
Ρ	Ρ	Ρ	Ρ
Σ	Σ	Σ	Σ
Τ	Τ	Τ	Τ
Υ	Υ	Υ	Υ
Φ	Φ	Φ	Φ
Χ	Χ	Χ	Χ
Ψ	Ψ	Ψ	Ψ
Ω	Ω	Ω	Ω

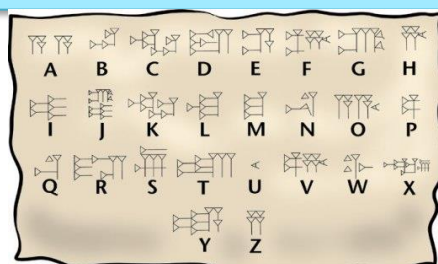
Obrázek 1 Fénické, řecké písmo

Vznik a vývoj písma

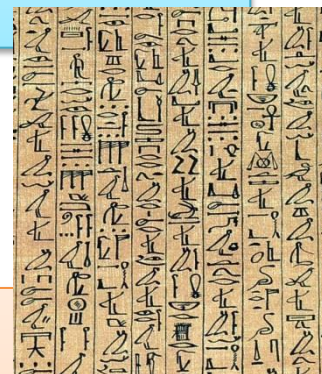
Základem nejstaršího písma byly piktogramy – stylizované obrázky předmětů. Písmo tak používalo nepřehledné množství znaků – pro každý předmět, činnost, místo. Piktogramy se staly základem pro hieroglyfy, egyptské písmo, které se zaznamenávalo na papyrus. Postupně však docházelo ke zjednodušování písma.

Koncem 4. tisíciletí Sumerové nahradili piktogramy písmem, které vytvářeli rákosovým klínkem do hliněných destiček, odtud klínové písmo.

Až ve 14. – 13. století př.n.l. bylo zavedeno Féniciany abecední hláskové písmo, zachycovaly se hlásky tvořící mluvenou řeč. Abecedu dále rozvíjeli Řekové a později Římané, kteří latinku upravili do dnešní podoby.

Obrázek 2 Klínové písmo

Obrázek 3 Hieroglyfy

V egyptském písmu se zapisovaly pouze souhlásky. Znaky pro samohlásky neexistovaly, takže ani nemůžeme s určitostí říct, jak se některá slova vyslovovala. Jednotlivé znaky navíc vyjadřovaly i více hlásek dohromady. A aby toho nebylo málo, jeden znak mohl označovat více jevů – věcí, hlásek. Dalším úskalím je zápis textu, písaři nevynechávali mezi slovy mezery, navíc spali, jak se jim zrovna chtělo – zleva doprava, zprava doleva, svisle, atd. Ale ani tímto potíže hieroglyfů nekončí – celkem je známo 750 znaků – některé zanikaly, nové vznikaly, ale jak si je zapamatovat?

Juránek, R.: Nauč se psát egyptskými hieroglyfy, in. Časostroj 12/2011

3 Starověká literatura

3.1 Orientální písemnictví

LI-PO, GENIÁLNÍ PIJAN VÍNA A NEJSTARŠÍ LEGENDA SVĚTOVÉ POEZIE

Chtěl zachytit odraz měsíce v řece a utopil se. Tak zemřel jeden z nejznámějších básníků světa Li-Po (701 – 10.11.762). Žil bohémským a tuláckým životem, absolutně neuznával rodinné a společenské konvence. Velmi často a s chutí popíjel víno. Byl mistrem pijácké poezie a široké škály pocitů při jeho pití. Svým způsobem byl alkoholik, ale také génius.

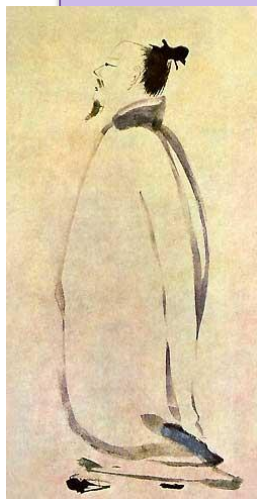
Po dlouhá staletí inspiroval japonské i korejské básníky. Později vstoupil do kulturní Evropy. Častými náměty jeho básní jsou láska a přátelství. Verše, které jsou často o něm samém, píše s bujarým optimismem, ale i s nostalgií.

Li-Po, románový život bohéma i génia

Li Po žil v období tchangské dynastie (618-906). Narodil se v Sujabu, dnešním Tokmaku na hranicích mezi Turkestanem a Kirgizstanem. Od dvaceti let se věnuje taoismu a když mu bylo dvacet pět, vypravil se na cesty, které skončily až jeho smrtí. Na jaře 754 se Li Po setkává v Kuang-lingu (dnes Jang-čou) s přítelem Wej Chaoem. V roce 754 mu Li Po předává všechny své básně a požádá ho, aby je uspořádal k vydání. Wej Chao tak učiní v roce 763, napíše předmluvu, z níž pochází většina dochovaných životopisných informací o Li Poovi. Po roce 754 jeho popularita ještě vzrůstá. Třináct jeho básní je v tomto roce zařazeno do antologie Sbírka kvetoucích zázraků svatých hor a řek, shrnující nejvíce ceněná básnická díla z období 714-753. Kromě oddanosti k taoismu proslul svou nebojácností a hlubokým smyslem pro spravedlnost. Patřil mezi tzv. "sia", putující rytíře a "napravovače křivd". Všude, kam přišel, budil pozornost, jak svým zjevem, tak chováním.

Li Po zemřel dne 10. listopadu 762. O jeho smrti koluje mnoho legend. Jedna z nich vypráví, že opilý seděl v loďce a uprostřed noci spatřil odraz měsíce. Chtěl ho uchopit do rukou a proto náhle vystoupil uprostřed široké a studené řeky ze člunu. Smrt Li Poa také velmi poeticky zaznamenal Feng Meng-lung ve svých legendách o slavných postavách staré Číny. Píše: "Pojednou se hladina řeky rozčepila velkými vlnami a z nich se vynořil mohutný delfín s napřímenými ploutvemi. ... "Císař Nebeské říše prosí Mistra večerní hvězdy, aby se vrátil zaujmout své místo." Lodníci zkoprnění strachem se vzpamatovali až za hodnou chvíli. A spatřili Mistra Li, jak sedí na zádech delfína a za zvuků hudby se vznáší vzhůru do prostoru.

<http://www.citarny.cz/index.php/nove-knihy/poezie/poezie-klasicka/>

Obrázek 4 Li-Po

Úkol 1 Podtrhněte v článku informace, které považujete za důležité.

Úkol 2 Vysvětlte (interpretujte) název článku. Proč se takto jmenuje.

Úkol 3 Doplňte chybějící slova básně.

O průzračné řece Ťing

Jak průzračná je řeka Ťing!

Když do ní _____,

i ve vlastním srdci

můžeš _____.

Ani srovnat se nedá

s jinými řekami.

Často mě napadá,

že _____ skrývá

nějaké tajemství.

Když někdo jde po _____,

zdá se, že mívá

třpytivé _____,

vzlétne-li nad ní pták,

zdá se, že letí

nad zářnou _____

čistého křišťálu.

A přece, soumrak když

a do _____-zazní

táhlý skřek _____,

poutník stejně cítí

svou _____

a svůj stesk.

Úkol 4 Vytvořte vlastní báseň. Básně se řídily ustáleným schématem.

A
BA
C
D C
B D
E

Úkol 5 Rozhodni podle dobového práva následující spor.

Obrázek 5 Chamurapiho zákoník

Tržiště je plné lidí. Kupci se tlačí kolem skupinky otroků uprostřed. Jsou to zajatci, kteří byli právě přivlečeni z další válečné výpravy. Kupující jim ohmatávají svaly a dohadují se o ceně. Obchod je dojednán. Jeden z otroků se však vzpouzí a nechce se nechat odvést do domu svého nového pána. V krátké potyčce ušetří otrok kupci facku. Obličej obchodníka zrudne nenávistí. „Za tohle mi zaplatíš,“ křikne zlověstně na otroka, kterého mezitím vojáci spoutali.

1. Jestliže někdo někoho obvinil a uvrhl naň podezření z vraždy, avšak neusvědčil jej, bude ten, kdo ho obvinil, usmrcen.
22. Jestliže se někdo dopustil loupeže a bude dopaden, tento člověk bude usmrcen.
195. Jestliže dítě udeřilo svého otce, urážnou mu jeho ruku.
196. Jestliže právoplatný občan vyrazil oko příslušníku plnoprávných občanů, vyrvou mu oko.
198. Jestliže vyrval oko nevolníka nebo zlomil kost nevolníka, zaplatí jednu minu stříbra.
205. Jestliže otrok jiné osoby udeřil příslušníka třídy plnoprávných občanů ve tvář, urážnou mu ucho.

Chamurapiho zákoník

Obrázek 6 Chamurapiho zákoník - detail

„Poškozený, který chce uplatnit své právo, nechť přijde před tuto stélu, přečte si ji, nechť váží si všech vzácných slov,“ hlásá Chamurapiho zákoník, vytvořený snad někdy kolem roku 1770 př.n.l. na 2,25 metru vysoké stéle z dioritu je klínovým písmem vytesáno 282 paragrafů. Úplně nahoře můžeme spatřit samotného Chamurapiho, jemuž diktuje text zákoníku bůh Slunce a spravedlnosti Šamaš.

Po dlouhou dobu byl Chamurapiho zákoník považován za nejstarší známou sbírku zákonů, nicméně ještě z dřívější doby pochází zákoník krále Ur-Nammy, který poranění netrestá pravidlem „oko za oko“, ale pouze peněžitou náhradou.

Akta History, prosinec 2012

Úkol 6 Vysvětlete spojení „oko za oko“.

Úkol 7 Posuďte aktuálnost jednotlivých paragrafů.

O ženy slonbidla není zájem!

Nejpikantnější rada je však určená mladíkům, kteří si svou vyvolenou teprve hledají. Vátsjájana je k nim upřímný. „K odmítnutí je: dívka ... skvrnitá, slonbidlo, pitvorná, nesouměrná, olýsalá, osamělá, nemanželská, dospělá... věku rovná a upocená,“ zmiňuje. Tehdejší ženy to neměly vůbec jednoduché. Když už je nějaký muž ulovit, museli na slovo poslouchat. Pravidla zní jasně: „Zaslechnuvše venku hlas přicházejícího domů, stojí připravena uprostřed komnaty pravic: Co poroučíš?“

Akta History, prosinec 2012

Úkol 8 Zodpovězte otázky.

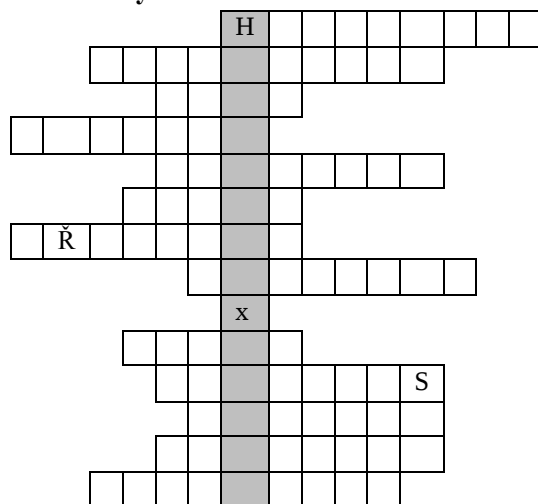
O jaké literární památce se v článku píše? _____

Vysvětlete použití odlišných typů písma. _____

Co znamená:

- ... _____
- použita kurzíva _____

Úkol 9 Vyluštěte křížovku.

Egyptský znak.
Obyvatelé Mezopotámie.
Hlava starověkého státu.
Materiál pro výrobu svitků.
Chrámová věž v Egyptě.
Soubor pravidel pro umělce.
Literární žánr zachycující lidovou moudrost.
Kdo začal používat nejstarší abecedu?

Země pyramid.
Typ písma používající se v Mezopotámii.
Starověká kniha stočená na dvou válečcích.
Tvůrci nejstaršího písma.
Slovo zapsané stylizovaným obrázkem.

Úkol 10 Rozhodněte, zda jsou uvedená tvrzení pravdivá:

Písmo se používá asi 3500 let.	ANO – NE
Nejstarší znaky obrázkového písma představovaly celá slova.	ANO – NE
Sumerové používali písmo později než ostatní národy.	ANO – NE
Chammurapiho zákoník je nejstarším sumerským právním dokumentem.	ANO – NE
Féničané zavedli klínopisnou abecedu.	ANO – NE
Řecká abeceda se nazývá alfabeta.	ANO – NE
K významným egyptským lit. památkám patří Achnatonův hymnus na Slunce a Vlastní životopis Sinuhetův.	ANO – NE
Písmo mělo tři hlavní fáze vývoje: hieroglyfy, klínové písmo, fénické písmo.	ANO – NE
Buddha se řadí k čínským myslitelům a duchovním vůdcům.	ANO – NE

Úkol 11 Které z uvedených citátů již dnes nejsou aktuální? Zdůvodněte své rozhodnutí.

Když jsi přišel na svět, plakal jsi a všichni se radovali. Žij tak, aby všichni plakali, až ho budeš opouštět.

Ženy mají rády zanedbané muže, neboť se mohou cítit nepostradatelné jako jejich pečovatelky.

Pravdivá slova nebývají příjemná. Příjemná slova nebývají pravdivá.

Moudří lidé nemusejí být nutně vzdělaní. Vzdělaní lidé nemusejí být nutně moudří.

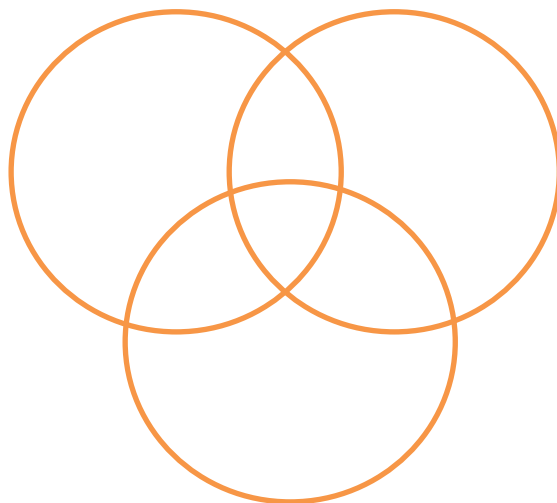
Úkol 11 Pokuste se doplnit tabulku.

Mezi literární památky těchto pěti zemí patří: Rámajána, Kniha písní, Epos o Gilgamešovi, Máhábhárata, Pohádky tisíce a jedné noci a Achnatonův hymnus na Slunce. Obsahy děl zatím vynechte.

Země	Povodí řek	Náboženství, učení	Náboženské texty, zákoníky	Písmo	Literární památky umělecké	Obsah díla
Mezopotámie		polyteismus				
	Nil		Knihy mrtvých			
		konfucianismus	Hovory Zpěvy staré Číny			
		buddhismus		znakové		
	-----	islám		naskhi		

3.2 Starořecká literatura – eposy, tragédie

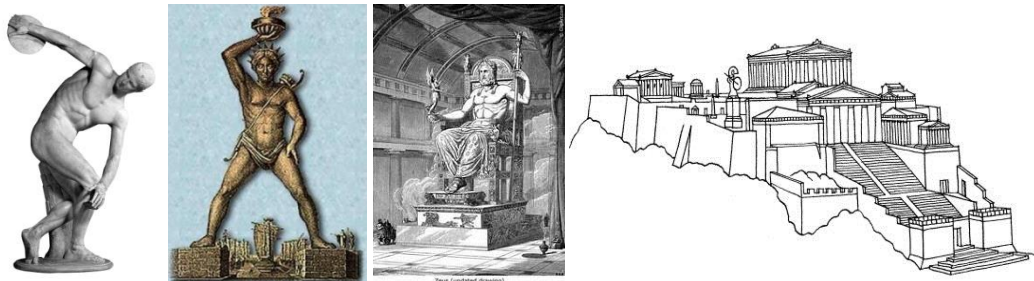
Úkol 1 Porovnejte jednotlivá náboženství – křesťanství, judaismus, islám.

Periodizace řecké literatury:

- **archaické období** (8.-6. století př.n.l.) – eposy a lyrická poezie – Homér, Sappó, Ezop, Pindaros
- **klasické období** (5. století př.n.l. – 323 př.n.l.) – tragédie, komedie, historická próza – Aischylos, Sofokles, Euripides, Aristofanes, Herodotos
- **helénistické období** (4.-1. století př. n.l.) – mísení řecké a orientální kultury – Menandros

Úkol 2 Doplňte názvy památek. Použijte nápovědu: Rhodský kolos, Diskobolos, Diova socha v Olympii, Akropolis

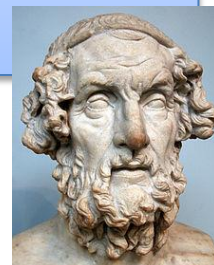
Úkol 3 Na základě textu doplňte informace o Homérovi.

Na stole leží dvě knihy. Přestože jsou ošoupané a již něco pamatují, na jejich hodnotě jim to rozhodně neubírá. Jedná se totiž o vůbec nejslavnější eposy všech dob, Iliadu a Odysseu. Kdo ale díla popisující trojskou válku a následný Odysseův návrat na rodný ostrov Ithaku doopravdy napsal? Opravdu eposy vycházejí z dílny slepého básníka Homéra? “Historikové dávají přednost myšlence kolektivního díla,” upozorňuje historik Jacques Marseille.

Oba eposy jsou ve starověku hojně opisovány, což značně ztěžuje jejich dataci. Většina historiků se shoduje na tom, že jsou sepsány někdy v 8. století př.n.l. Stejně tak se vědci přou o autorství, které bylo prvně zpochybněno v 17. století. Například F. A. Wolf upozornil na fakt, že Iliada je psána jako klasické vyprávění, jejíž autor má velkolepou vizi, bohové jsou neustále přítomni...naproti tomu Odyssea je plná fantastických vyprávění, monster, čarodějnic, kouzelníků a sirén.

Akta Historv. prosinec 2012

Základní informace: Jedná se o _____ řeckého _____ období, kterému je připisováno autorství dvou nejznámějších

Obrázek 7 Homér

_____ - _____ a _____. Jeho jméno je vykládáno jako *Rukojmí*, pravděpodobně podle jeho handicapu _____. O jeho životě toho není moc _____, za rodiště je pokládáno několik měst, nejspíše se _____ v Smyrně.

Tvorba:

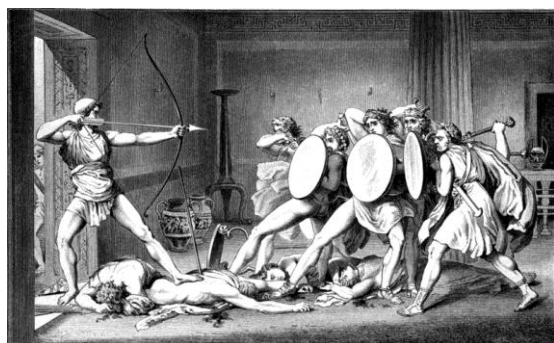
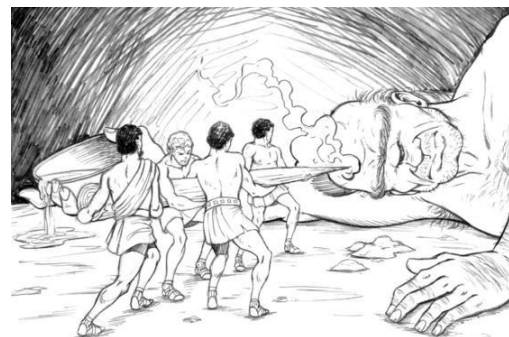
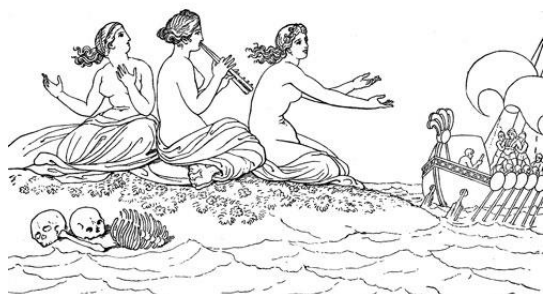
Ilias – veršovaný hrdinský epos s více než 15 000 veršů. Zachycuje období _____. Základními motivy jsou hněv Achillův vyvolaný Agamemnónem a jejich konflikt, od kterého se odvíjejí další motivy.

Odyssea – veršovaný hrdinský epos, dějově navazuje na _____, obsahuje 12 000 veršů. Popisuje cestu _____, itackého krále _____.

Úkol 4 Rozdělte postavy do eposů.

Achilles	Odysseus	Kirké	Agamemnón	Partokles	Kyklop
Sirény	Hektor	Penelope	Paris	Helena	

Úkol 5 Dokázali byste vyprávět, co se odehrává na obrázcích, co předchází, či následuje?

Aischylos

Základní informace: Představitel klasického období literatury, autor tragédií. Původně byl vojákem v řecko-perských válkách. Právě on přidal v dramatu na scénu druhého herce a dal tak vzniknout dialogu. Je autorem 90 tragédií, dochovalo se jich jen 7. Kromě Oresteie napsal hru Peršané, Spoutaný Prometheus, atd.

Oresteia – hra má tři části – Agamemnón, Oběť na hrobě, Usmířené Lítice – Orestes na příkaz bohů zabije svou matku a jejího milence, čímž pomstí smrt svého otce Agamemnóna. Je však pronásledován Líticemi a až před soudem je zproštěn viny.

Sofokles

Základní informace: Tento představitel klasického období působil jako pokladník, ale účastnil se různých bojů. Jako dramatik byl velmi oblíbený, vytvořil 123 her, dochovalo se jich jen 7, děj jeho tvorby je zasazen většinou do Théb.

Král Oidipus – Oidipus nevědomky zabil svého otce a oženil se s matkou.

Antigona – Antigona se protíví vůli nespravedlivého krále Kreonta a pohřbí svého bratra, tím jej rozzuří. Má být popravena, trest je jí však změněn na pohřbení zaživa. Než si král uvědomí své činy, Antigona se oběsí, také králův syn spáchá sebevraždu a Kreont zůstává opuštěn se svou vinou.

Euripides

Základní informace: Představitel klasického období literatury vynikal ve zpěvu, tanci a atletice. Hrdiny jeho her jsou zejména ženy, které svádí vnitřní boj. Autor začlenil do her duševní pochody postav a uvolnil tradiční stavbu tragédie.

Médea – kvůli Iasonovi zradí svou rodinu, když mu pomůže ukrást zlaté rouno. Utečou spolu, ale sama je nakonec Iasonem zrazena.

Úkol 6 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení:

Za nejznámějšího básníka archaického období řecké literatury je považován Homér.	ANO – NE
Homér je nejstarším historicky doloženým básníkem.	ANO – NE
Mezi autory starořeckých tragédií se řadí Aischylos, Euripides a Aristofanes.	ANO – NE
Za otce dějepisu je považován Herodes, autor historické prózy.	ANO – NE
Starověké olympijské hry se konaly od r. 776 př.n.l.	ANO – NE
Autorem radostné poezie oslavující život je Pindaros.	ANO – NE

Ukázka 1 Euripides – Medea

Iason: Mám z toho, ženo, radost, nezazlívám ti, co bylo. Hněvá-li se žena na muže, jenž chystá nový sňatek, lze to pochopit. Nuž k lepšímu jsi nyní přišla náhledu a zvítězila v tobě zralá úvaha, teď aspoň! Tak má jednat žena rozumná.

A o vás dva, mé děti, s boží pomocí se postaral váš otec jistě rozšafně: vy stanete se ještě s bratry příštími snad jednou pány této země korintské. Jen řádně prospívejte! Všechno ostatní vám božstvo milostivé s otcem zařídí –

Co to, nač smáčíš oči proudem bujných slz? Nač odvrátilas ode mne svou bledou tvář? Což nejsi ráda, slyšíc tato slova má?

Medea: Ach, nic to není! Myslila jsem na děti (...)

Úkol 7 Zodpovězte otázky.

Iason se pokoušel přesvědčit svou manželku Medeu, že když si místo ní vezme královskou dceru, budou se mít všichni dobře, a zajistí tak budoucnost svým synům.

A) Jaký je váš názor na Iasonův návrh?

B) Jaký názor měla Medea?

3.3 Starořecká literatura – další žánry

„Kde je dobře, tam je vlast“, aneb, „kdo nosí sovy do Athén“

Jeho dílo se stalo pro mnohé inspirací. Horatius jej chválil, Goethe a Heine přepracovali jeho hru Ptáci, Picasso jeho Lysistrate ilustroval. O kom je řeč? O Aristofanovi, autorovi 40 her, z nichž se dochovalo jen 11. Jeho komedie se vždy týkají aktuálních témat, vystupují v nich skutečné a známé osobnosti – karikuje Euripida, zesměšňuje Sokrata.

O jeho životě toho moc nevíme, snad byl váženým občanem, který zastával úřad. Několikrát vyhrál hry na oslavu boha Dionýsia.

„Někteří praví, že Múz je devět; jak málo jsou dbalí! Zde je i Sappfó z Lesbu: ejhle, to desátá jest!“

Tento Homér ženského rodu, jak ji nazval vojevůdce Antipatros pochází z aristokratické rodiny. Oplývá kultivovaností a oduševnělostí, čímž zřejmě okouzlí i kupce Kerkilace, za kterého se provdá a jemuž porodí dceru Kleis. Jejich manželství však netrvá dlouho, z vyhnanství, do kterého byli nuceni odejít kvůli manželově politické angažovanosti, se již vrací sama. Netruchlí, ale otevírá si ve svém domě zvaném Múseion uměleckou školu pro dívky. Učí se tu poezii, tanci a zpěvu. Je možné, že právě zde se zamiluje do některé ze svých žaček.

Dlouhá léta se předpokládalo, že svůj život ukončila skokem se skály kvůli muži, krásnému Faonovi. Dnešní odborníci se shodují na tom, že nic takového se nestalo, pravděpodobně to byl výmysl římského básníka Ovidia, který o Sappfó psal. A přestože po její smrti na ní nenechají ostatní spisovatelé nit suchou, stává se legendou.

Akta History, prosinec 2012

Úkol 1 Jmenujte Významné osobnosti antické literatury.

Úkol 2 Označte v člancích důležité informace.

„Vím, že nic nevím“

Tento výrok je připisován Sokratovi, ve skutečnosti jej však použil Platón v díle Obhajoba Sokratova. Proč se musel Sokrates bránit? Po neúspěšných peloponéských válkách byl nařčen z negativního vlivu na mládež, jejíž vláda válečný neúspěch zapříčinila. Přestože se Sokrates na obhajobu nepřipravoval, pronesl jednu z nejlepších řečí v dějinách soudnictví, každopádně byl stejně odsouzen k trestu smrti vypitím číše bohlelavu.

Úkol 3 Vysvětlete výrok „vím, že nic nevím“ a „nosit sovy do Athén“. _____

Ukázka 2 Lysistrate

Kalonike: Nuž pověz, jakou vážnou věc máš na srdci!

Lysistrate: Hned povím. Avšak nežli povím, na něco se maličko optám.

Myrrhine: Ptej se, nač jen chceš.

Lysistrate: Zda netoužíte po otcích svých dětiček, když na vojnu šli od vás? Neboť dobře vím, že všichni vaši mužové jsou od vás pryč.

(....)

Lysistrate: Nuž povím, nesmímť déle tajit záměr svůj. Nám, milé ženy, hodláme-li donutit své muže, aby jednou uzavřeli mír, je zdržeti se-

Myrrhine: Čeho?

Lysistrate: Uděláte to?

Myrrhine: To uděláme, třeba hrozila nám smrt!

Lysistrate: Nuž zdržeti se nám je – pyje mužského. Proč pryč se otáčíte? Kampak chcete jít? Proč stahujete ústa, hlavou vrtíte? Proč pobledly jste, proč pak slzy roníte? Nuž uděláte to či ne? Co váháte?

Kalonike: Vše jiné, co chceš! Je-li třeba, kráčeť chci ohněm, všecko spíše, jen mi nebeť pyj! Neb, drahá Lysistrato, to je nemožno.

Lampito: U bohů, to těžká věc, aby ženy samy bez muže mohly spát. Však staň se! Protože míru je nám třeba.

Kalonike: A jestliže se toho, jak chceš, zdržíme – což nestaniž se! – myslíš, tím že způsobem se jediným mír může zjednat?

Lysistrate: Když budem doma sedati lícidly se skvějíce a polonahé chodit v rouše amoržském i oškubané budem míti klepy své, tu touha vzejde mužům vzít nás v náručí; však my když nebudeme chtít jich připustit, mír uzavrou as brzo to je patrné.

Kalonike: Co když nás však chopí a mocí v komůrku nás budou tahat?

Lysistrate: Pevně drž se dveří jen.

Kalonike: Co když nás budou bítí?

Lysistrate: Špatně posluž mu; neb není věru rozkoše, kde násilí...

Kalonike: Když obě tak to chcete, my souhlasíme též.

(Jiné ženy ve stejný čas dobývají pokladnici města, aby muži neměli přístup k penězům)

Lysistrate: To je právě, co jsem pravila; neb ženy právě posvátný hrad bohynin již obsadily, Avšak, milá Lampito, jdi domů a vše u vás dobře opatří a tyto nám tu nechej jako rukojmí.

My půjdem zatím na hrad k ženám ostatním a všechny vchody závorami uzavřem.

(U pokladnice se potkávají ženy a starci, kteří mají peníze na starost. Vedou se zde hádky a spory o oprávněnost ženského činu)

Náčelník sboru starců: Tak kdyby někdo dvě neb tři jim do tváře dal rány, u Dia, tu přestaly by mluvit!

Náčelnice sboru žen: Jen uhoď někdo, kdo má chuť! Já nastavím mu tváře; však za varlata žádná již tě nepopadne čubka!

Náčelník sboru starců: Když okamžitě nezmlkneš, hned oškubu tě celou!

(Na hrad přichází radní a žádá vysvětlení a urovnání celé situace. Mezitím si ženy a muži vyhrožují upálením a utopením. Radní volá po odpovědnosti hlavní iniciátorky celé akce)

Lysistraté: Nevrážejte sochorů! Vždyť vycházím již sama. K čemu sochory? Neb nad ně víc je třeba mysli rozumné.

Radní: Aj, vskutku bídná ženo? Kde zas věži stráž? Hned chop se jí a ruce spoutej na zádech!

První žena: Jen vztáhni na ni ruku, a pošlapem tě tak, že se hned poděláš!

(Vojáci nedokážou Lysistratu zajmout. Radní se tedy ptá, jak chce dokázat sjednat mír.)

Radní: Zda není to hrozné, když ženy teď chtějí nás valchovat, dělat z nás klubka, ač nebyly války účastny nic?

Lysistrate: Vždyť za prvé, rodíme syny a brzy jich musíme posílat v boj - a za druhé, život když těšit nás má a máme užívat mládí, tu pro vojny musíme samy vždy spát.

(Radní nakonec odchází, aby tlumočil názory Lysistrate. I přes pokles odhodlání některých žen, které se pod různými záminkami vrací domů k mužům, do města přichází posel)

Hlasatel: Kde najdu radu slavné obce athénské, již oznámit mám novinu? Já hlasatel jsem a

Úkol 4 Zodpovězte otázky.

Určete literární druh. _____

Vysvětlete účel použití zvýraznění jmen na začátku řádků (replik). _____

V čem spočívá ženská lest, jež má vést ke konci válek? _____

Znáte podobný spor mužů a žen v kontextu české tvorby? _____

Co si myslíte o tvrzení, že „pokud by stály v čele států ženy, nebyly y vedeny války“? _____

Úkol 5 Nalezněte v textu:

- scénickou poznámku
- zastaralý výraz
- cizí slovo
- přechodník

Antické divadlo: Čerpáme z něj dodnes, přitom vzniklo dávno před Kristem

Počátky divadla sahají hluboko do minulosti a existuje mnoho teorií, jak divadlo vzniklo. K jeho největšímu rozmachu ale prokazatelně došlo v období antiky. Antická dramata jsou dodnes oblíbená a inspirativní.

Období antického divadla se datuje od 6. století před Kristem až do konce 7. století po Kristu. Přesně do roku 692 n. l., kdy bylo oficiálně zakázáno provozování divadla ve Východořímské říši.

Antické divadlo se dělí na dvě větve, které se vyvíjely odděleně.

Od náboženství k zábavě

Antické divadlo vzniklo v Řecku v 6. století př. n. l. Jeho počátky jsou spojeny s náboženským kultem **boha Dionýsa**. Na jeho počest se každoročně konalo několik oslav, největšími a nejznámějšími byly Malé a Velké **Dionýsie**, během nichž byly zobrazovány výjevy ze života boha Dionýsa, které měly silné performanční prvky.

První uvědomělé divadelní produkce

Později se začaly psát texty určené pro veřejnou produkci a během Dionýsií se konaly různé soutěže. Jedněmi z nich byl přednes a později inscenace těchto textů. Každý autor musel během oslav představit tři tragédie a jednu komedii. V závěru oslav byl pak desetičlennou komisí zvolen vítěz. Jedním představením většinou život hry skončil. Už od samého počátku se hry předváděly v prostorách k tomu určených. Jednalo se o velká půlkruhová hlediště budovaná v kopci, kde dole pod kopcem bylo kulaté jeviště a směrem vzhůru do kopce pak byly umístěny kamenné stupínky na sezení (vešlo se sem až patnáct tisíc diváků).

Oslové na jevišti

Divadlo mohli hrát jen muži a profese herce byla velmi vážená. Byli například osvobozeni od vojenské služby. Nejdříve v divadle vystupoval pouze jeden herec a sbor, takzvaný chór. Později se připojil ještě druhý a třetí herec, chór ale zůstal stále. Měl roli vypravěče, komentoval a posunoval děj.

Kostýmy herců v antice vycházely z běžného oděvu, pouze pro komedie se používaly různé zesměšňující vycpávky. Členové chóru byli pravděpodobně oblečeni do oslích kůží. Všichni herci pak nosili obličejové masky.

Antické drama jinak

Římské divadlo není spojeno s kultem bohů nebo s náboženskými obřady. Římané dobývali různá území a osvojovali si cizí vzory, které si pak upravovali. Vznik divadla je spojen s veřejnými slavnostmi, které byly pořádány pouze pro zábavu. Divadlo pak mělo formou zábavy odvést pozornost od politické situace.

Hry se konaly na různých místech, z počátku na volných prostranstvích s provizorním dřevěným jevištěm, později byly přeneseny do amfiteátrů, které původně sloužily pro gladiátorské zápasy a sportovní klání. Amfiteátry byly stavěny kdekoli, nevyužívaly přírodních prostor. Římané na rozdíl od Řeků používali oponu a měli tři unifikované druhy dekorací. Pro tragédie, pro komedie a pro satiru.

Vysoké a nízké umění

Stejně jako Řekové dělili umění na vysoké a nízké. Do nízkého patřila komedie, mimus, pantomimus a fraška. Všechny žánry hojně využívaly improvizaci, tanec, zpěv a mluvené slovo. Mohly v nich hrát i ženy. Tradice těchto žánrů byla potulnými herci přenesena až do středověku.

<http://www.topzine.cz/anticke-divadlo-cerpame-z-nej-dodnes-pritom-vzniklo-davno-pred-kristem>

Úkol 6 Doplněte text na základě výchozího článku.

Antické divadlo se dělí na dvě větve: _____ a _____.

Antické divadlo vzniklo v _____ přibližně v _____. století. Jeho počátky jsou spojeny se jménem boha _____, a jehož počest byly každoročně konány _____, které později dostaly podobu _____. Na konci byl pak komisí vybrán vítěz. Kde byla představení hrána? Hlediště mělo _____ tvar a směrem _____ do kopce byla _____.

Členem divadla mohli být jen _____. Nejdříve v divadle vystupoval _____ herec a _____, později byl doplněn herec druhý. Všichni herci nosili _____.

Římská větev není spojena s oslavami _____, ale s veřejnými _____ pořádanými pro _____. Na rozdíl od Řeků byla na jevišti využívána _____.

3.4 Starořímská literatura

Úkol 1 Vyberte správnou variantu z nabídky.

Antickou literaturou se nazývá starověká literatura, která vznikla v *Egyptě a Řecku* / v *Řecku a Římě* / v *Řecku a Persii*. Nejstarší památky vznikaly ve 4 / 3 / 2 etapách od 4. stol.př.n.l / 8.- 6. stol. př. n. l / 2.stol.n.l. Prvním a nejstarším obdobím je *helénistické / archaické / attické*. Nejoblíbenějším útvarem tehdejší doby byl *román / mýtus / epos*. Asi v 8. stol.př.n.l / 5.stol.př.n.l / 1. stol.př.n.l. vzniká nejslavnější dílo básníka *Aischyla / Sofokla / Homéra*, které se nazývá *Oresteia a Elektra / Ílias a Odyssea / Oidipus a Antigona*. Obě veršované epické skladby – *elegie / eposy / epigramy* - hovoří o významné události, jejímž tématem je výprava za *zlatým rounem / trojská válka / výprava hlavního hrdiny do podsvětí*. Podle báje unesl *Paris / Achilleus / Hektor* ženu spartského krále Menelaa *Elektru / Evu / Helenu*. Pro nejkrásnější ženu na světě podnikli Řekové odvetnou výpravu. Řecký bojovník *Odysseus / Hektor / Achilles* bloudí po válce 8 / 6 / 10 let, než se dostane na rodnou Ithaku. V lyrické tvorbě, především pak milostné lyrice na přelomu 7.- 6. stol. př.n.l. / 4.- 3.stol.př.n.l / 2.- 1.stol.př.n.l. vynikají básník *Hérodotos / Anakreón / Eurípides* / a básnička Sapphó. Hovoříme o *sborové lyrice / monodické lyrice / anakreontské poezii*, jejímž námětem byly *oslavné verše pro bohyně / ženy, víno, zpěv / satirické básně*. Nejvýznamnějším autorem bajek byl asi v 6. stol. př.n.l. / 1. stol.n.l. / 3. stol. př.n.l. *Platón / I.A.Krylov / Ezop*. V období *attickém / helénistickém / archaickém* se rozvíjí divadlo. Hrál se v amfiteátrech, kde směli hrát pouze 4 / 3 / 2 herci - a to jen *muži / muži i ženy / ženy*. Řeckou tragédii proslavili 3 významní dramatikové: *Eurípides – Aristofanés – Vergilius / Aischylos – Sofoklés – Eurípides / Sofoklés – Plautus – Menandros*. Antická tragédie čerpá především z *mytologie / aktuální politické situace / filozofie*. V řečnictví se proslavil *Hérodotos / Démostenés / Platón*. K nejvýznamnějším filozofům patřili *Platón a Aristotelés / Hérodotos a Archimédés / Menandros a Eukleidés*.

V nejstarší římské době dosáhlo vrcholu zejména drama, jehož nejslavnějším autorem je **Titus Maccius Plautus**. Světové proslulosti se mu dostalo díky hře Lišák Pseudolus, o vychytralém otroku Pseudolovi, který se svými činy snaží zachránit vztah dvou lidí, a Komedii o hrnci, o šťastném a lakomém nálezci hrnce Euklio, jenž dospěl k velkému bohatství, o němž se strašlivě bál.

S rozvojem a nárůstem oblíbenosti eposu je spjata osobnost **Publia Vergilia Mara**, nejslavnějšího básníka zlatého věku, který zpracoval dílo Aeneis o praotci římského lidu Aeneovi. Autorem čerpajícím náměty z mytologie byl rovněž **Publius Ovidius Naso**, jenž byl nucen opustit Řím a strávit několik let ve vyhnanství. V listech z vyhnanství žádá císaře o návrat, avšak neúspěšně. Jeho hlavním dílem jsou Proměny – epická báseň odkazující přibližně k 250 bájím, končící proměnou Caesara v kometu.

A byl to právě **Gaius Iulius Caesar**, který se kromě politické a vojenské kariéry zabýval též literaturou. Jeho literární jméno je spojeno se Zápisíky o válce galské, ve kterých popsal dobytí Galie.

Úkol 1 Popište, co se odehrává na obrázku. Charakterizujte postavy.

Úkol 2 Pokuste se vysvětlit následující citáty. Určete, kdo je jejich autorem.

"Neříkej vždy to, co víš, ale vždycky se snaž vědět, co říkáš." _____

"Lidé rádi věří tomu, čemu věřit chtějí." _____

"Veni, vidi, vici. - Přišel jsem, viděl jsem a zvítězil jsem." _____

Ukázka 3 Publius Ovidius Naso - Umění milovat

Dívka je všude jako kvítí, netřeba se vydávat na dalekou pout'. Stačí se projít v sloupoví, po náměstí, zajít si do divadla, do lázní - ale především v cirku je znamenitá příležitost k navázání známosti: To, co bys milovat moh, i s čím by sis pohrál, tam najdeš, čeho bys jednou se dotkl, i co bys trvale chtěl. Proto slyš, mladý muži, jak se máš chovat k dámě v cirku: Také ti uniknout nesmí ni závod vybraných koní, cirkus, nabitý lidmi, přemnoho výhod má též. Nemusíš tajemství v něm si sdílet pomocí prstů, netřeba pokynem hlavy dostávat znamení jen. Sedni si blízoučko paní, v tom nikdo ti nebude bránit, bokem přitul se k boku, pokud je možné tj. Nechce-li, pak je dobře, že čára tě nutí se tisknout, musíš se dotýkat dívky, zákon když místa to chce. Tady je nutno hledat i počátek rozmluvy družné, nechat jen obecná slova naváží zpočátku řeč. Hleď se jí horlivě ptát, či koně to vjíždějí právě: ať je to kdo chce, přej mu, bude-li ona mu přát! Jinochů četný dav až bude se ubírat v zápas, na počest Venuše mocné nadšeně tleskej i ty. Jestliže, jak se stává, sna do klína spadne tvé dívce písek, ty musíš hned ze šatů prsty jej smést; i když tam nebude žádný, přec smetej, i není-li žádný.

Z počátku, v období strachu, hladu a chaosu, byl nejvyšším a jediným bohem Uranos, bůh nebe a samo nebe. Jeho matkou a zároveň ženou byla Gaia, matka a bohyně země. Jejich děti byly Titáni (šest dcer a šest synů), tři jednoocí Kyklopové a tři padesátihlaví a storucí obrové Hekatoncheirové. Uranos nebyl příliš vzorným otcem. Své děti nenáviděl. Zavíral je do podzemí, aby neohrožovaly jeho neomezenou vládu. Nejmladší z jeho synů titánů Kronos jeho vládu nad světem ukončil. Zlatým srpem připravil Urana o mužství a tím i o moc.

Ale jak se říká, jablko nepadá daleko od stromu. I Kronos se bál vzestupu svých ratolestí a proto nutil svou ženu/sestru Rheiu, aby mu jejich děti dávala k jídlu. Což se jí samozřejmě nelíbilo.

Jednoho dne, místo dítěte, podstrčila Kronovi oválný kámen v plenkách. Syna Dia schovala na Krétě v jeskyni Dikté. Historie se opakovala. Zeus sotva dospěl, svrhl otce a sám se prohlásil vládcem bohů, králů a lidí.

Zeus pak se svou rozvětvenou rodinou vládl na Olympu.

<http://www.antika-mytologie.apu.cz/>

Úkol 3 Shrňte obsah ukázky 3.

Úkol 4 Nakreslete diagram antických bohů a doplňte jména dalších, které znáte.

Ukázka 4 Plautus - Komedie o hrnci

EUKLIO

Jsem ztracen a zničen! Kam mám teď jít, kam nejít? Držte ho! Koho a kdo? Nic nevím a vůbec nic nevidím, jsem jako slepý a bloudím sem tam a nemohu se dopátrat, kam vlastně jdu, kde jsem a kdo vůbec jsem. Tak pomozte mi, lidé, беру vás za svědky, slyšte, slyšte můj hlas a ukažte mi toho, kdo ukradl můj hrnec. Pověz to, prosím tě, ty! Jsi přece dobrý. Poznávám to podle tvé tváře. Věřím ti, mluv! Tak co je? Proč se mi smějete všichni. Ovšem, znám vás. Vím, že je zde i veliká spousta zlodějů. Ti všichni mají parádní šat. Tím chtějí zakrýt všechnu hanebnost a klamou ubohý lid, vždy sedí mezi počestnými lidmi. Řekněte, kdo to má, kdo? Z vás nikdo? Tak ty tam? Přiznej se mi, sic je to tvůj poslední den. Tak řekni, kdo má ten poklad? Co? Že nevíš? Ach běda, já nešťastný muž, je konec, jsem úplně zničen, ouvej! Všecko je pryč? Jsem ze všech nejnešťastnější. Nač ještě žít, když nemám už nic, když nemám zlato, které jsem si tak pečlivě hlídal. Já ubožák, žel, jsem sám sebe okrad a oklamal a teď se radují všichni z mých běd, z mých pohrom a ztrát. To nemohu snést.

Úkol 5 Nalezněte v textu pasáž, ve které:

- jsou diváci hry vtahováni do děje hry
- se Euklio pokládá za chudáka
- se objevuje hyperbola
- se objevuje přirovnání

Úkol 6 Zodpovězte otázky.

Jaké otázky vás napadají při čtení ukázky?

Víte, který klasicistní autor se nechal Plautovou hrou inspirovat? _____

Co můžete říct o hlavní postavě? _____

Jaké je Euklioovo vnímání světa? Víte, co je paranoia? Doložte její výskyt na ukázce. _____

3.5 Domácí úkol

Vaším úkolem je zjistit jméno osoby pomocí indicií, které získáte vyřešením následujících křížovek.

..... 1. indicie:

1.		Autor dramatu Médeia.
2.		Kdo zavedl na scénu tři herce?
3.		Plautova Komédie o hrnci se stala předlohou pro Moliérovo drama ...
4.		Město, kam Paris odvezl Helenu
5.		Řecká básnířka, která napsala báseň Modlitba k Afroditě?
6.		Umělec, představitel sborové poezie, který opěvoval aristokraty, bohy.

..... 2. indicie:

1.		Vyjádřete pojem <i>mnohobožství</i> cizím slovem.
2.		Jak se jmenuje komedie P. T. Afera, název označuje člena rodiny
3.		Román Gaia Petronia, jenž zesměšňuje římskou společnost.
4.		Jedna ze sester Oresta, také jméno dramatu Sofokla a také Euripida
5.		Jedna z komedií Aristofana popisuje boj Athéňanů proti Spartánům.
6.		Nejslavnější dílo Publia Ovidia Nasa.
7.		Autor tragédie Zuřící Herkules.

..... 3. indicie:

1.		Řecká bohyně lovu. (Její římský protějšek je Diana.)
2.		Syn krále Láia, který zabil svého otce a oženil se se svou matkou.
3.		Tajemný pokrm bohů, který jim uchovával nesmrtelnost.
4.		Thébský král, který odsoudil Antigonu za pohřbení svého bratra.
5.		Autor trilogie Oresteia.
6.		Tento římský vojevůdce a politik napsal Zápisky o válce galské

..... 4. indicie:

1.		Král v Malé Asii, který byl potrestán věčným hladem a žízní.
2.		Lyrický útvar, v němž je vyjadřován žal nad ztrátou blízkého.
3.		Vergiliův epos, oslavující starobylost římského národa.
4.		První část pětistupňového schématu dramatu.
5.		První část trilogie Oresteia.
6.		Řecký básník milostné a pijácké poezie („víno, ženy, zpěv“).
7.		Euripidova hra.
8.		Největší dílo tohoto „otce historie“ je devítisvazková Historií.

..... 5. indicie:

1.		Tvůrce dramatu. (K dithyrambu přidal prvního herce.)
2.		Tento autor je pokládán za prvního vypravěče a tvůrce bajek.
3.		Autor Zpěvů pastýřských a Zpěvů rolnických.
4.		Tento římský dramatik napsal např. komedie Lišák Pseudolus.
5.		Dcera krétského krále Mínóa, která pomohla Théseovi klubkem.
6.		Tento řecký historik napsal osmidílné Dějiny peloponéské války.
7.		V tomto eposu je líčeno dobývání Tróje.

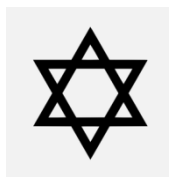
..... Výsledky:.....

1. indicie:
2. indicie:
3. indicie:
4. indicie:
5. indicie:

Hledaná osoba:

3.6 Bible a její význam

Úkol 1 Přiřaďte symboly k náboženství.

Úkol 2 Víte, jaký symbol používali první křesťané jako poznávací znamení?

Úkol 3 Doplňte do textu slova z nabídky.

Bible je složena ze dvou základních částí _____ a _____ zákona. Rozšířila se do všech koutů světa, za což vděčí četným _____. V současnosti je stála pokládána za jednu z nejpřekládanějších knih.

Starý zákon se skládá z _____ různorodých knih (_____ spisy, přísloví, modlitby, proroctví, mravní zásady). Byl psán _____, zčásti _____ a datován je k _____ století př.n.l. Starý zákon tvoří:

- **Pět knih soudců** (_____):
 1. Genesis – o dějinách _____
 2. Exodus – vyvedení Izraelitů z _____ otroctví
 3. Leviticus
 4. Numeri
 5. Deuteronomium
- **Knihy soudců, Samuelovy knihy a Královské knihy** popisují osudy _____ v době vlády Saula, Davida a _____.
- **Prorocké knihy, Mudroslovné knihy** – obsahují Žalmy, Přísloví a Píseň _____

Nový zákon obsahuje _____ knih. Psán byl _____ jazykem _____, vznikl v 1. a 2. století n.l. Obsahuje:

- **Čtyři evangelia** – popisují život, umučení a vzkříšení _____
- **Skutky apoštolů** – zachycují počátky _____
- **listy apoštolů** – vyložení křesťanských zásad
- **Zjevení** – poslední soud země

27, aramejsky, historické, křesťanství, 39, lidstva, egyptského, Ježíše, nového, starého, Izraelitů, Šalamouna, Tóra, hebrejsky, 15., písní, Židy, řeckým, překladům,

Úkol 4 Označte, který pojem sem nepatří:

Pět knih Mojžišových

čtyři evangelia

Mudroslovné knihy

Skutky apoštolů

listy apoštolů

Královské knihy

Prorocké knihy

Talmud

prorocká kniha Zjevení

Úkol 5 Součástí Nového zákona jsou evangelia, která popisují život, umučení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, jednotlivá evangelia nesou název podle svých autorů. Poskládejte přeházená písmena.

A J N

U Á Š L K

K E R A M

Š M T A O U

Úkol 6 Napište vše, co víte o Ježiši.

Úkol 7 Dokončete příběh animovaného filmu Šalamoun.
(<http://www.biblickepribehy.cz/animovane-stary-zakon/salamoun/>)

Úkol 8 Napište, v čem spočívá význam Bible.

Úkol 9 Podle poslechu zodpovězte otázky. (Poslech - CD)

Proč přišla potopa? _____

Kolik lidí bylo zachráněno? _____

Jak dlouho stály na zemi vody? _____

Jak Noe poznal, že voda potopy opadla? _____

Úkol 10 Přiřad'te biblickou postavu.

Děti vložené do ošatky a puštěné po Nilu píše Tóru.

Žena, jež tančí před nevlastním otcem, žádá hlavu Jana Křtitele.

Bratrovrah, jenž zabil pro uznání oběti Bohem.

Muž, jenž zachránil každý živočišný druh na lodi.

Prorok, jenž odmítl prorokovat zkázu Ninive, byl vhozen do moře, kde ho spolkla velryba.

Hoch, jenž zabil obra prakem.

David, Mojžíš, Noe, Salome, Kain, Jonáš

3.7 Antická mytologie a biblické příběhy

Úkol 1 Podle obrázků doplňte následující věty – bohové.

Kniha s mapami, která se jmenuje podle Titána nesoucího na svých bedrech nebe . _____

Oblíbená snídaně, která nese jméno antické bohyně úrody. _____

Planeta, nesoucí stejný název jako římský bůh války. _____

Jeho jméno najdete ve výrazu nezvladatelného strachu, také bůh lesa a divoké zvěře. _____

Úkol 2 Podle obrázků doplňte následující věty – bytosti a hrdinové.

Jakákoli cesta dovedla Thesea v labyrintu k této obludě. _____

Tento hrdina zabil Medúsu a zachránil Andromedu. _____

Tříhlavý pes hlídající vstup do podsvětí. _____

Lví hlava, kozí tělo, hadí ocas. _____

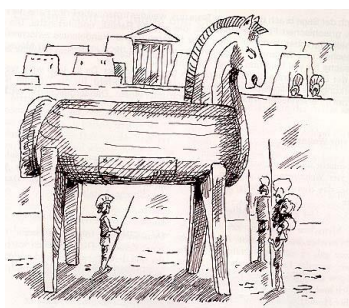
Úkol 3 Podle obrázků doplňte následující věty - báje

Přinesl lidem oheň a trpěl přikován ke skále. _____

Obr, jehož oslepil Odysseus . _____

Jeho tragický pád je důkazem, že syn má věřit svému otci. _____

Dar, který se stal symbolem lsti a zrady. _____

Úkol 4 Podle obrázků doplňte následující věty - rčení

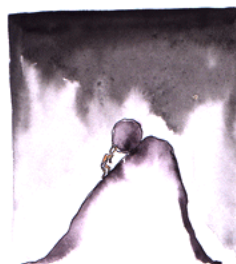
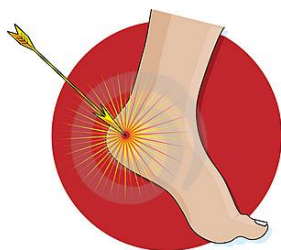
Když někdo přijde s nápadem či zprávou, které jsou už dávno známy. _____

Trápení člověka, který má na dosah svůj sen, a ten mu nakonec přece unikne. _____

Znát zranitelné místo svého soka . _____

Práce, která přes veškeré úsilí, nevede k cíli. _____

Náhly záchvěv inspirace a tvůrčího myšlení, zejména na poli umění. _____

Úkol 5 Podle komiksu stručně popište příběh o Théseovi a Minotaurovi a vysvětlete pojem Ariadnina nit.

Úkol 6 Určete památky, které jsou na obrázcích

A) _____

B) _____

C) _____

Úkol 7 Napište alfabetou slovo „Afrodithé“ _____

Úkol 8 Odpovězte na následující otázky:

Jak se nazývá oděv řeckých žen a mužů? _____

Jaký materiál se používal při výrobě oděvů? _____

Nosili v antice spodní prádlo? _____

Jak chodili oblečení doma? _____

Úkol 9 Jaké znáte filmy s tematikou antických bájí.

Úkol 10 Spojte:

Apollón

Artemis

Hádes

Athéna

podsvětí

moudrost

slunce, zpěv

lov

Úkol 11 Z písmen složte jména 3 žen, které usilovaly o přízeň Parise:

T H E N A A

E R H A

F R A D I A T O

3.8 Práce s textem

Úkol 1 Jak si představujete hrdinu knihy, kterou byste si přečetli? _____

Ukázka 5 Epos o Gilgamešovi

I mluví k němu, k Uta-napištimu vzdálenému, manželka jeho:
„Gilgameš sem přišel, **namáhaje** se i trmáčeje.
Co mu chceš dát, až vracet se bude do své země?

(...)

Tu pravil Uta-napištim jemu, Gilgamešovi:
„Gilgameši, tys přišel sem namáhaje se a trmáčeje.
Co ti mám dát, až vracet se budeš do své země?
Slovo skryté chci vyjevit tobě,
o rostlině, jež život dává, chci říci tobě.
Kořeny rostliny té se bodláčí podobají,
její píchnutí růží. Do rukou tě píchne.
Až se zmocní tvé ruce rostliny té, pak nalezneš život!“

Když to uslyšel Gilgameš, otevřel...
těžké kameny uvázal na své nohy.
Táhly jej dolů na dno šírého moře.
I popad rostlinu, třebas jej do rukou píchla.
Pak těžké kameny odříz od nohou svých
a na břeh jej odneslo moře.-

I mluví Gilgameš k němu, k lodivodu Uršanabimu:
„Uršanabi, rostlina tato je rostlina proti neklidu,
zkrze niž člověk uzdravení dosáhnout může.
Do Uruku hrazeného odnést ji chci a dát jíst a tak rostlinu
vyzkoušet.

Její jméno je „Mladým stává se stařec“.
I já z ní chci jíst a k svému mládí se vrátit.
(...)

Tu viděl Gilgameš studnu, jejíž voda chladná byla.
I sestoupil dolů, aby se umyl v její vodě.
Vůni té rostliny ucítil had,
tiše vylez a rostlinu odnes.
A když se vracel, odhodil kůži.

Tenkráté Gilgameš used a hořce plakal,
po tváři jeho stékaly slzy.
(...)

Ale sotva se posadil na svá stehna,
spánek jak mlha na něho dechl.
I mluví Uša-napištim k ní, ke své ženě:
„Pohled jen na toho mladíka, jenž po životě toužil!
Spánek jak mlha na něho dechl.“
I mluví jeho žena k němu, k Uta-napištimu vzdálenému:
„Dotkni se ho, aby se vzbudil ten člověk!
Cestou, po které kráčel, nechť se ve zdraví vrátí!
Branou, již vyšel, ať vrátí se do země své!“

I praví Uta-napištim k ní, ke své ženě:
„Zlé je lidstvo, on oklame tebe.
Nuže, napeč mu chleby a k jeho hlavě je klad',
a dny, jež prospí, na stěně označ!“

I pekla chleby a k jeho hlavě je **kladla**
a dny, jež prospal, na stěně označila.
Chléb jeho první je vyschlý,
druhý je scvrklý, třetí zvlhlý, u čtvrtého zbělela kůra,
pátý je do šeda zbarven, šestý je čerstvě upečen,
a sedmý – náhle se ho dotkl a tu se probudil ten muž.
(...)

I mluví Uta-napištim k němu, ke Gilgamešovi:
„Teď, Gilgameši, své spočítej chleby,
to, co je na stěně označeno, nechť je ti známo!
První tvůj chléb je již vyschlý,
druhý scvrklý, třetí zvlhlý, u čtvrtého zbělela kůra,
pátý je do šeda zbarven, šestý je čerstvě upečen
a při sedmém ses probudil náhle.“

I mluví Gilgameš k němu, k Uta-napištimu vzdálenému:
„Co jen mám dělat, Uta-napištime! Kam mám teď jít?
Mého těla se zmocnil démon
a v mé ložnici sedí smrt.
A kamkoliv obrátím svůj krok, číhá jen smrt.“

Obrázek 8 Gilgameš s Enkiduem bojují

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Jakých přirovnání a symboliky je v uvedeném textu užito?

Co symbolizují napečené chleby? _____

Jakou roli hraje v ukázce žena? _____

Co víte o symbolu hada? _____

Úkol 2 Gilgameš se snaží nalézt nesmrtelnost. Jak se podle vás stane člověk nesmrtelným?

Úkol 3 Interpretujte píseň Karla Kryla – Salome (www.youtube.com)

Ukázka 6 Karel Kryl - Salome

Něžná i proradná, krutá i bezradná,
plamen i červánek, ďábel i beránek,
cukr i sůl.

U vůně **hřebíčku**, u rytmu střevíčků
císař dnes mi slíbil, za tanec přislíbil
království půl.

Salome,
noc už je na sklonku,
Salome,
podobnas úponku,
podobna kytaře, pro svého vladaře
Salome, tančíš...

Salome,
sťali už **Křtitele**,
Salome,
usměj se vesele,
točíš se ve víru, ústa **jak upíru**
krví ti planou,
Salome

Noci už ubývá, císař se usmívá,
pokojně mohu žít, všeho lze použít
pro dobrý stát.

Možná ho napadlo prastaré říkadlo,
**dějiny když tvoří se, pro hlavy na míse
nemá se štkát!**

Salome,
netanči nechceš-li,
Salome,
hosté už odešli,
jenom roj komárů dopíjí z pohárů
krůpěje vína.

Salome,
trochu jsi pobledla,
Salome,
v koutku jsi usedla,
víčka máš šedivá,
nikdo se nedívá,
Salome, pláčeš...?

Obrázek 9 Salome

4 Středověká literatura

4.1 Charakteristika středověké literatury

Úkol 1 Doplňte slova z nabídky.

Středověk je datován od roku _____ (zánik říše západořímské) do roku _____ (objev Ameriky Kolumbem). Jedná se o období, kdy vznikají _____, _____, vedou se války za šíření _____, pořádají se objevné _____. Architektura je ve znamení _____ slohu a _____. V tomto období jsou centry vzdělanosti výhradně _____, až do poloviny _____ století vznikají první _____ (Bologna, Oxford, Sorbona).

Samotná literatura se rozvíjí dvěma směry – na západ (literatura _____) a východ (literatura _____). I zde má rozhodující vliv křesťanství, tj. vznikají hlavně knihy s _____ obsahem. Postupem času začíná silit moc _____ a dochází k _____ (nepíší jen kněží a vznikají díla v národních jazycích), rozvíjí se tedy literatura světská.

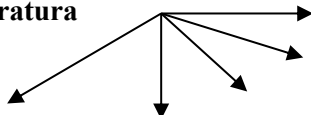
11., latinská, gotiky, cesty, 476, města, laicizaci, 1492, románského, šlechty, univerzity, království, křesťanství, kláštery, náboženským, byzantská

Úkol 2 Spojte a následně rozdělte, které útvary spadají do náboženské, resp. světské literatury.

legenda
milostná lyrika
modlitba
epos
žalm
pašije
fablieux
traktáty

veršovaná komická povídka
texty pronášené kvůli odpuštění
útvary oslavující ženu, lásku, přírodu, pronášeny minesengry
vyprávění o životě světce
učené pojednání
vypráví o hrdinských činech králů, rytířů
písně oslavující Boha
část evangelií popisujících večeri JK až po jeho pohřeb

A) Náboženská literatura

B) Světská literatura

Ukázka 1

Báseň o Tristanovi a Izoldě není jen literárním faktem v nejužším smyslu slova. Je to velkolepá freska lidských osudů kreslená jemnou rukou výborného psychologa, ale je to zároveň jediný a jedinečný milostný zpěv, který rezonuje v citlivém čtenáři. (...)

Ve srovnání s ostatní rytířskou dvorskou epikou, je báseň o Tristanovi a Izoldě obdivuhodně promyšlena tak, aby i vedlejší motivy nebyly samoúčelné, ale aby sloužily hlavnímu tématu (...)

Určete funkční styl, doložte. _____

Shrňte obsah ukázky. _____

Obrázek 10 Tristan a Izolda - film

Král, královna a první rytíř

Tenhle milostný trojúhelník je starší a mnohem lepší příběh než král Artuš, nevěrná Guinevra, rozervaný Lancelot. Dávný epos o Tristanovi a Isoldě Zlatovlasé není pouze záležitostí dobrodružných akcí a drsně dramatických scén, i když je jich tam habaděj. Staví především na nesmírně silném vztahu tří lidí: cornwallského vladaře Marca, jeho krásné manželky Isoldy a mladého válečníka Tristana, který je Marcovi, svému strýci a pěstounu, nesmírně oddán a který pro něj tu zlatovlasou dívku získal. Sám ale kvůli ní ztratil srdce – a ona kvůli němu také. Jenže svého laskavého, šlechetného chotě nemůže nemít ráda...

Komu by připadalo tohle dilema trochu „out“, ať si představí, že za dávných časů nešlo jen tak říct: sorry, já tě chci opustit, i když jsi král. A jestli emocím prý dnes ubývá na síle, tak city téhle trojice byly silné a prudké jako vlnobití na moři, jež dělí Cornwall a Irsko.

(http://neviditelnypes.lidovky.cz/film-tristan-a-isolda-055-/p_scifi.asp?c=A060502_004837_p_scifi_hpe)

Obrázek 11 Tristan a Izolda

O čem je dílo podle ukázky? _____

Tristan a Izolda

Děj: _____

Píseň o Rolandovi (ukázka z čítanky s. 68)

Děj: _____

Charakterizujte postavy z úryvku.

Jaké hodnoty jsou vyzdvihovány?

4.2 Staroslověnské písemnictví

Úkol 1 Na základě poslechu vypište důležité informace (DUNČ díl 10)

Obrázek 12 Cyril a Metoděj

Úkol 2 V textu vyberte z uvedených možností

Konstantin (827-869) a Metoděj (813-885) jsou zakladateli **slovanského – bulharského** písemnictví. Na základě dialektu vytvořili **staroslověňštinu – slovanštinu** a Konstantin sestavil písmo **cyrilici – hlaholici**. Konstantin je také autorem **Proglasu – Života Metodějova**, který je **veršovanou – prozaickou** předmluvou k překladu **evangelia – koránu**. Život Konstantinův a Život Metodějův jsou **životopisy – autobiografie**. Jejich autory jsou **žáci Konstantina a Metoděje – sami Konstantin a Metoděj**. Významnou památkou tohoto období je/ jsou dále **Kyjevské listy – Kronika česká**. Nezachoval se originál, ale máme **opis – kopii**. **Pražské hlaholské zlomky – Proglas**, památka **staroslověnského – českého** písemnictví, obsahuje úryvky **staroslověnských – českých** modliteb.

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

Proč se na území Velké Moravy nerozšířilo křesťanství z Bavor?

Proč měl vůbec panovník potřebu přijetí křesťanství? _____

Který panovník pozval věrozvěsty? _____

Úkol 4 Napište hlaholici své jméno.

† a	Ɱ b	Ɱ v	Ɱ g	Ɱ d	Ɱ ε	Ɱ ž	Ɱ dz
Ɱ z	Ɱ i	Ɱ i	Ɱ g	Ɱ k	Ɱ l	Ɱ m	Ɱ n
Ɱ o	Ɱ p	Ɱ r	Ɱ s	Ɱ t	Ɱ u	Ɱ f	Ɱ x (kh)
Ɱ o	Ɱ ts	Ɱ č	Ɱ š	Ɱ št	Ɱ w/o	Ɱ i	Ɱ y
Ɱ æ/e	Ɱ yu	Ɱ ž	Ɱ yž	Ɱ ž	Ɱ yž	Ɱ f	Ɱ i/v

Obrázek 13 Hlaholice

Obrázek 14 Kyjevské listy

Úkol 5 Identifikujte pojmy:

Rastislav - _____
misie - _____

Ukázka 7 Život sv. Konstantina a Metoděje

Zatímco se filozof veselil v Bohu, naskytla se opět jiná věc a úkol ne menší prvních. Neboť **Rostislav**, kníže-(král) moravský¹, z vnuknutí Božího a po úradě se svými knížaty a s Moravany vypravil [poselství] k císaři [Michaelovi], v němž pravil: „Náš lid se odřekl pohanství a drží se křesťanského zákona, ale nemáme takového učitele, který by nám vyložil [v našem jazyku] pravou křesťanskou víru, aby i jiné země, pozorující to, nás napodobily. Tak nám, vladaři, takového biskupa a učitele pošli, neboť od vás se vždy dobrý zákon šíří do všech krajů“.

Císař shromáždil poradní sbor a povolal Konstantina filozofa, sdělil mu tuto věc a pravil: „Vím, filozofe, žes unaven, ale je třeba, abys tam šel, neboť tuto věc nemůže nikdo vykonat tak jako ty“. Filozof odpověděl: „Ač jsem unaven a tělesně churav, půjdu tam s radostí, mají-li **písmo** pro svůj jazyk“. Císař mu pravil: „Můj děd i můj otec i mnozí jiní hledali to a nenašli, kterak to mohu já nalézt?“. Filozof řekl: „Kdopak může psát řeč na vodu a získat si jméno heterika?“. Odpověděl mu opět císař se svým strýcem Bardou: „Chceš-li ty, může ti je vyjevit Bůh, který dává všem, kdo [o něco] prosí bez pochybování, a otvírá tlukoucím“. Šel tedy filozof, a jak bylo jeho dávným obyčejem, oddal se modlitbě i s jinými pomocníky. Brzy mu [je] pak zjevil Bůh, který slyší modlitby svých služebníků, a ihned složil písmena a začal psát slova evangelia: Na počátku bylo slovo a slovo bylo u Boha i Bůh byl slovo, a tak dále.

Život sv. Konstantina

Stalo se v ty dny, že **Rostislav**, kníže slovanský, **se Svatoplukem** vypravili poselství z Moravy k císaři Michaelovi a pravili takto: „Jsme Bohu díky, zdraví. Přišlo k nám mnoho křesťanských učitelů z Vlach, z Řecka a z Němec, a ti nás rozličně učili. My Slované však jsme lid prostý a nemáme, kdo by nás vedl k pravdě a její smysl vyložil. Nuže, vznešený pane, pošli takového muže, který nám pořídí »všecku spravedlnost«“.

Tehdy císař Michael řekl filozofu Konstantinovi: „Slyšíš, filozofe, co praví? Jiný to nemůže vykonat, leda ty. Hle tu máš **hojné dary**, vezmi si svého bratra Metoděje a běž. Vy oba jste Soluňané a **Soluňané všichni mluví čistě slovansky**“. Tu neodvážili se odřici ani Bohu, ani císaři podle slov svatého apoštola Petra, jenž dí: Boha se bojte, krále mějte v úctě, – ale když vyslechli tu velikou věc, jali se modlit i s jinými, kteří byli s nimi téhož ducha. A tehdy zjevil Bůh filozofovi slovanské knihy. A on ihned sestrojil písmena a zhotovil **překlad** a vydal se na cestu na Moravu. Metoděje si vzal s sebou, a ten opět s pokorou se mu podroboval a jemu sloužil a s ním učil. A po uplynutí **tří let**, když vyučili žáky, vrátili se z Moravy.

Život sv. Metoděje

Úkol 6 Porovnejte následující ukázky.

Úkol 7 Vysvětlete použití tučného písma.

Úkol 8 Nalezněte v textu:

- a) přímou řeč
- b) odkaz na odbornou literaturu
- c) původ textu
- d) zastaralý výraz
- e) odborný výraz

4.3 Latinská literatura

Latinská literatura se rozvíjí v 10. století, převahu získává od počátku 12. století. Toto období je charakterizováno jako zápas dvou kultur – staroslověnské a latinské. Centrem staroslověnské kultury je Sázavský klášter založený roku 1032 svatým Prokopem.

Vládnoucí dynastií jsou Přemyslovci.

Z literárních útvarů se uplatňují zejména legendy, kroniky. Silné postavení má kult sv. Václava.

Úkol 1 Z latinské literatury jsou nejznámější tři níž uvedená díla, přiřaďte charakteristiku.

KRISTIANOVA LEGENDA

Popisuje život a umučení svatého Václava a babičky jeho svaté Ludmily, dílo obhazuje staroslověnskou vzdělanost, přínos Cyrila a Metoděje.

KOSMOVA KRONIKA

Popisuje cesty Karla IV.

VITA CAROLI

Přináší informace o historických událostech od počátku věků až k roku 1125.

Obrázek 17 Kosmova kronika

Obrázek 16 Vita Caroli

Obrázek 15 Kosmas

Úkol 2 Na základě poslechu doplňte text.

Kosmova kronika je psána _____ jazykem, vznikla na přelomu _____. a _____. století, v době, kdy byly centrem vzdělanosti _____. Autorem kroniky je nejznámější kronikář _____. O jeho životě toho moc nevíme, narodil se asi roku 1045 v Praze, studoval na katedrální škole, pak se rozhodl cestovat. Po návratu z cest se oženil (jeho žena se jmenovala Božetěcha – dovídáme se z kroniky). Měli spolu syna Jindřicha (o jeho existenci se také dovídáme z kroniky). Postupně se stává vysokým církevním hodnostářem. Umírá roku _____, to je rok, kterým končí kronika. Při psaní kroniky vycházel z _____ a vlastních _____, ale rovněž z vyprávění pamětníků. V kronice je patrné vlastenectví, popírá staroslověnskou epochu. Stala se zdrojem pro _____, kamenem české _____ a _____. Vyznačuje se vysokou úrovní, je psána živým jazykem s použitím přímé řeči. Kronika je rozdělena na tři části.

Neboť když se služebnice Kristova Ludmila, jak jsme pověděli dříve, ustranila z očí zrádců, na tom hradě, kam se uchýlila, je od nepřátel znovu pronásledována. Řečená vévodkyně totiž nějaké své velmože, syny nepravosti, jménem Tunnu a Gommona, poslala se silnou tlupou na Tetín, aby její tchyni zahubili. (...) Na večer pak jmenovaní již usurpátoři vtrhli do jejího domu, vyrazili veřeje, ostatní druhy, ozbrojené kopími tu štíty, postavili venku tu jen hlavní vrahové Tunna a Gommon - s několika málo jinými, - vyrazili dveře, s divokým povykem se vříteli do komnaty, v muž odpočívala služebnice Boží. Blažená Ludmila pokorným hlasem jim dí: Jaká to náhlá zběsilost vámi lomcuje? Nestydíte se tu ani si nevzpomínáte, kterak jsem já vás jako svoje syny pěstovala a zlatem tu stříbrem tu skvostným šatem obdarovávala? (...) Leč ti zuřivci, neoblomnější než kámen, nepopřávajíce jí sluchu tu neostýchajíce se své ruce na ni vložiti, z lůžka ji vytáhli tu na zem hodili. I řekla jim: Maličko mne nechte pomodliti se. Když jí to dovolili, rozepjala ruce tu modlila se k Pánu. Poté pravila: Přišli-li jste mne zahubit, prosím, abyste mi sťali hlavu mečem. Podle vzoru mučedníků toužila totiž prolítím krve vydati svědectví Kristu (...) Ukrutní tedy kati nedbajíce jejích proseb tu slov, provaz na hrdlo ji hodili, zardoušením ji zbavili života pozemského, aby na věky živa byla s tím, kterého vždycky byla milovala, s Ježíšem Kristem Pánem naším. Vytrpěla pak mučednictví šťastná tu Bohu oddaná služebnice Kristova Ludmila sedmého dne v sobotu, 15. září o první vigílii noční.

Království toto jsme našli tak zpuštěné, že jsem nenašel ani jediného hradu, který by nebyl zastaven se všemi příslušnými statky královskými, takže jsme neměli kde jinde bydleti, leč v domech městských jako jiný měšťan. Hrad pražský byl opuštěn, pobořen a zničen, neboť od doby krále Přemysla II. ležel v sutinách. Na tom místě jsme dali vystavěti nový a krásný palác s velikým nákladem, jak jej dnes možno spatřiti. Toho času poslali jsme pro svou manželku, jež dotud byla v Lucemburku. Ta přišedši měla po roce dceru prvorozenou, jménem Markétu. V těch dobách dal nám otec náš markrabství moravské, i užívali jsme toho titulu. Četní pak šlechtí mužové z Čech, hledíce k tomu, že pocházíme ze starého rodu králů českých a majíce nás v lásce, poskytli nám pomoci, abychom znova nabyli hradů a statků královských. Tenkrát jsme nabyli s velikým nákladem a úsilím hradů, hrádku Týřova, Lichnice, Litic, Hradce Králové, Písku, Nečtin, Zbiroha, Tachova, Trutnova, v Čechách. Na Moravě pak Lukova, Telče, Veveří, hradu olomouckého, brněnského a znojemského i mnohých jiných statků zastavených a odcizených od koruny. A měli jsme mnoho ochotných rytířů ke své službě. I prospívalo království den ode dne. A milovali nás lidé poctiví, zlí však se nás báli a vystříhali špatností a spravedlnost v míře dosti hojně vládla královstvím. Byliť se šlechtici většinou stali násilníky a nebáli se krále, jak se slušelo, neboť měli panství mezi sebe rozděleno. A tak drželi jsme vladařství nad královstvím, povznášejíce je po dvě léta.

"Paní naše Libuše i všechen lid vzkazuje, abys brzy přišel a přijal panství, jež je tobě i tvým potomkům souzeno. Vše, co máme, i my sami jsme v tvých rukou; tebe za knížete, tebe za soudce, tebe za správce, tebe za obránce, tebe jediného sobě volíme za pána." Při té řeči se ten muž moudrý, jako by předvídal budoucnost, zastavil, otku, kterou držel v ruce, vetkl do země, a pustiv voly, zvolal: "Jděte, odkud jste přišli!" Ti, ještě než to dořekl, z očí zmizeli a nikdy více se neobjevili. Ale líska, kterou do země vetkl, vyrazila tři vysoké ratolesti, a to, což jest podivnější, i s listím a ořechy. A muži vidouce, co se tu děje, stáli zaraženi.

Úkol 3 Určete původ ukázek.

Úkol 4 Charakterizujte jazykové prostředky. (Jak se vám ukázky četli? Proč?) _____

Úkol 5 Co víte o sv. Ludmile a sv. Václavu?

Úkol 6 Jaké znáte české pověsti?

4.4 Vznik česky psané literatury

Úkol 1 Na základě výkladu doplňte text.

Česky psaná literatura se rozvíjí ve _____, zejména pak _____ století. Lidé, kteří chodili do kostela, ve většině případů _____ latinským textům. Pokud tedy chtěli kněží působit na lid, museli se přizpůsobit a zvolit jazyk, kterému by lidé rozuměli, tímto jazykem byla _____. Zprvu se při okrajích latinských textů objevovala jednotlivá česká slova, tzv. _____, postupem času je vystřídalý _____ (vpisky, české věty).

Toto období je ve znamení rozvoje české země, vznikají _____, u vlády jsou _____.

V umění dozrívá _____ sloh a moci se ujímá _____.

Prvními ucelenými česky psanými památkami jsou _____:

„**Hospodine, pomiluj ny**“ – 1. duchovní píseň, která byla zpívána při _____ příležitostech a plnila funkci _____, objevují se zde zbytky staroslověnských slov. Rovněž druhá česká píseň „**Svatý _____, vévodo české země**“ zastávala funkci hymny.

Mezi nejznámější díla patří: _____ kronika, _____ (viz úkoly)

Od počátku 13. století se v české literatuře začínají projevovat a uplatňovat dvě důležité tendence – laicizace a demokratizace. _____ rozvíjí nenáboženská témata a podání autorů, kteří nejsou v kněžském stavu. _____ - je rozšířen okruh čtenářů.

Úkol 2 Na základě výkladu rozhodněte o pravdivosti tvrzení. Chybná tvrzení opravte.

Dalimilova kronika je psaná latinsky.

ANO – NE

Dalimilova kronika je veršovaná.

ANO – NE

Autorem je Dalimil z Kozojed.

ANO – NE

Kronika vznikla jako protest proti nástupu Jana Lucemburského na trůn.

ANO – NE

Kronika začíná nástupem Přemyslovců na trůn, končí rokem 1306.

ANO – NE

Autor je inspirován Kosmovou kronikou.

ANO – NE

Některé pasáže jsou propracovanější než u Kosmy.

ANO – NE

Úkol 3 Na základě výkladu zaškrtněte správnou variantu.

Alexandreis je **hrdinský/rytířský veršovaný/prozaický** epos, zobrazující život, úspěchy a pád **Alexandra Velikého/Přemysla Otakara II.** na pozadí **středověkého/starověkého** města. Dílo ukazuje **rozdíly/paralely** mezi životem Alexandra a Přemysla. Z díla je patrný **proněmecký/protiněmecký** postoj.

Obrázek 18 Alexandr Veliký

Jak bylo již naznačeno, postava dokonalého panovníka,

který navzdory své odvaze brzy zemřel, představovala pro křesťany výbornou indicii. Každý národ si vybral o králi to, co mu vyhovovalo a antická podoba Alexandra tak nabyla mnoha křesťansko-rytířských rysů.

Alexandreida byla sepsána v mnoha obměnách, protože autoři (opisovači) často mnoho pasáží přidávali a jiné naopak vypouštěli. Nelze s jistotou říct, zda každá z nich měla úplně stejnou formu – pravděpodobně ale ne. Naše nejhodnotnější česká Alexandreida však pochází ze 13. století a jejím autorem byl zřejmě vysoce postavený vlastenecký šlechtic. Můžeme tak usuzovat z jeho opovrhlivého postoje k sedlákům a měšťanům, ale také z užívání křesťanských jmen členů Alexandrově družiny. O jeho vlastenectví svědčí odpor k množení se cizinců na našem území.

Autor české Alexandreidy při tvorbě vycházel hlavně z latinské verze Gualtera Castellionského, ale využil i mnoha dalších zdrojů. Nám se z celého díla dochovala pouze jedna třetina z celkem deseti zpěvů. Báseň o králi makedonském je sepsána sruženým rýmem a osmislabičným veršem (oktosylabem). Z básně lze také poznat, že autor byl křesťan, protože se velmi často dovolává Bible. Ztrácuje přitom pohanstvo a kacířstvo, aby mohl vzápětí vyzdvihnout makedonského krále, jehož vnímá jako předbojovníka s východními pohany.

<http://www.topzine.cz/alexandreida-je-nesmrtelnym-dilem-o-zivote-legendarniho-rytire>

Svatý Václave, vévodo české země

Svatý Václave,
vévodo České země,
kněže náš,
pros za **ny** Boha,
svatého Ducha!
Kyrieleison!

Nebeskeť jest dvorstvo krásné,
blazě tomu, ktož tam pójde:
v život věčný,
oheň jasný
Kyrieleison!

Pomoci tvé žádámy,
smiluj se nad námi,
utěš smutné,
otžeň vše zlé,
svatý Václave!
Kyrieleison!

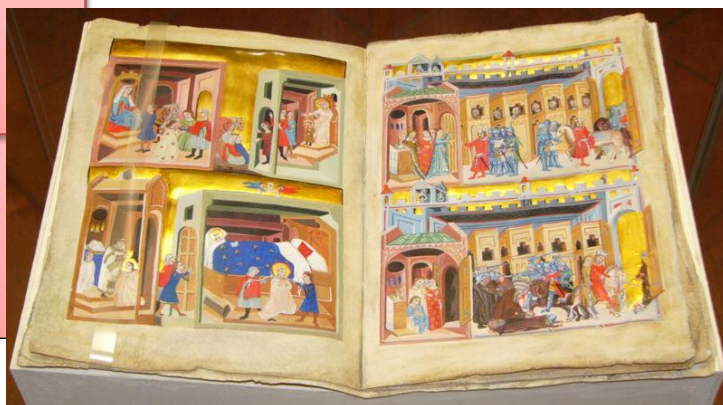
Maria, matko **žádúcie**,
tys královna všemohúcie,
prosiž za ny,
za křesťany, svého syna!
Kristeleison!

Ty jsi dědic České země,
rač pomnieti na své plémě,
nedajž zahynúti
nám i budúcím,
svatý Václave!
Kristeleison!

Úkol 4 Zodpovězte otázky.

Text má charakter prosby. Ke komu a oč?

Pokus se „přeložit“ zvýrazněná slova.

Obrázek 19 Dalimilova kronika

Úkol 5 Doplně do textu chybějící slova:

O Šárce a Ctiradovi

Když zemřela kněžna Libuše, viděly _____ z její družiny, že nejsou již tak vážené jako dřív. Někteří muži se jim dokonce vysmívali, _____ se dívky v čele s _____ rozhodly, že si vybudují vlastní sídlo, mocný Děvín. Chtěly _____ proti mužům, aby si nad nimi uchovaly nadvládu. V boji nejprve _____, neboť je muži podcenili, potom užívaly často různé _____. Lstí také zahubily udatného _____. Když se jednoho letního dne vydal na knížecí hrad do Prahy, musel projet hustým _____. Bylo dusno, ani _____ na stromě se nezachvěl, _____ stéblo trávy se nepohnulo. Najednou on a jeho družina uslyšeli nějaký _____. Dali se do klusu, a když objeli vysokou _____, spatřili malou mýtinu. Uprostřed _____ mohutný dub a k jeho _____ byla přivázaná půvabná _____. Když je uviděla, prosila je, aby ji _____. Ctirad byl dojat její _____, proto seskočil z _____ a přesekl _____. Vyprávěla mu, že je dcera pána z _____. Dívky ji přepadly a _____, protože se nechtěla k nim připojit. Za _____ ji pak zanechaly v lese. Aby její utrpení bylo _____, až ji bude soužití žízeň, položily do trávy velkou _____ s medovinou. Vedle ještě ležel lesní _____.

Muži si sedli, _____ si odpočinuli a uhasili žízeň, po chvíli však všichni usnuli. _____ vzala do ruky _____, jako by ho chtěla vyzkoušet, a _____. Než se Ctirad a jeho družina vzbudili, vrhly se na ně bojovnice v _____ s Vlastou. Všechny muže _____, jen Ctirada svázaly, odvedly na svůj hrad a _____ ho.

O válcě dievčie

Pak skonč svoj život Libušě,
pohrebu ji ve vsi, jiez diechu Libušě.

Po tom jejie knieně válku počechu
a právě podobnú k smiechu.

Nebo tomu za právo chtiechu,
aby takéž dievka zemí vládla
a mužie drželi by sě rádla.

Chtiece své řeči užiti,
jechu sě hradu staviti.

Dievky hradu Děvín vzděchu
a Vlastu za knieni vžechu.

Ta po všie zemi dievkám posla posly
řkúc: "Podbímy pod sě ty bradaté kozly!"

Neb sě tehdy pohansky jmiechu,
mužie dlúhé brady nosiechu.

Vecě Vlasta: "Kterát' leží na nich moc?
Zapíjejí sě na každú noc.

Když nad nimi svítězímy,
co chtiece z nich učinímy."

Pro tu sě řeč mnoho dievek k Vlastě obra
a na šest set sě jich do Děvína dobra.

Jako holubi letie z svých kotcův,
takež sě dievky bráchu ot svých otcův.

Když bieše mužóm toho brániti
a každému svú dceru bíti,
dívno jim to bieše viděti.

I jechu sě tomu smieti,

4.5 Rozvoj český psané literatury

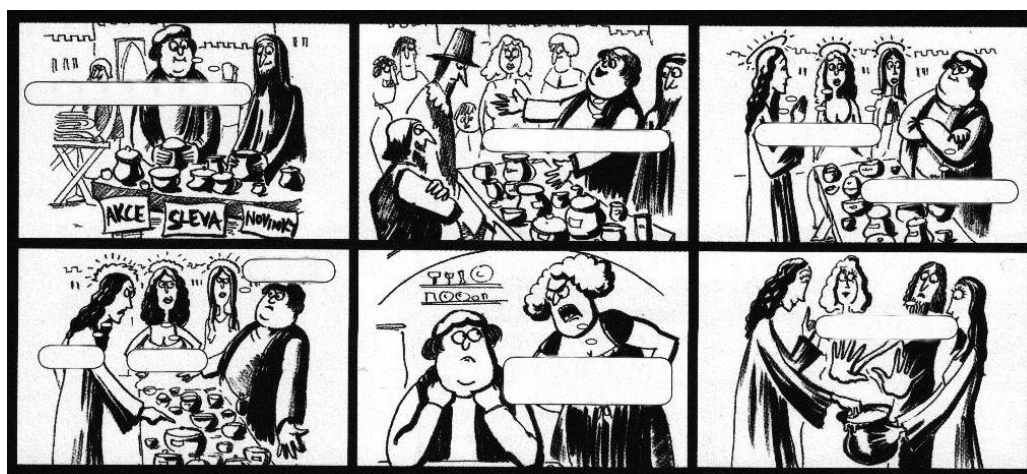
Česky psaná literatura se rozvíjí nevíce ve 14. století, u moci je rod Lucemburků, největší rozkvět lze datovat k období vlády Karla IV. Kromě literatury dochází k rozvoji gotiky, jsou zakládány různé instituce arcibiskupství, univerzita, staví se historické skvosty – Karlštejn, Nové Město pražské. Literatura se stává žánrově rozmanitou, rozvíjí se satira, legendy, drama.

Úkol 1 Spojte dílo s charakteristikou.

Život svaté Kateřiny, Mastičkář, Tristram a Izalda, Podkoní a žák, Satiry o řemeslnících a konšelích, Trojanská kronika

Drama neznámého autora o třech Mariích, které jdou na trh, aby nakoupily masti na balzamování Ježíše Krista. Děj se odehrává kolem nabízení mastí na středověkém trhu a při tom jsou zesměšňovány praktiky prodáváčů.	Rytířský epos, jehož motiv je převzat z evropské literatury (za dobrého autora je považován ten, kdo do již stávajícího motivu přidal své prvky, necení se originalita). Děj je totožný s eposem Tristan a Izolda.
Jedná se o 7 satir, které kritizují a odsuzují nepoctivost, nesvědčovitost a úplatnost kovářů, pekařů, sladovníků, atd., jsou součástí Hradeckého rukopisu.	Legenda s exotickým námětem vypráví o pohanské princezně, která odmítla sňatek s císařem, protože se zamilovala do Ježíše. Zemřela mučednickou smrtí. Dílo je psáno složitým jazykem, některé pasáže jsou značně popisné.
Autorem této světské satirické veršované básně je žák, proto ji nazýváme žakovskou poezií. Je psána formou sporu mezi podkoním a žákem, kteří se dohadují o přednostech svého postavení. Z celého sporu je patrný neutěšený stav obou.	
Jedná se o románové vyprávění o trojské válce. Námět vychází z Homérovy Illias. Hlavními protagonisty jsou Achilles a Hector. Tato oblíbená kniha se stala první tištěnou knihou u nás (pravděpodobně v západočeském městě Plzni).	

Úkol 2 Určete, ke kterému dílu patří komiks. Doplňte do okének komentář.

Řezník

Řezník se takto obchodí,
dobrým lidem často škodí:
když běží po vsi volajě,
na prodajné **bravy** ptajě,
budeť kupovati bravy,
chtě z nich utěžeti stravy.
Když ho uzří dobyťčátka,
užesneť se nebožátka
neb jma řezník rucě račiej:
když on dobyťčátka zmácie,
nelžěť se jmu popraviti,
musiť vždy churavo býti.
A tu líb kup líb nekupí,
jižť bez škody neotstúpí,
vždyť škodu učiní tomu,
kdyžtoť bravy mácie komu.

Druhúť jma nevěru v sobě,
tuť chci vypraviti tobě:
ktož dobytek na trh vodí,
sedlákóm rád na tom škodí,
budeť s ním lidmě tržiti,
bráně každému kúpiti;
v tom mu činí mnoho núžě,
žěť jemu všě kupcě zapúzie,
až utrží po svéj vůli,
jakžto jemu líbo koli.

Třetieť jáz vědě do něho:
ktož masa kúpí u něho,
že jmu prodává kozinu
za nejlepší skopcěvinu,
a častokrát býkovinu
za nejlepší hovědinu.

Čtvrtěhoť se rád přijímá:
kdyžtoť jest největěšie zima,
budeť vodú oblěvati
maso, rožny rozpierati,
aby jemu zmrzli v noci
hovědina i ti skopci.
Taktě po jeho vůli bude,
tři čiesti jemu ho přibude;
mnohoť lidu oklamává,
když on to maso prodává.

Úkol 3 **Zodpovězte otázky:**

Vysvětlete, čím škodí řezník. _____

Vysvětlete, co znamená slovo bravy. _____

Nalezněte v textu:

- zdobnělinu
- zastaralý výraz
- infinitiv

Charakterizujte jazykové prostředky. K jakým jazykovým změnám došlo.

Úkol 4 **Nalezněte v textu:**

- oslovení
- nadávku
- slovo vícevýznamové
- otázku

Nalezněte synonymum ke slovu lačen, blaze. _____

Co je chvojí? _____

Podkoní žákovi

Žáku, ty mizero jeden
Nač tak zpupně řeči vedeš?
Vždyť za babku cenu nemáš,
hubený jsi, z metly strach máš,
světem plahočíš se bídě
a jed dřěš se očividně.
Ač se lopotíš, jak můžeš,
na lepší šat se nezmůžeš,
v hadrech chodit zvyk je žáku.
A tvůj nocleh, ubožáku?
Na kamenech si nyní hoviš,
v zimě však si nepohoviš.
Do hádky se s tebou pustí
a na kamna tě nepustí.
Ba ještě ti bude blaze,
budeš-li spát na podlaze.
Tvrď se ti lehá na zem,
jektáš zuby, tuhneš mrazem.
A vstát dřív než rosa padá!
Když pak na tě přijde řada
obstarávat práci v škole,
to se teprv octneš v kole!

Pravíš-li, že volný budeš,
tenhle úkol nepozbudeš!
Vždy se musíš práce chopit,
školu zamést, v kamnech topit,
a nic nesmíš opomenout!
Přitom - jak si odpočinout,
když na zemi spáváš tvrdě?
Mně je líp, říct mohu hrdě.
Rájem se má postel zdá mi,
když tak nastelu si slámy
a ležím v ní jako chvojí.
Často ovšem spávám v hnoji -
toho však jsem málo lačen,
leda, když jsem deštěm
aby šat mi uschl k jitru
kdy jej, časně vstana, vytru,
takže zas je sukno čisté.
Ale jářku, to je jisté:
mne se selští chlapi bojí!
Kudy chodí nebo stojí,

4.6 Práce s textem

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

O čem následující ukázka vypovídá?

Co je myšleno slovem dar v první zvýrazněné pasáži?

Jak chápete druhou zvýrazněnou pasáž.

Kdo je autorem Proglasu, jakým jazykem je psán?

Proglas

Jsem předzpěv k svatému evangeliu.

Jak dříve předpověděli proroci,

Kristus přichází shromáždit národy,

neboť jest světlem tohoto světa.

Splnilo se to v tisíciletí tomto sedmém.

Oni totiž řekli: Slepí prohlédnou

a hluší uslyší slovo Písma.

Neboť jest třeba poznati Boha.

Proto slyšte, Slované, toto:

Dar tento jest zajisté od Boha daný,

dar boží jest to údělu na pravici,

dar duším, nikdy se nekazící,

(...)

Vždyť ústa, jež necítí sladkosti,

činí člověka jako kamenným.

Ještě víc však duše bez knih

zdá se být v lidech mrtva.

Vstává blažený Václav, který se měl brzy státi žertvou Kristovou a do chrámu podle svatého obyčeje svého spěchat dychtí, (...) jakmile zahlédl přicházejícího muže Božího, podle příkazu zlosynu zavřel dveře chrámové. Pozdvihli se i připravení úkladníci, bratr totiž tu všichni jeho ozbrojenci. A vida bratra vojín Bohem vyvolený pozdravuje ho, tu kol krku ho objímaje tu líbaje, děkuje mu řka: Zdráv buď povždy, bratře můj, tu statky tohoto života i budoucího oplývej; přijmi tebe Kristus k věčné své hostině, jako jsi ty včera mne tu mode všechny v takové hodnosti pohostil. Na to on s pyšným duchem tu s pohledem posupným, tase meč, který mu visel skryt pod pláštěm, odpověděl: Včera ovšem, jak chvíle toho žádala, nyní však bratr bratru takto poslouží. A rozmáchnuv se mečem ťal ho jím do hlavy;

Holý jeho meč blažený Václav rukou zachytiv praví: Jak špatně si počínáš, když mne zraňuješ! Když však viděl, že od svého úmyslu neupouští, posléze ho, jak někteří praví, chytil tu k nohám svým porazil řka: Hle, člověče vlastním rozhodnutím zahubený, vidíš, kterak tebe bych mohl vlastní rukou jako nejmenší zvířátko rozdrtit, ale daleko budiž, aby pravice služebníka Božího poskvnila se krví bratrovou. A meč, který mu vytrhl, vrátil bratru, tu na ruce již od něho krvácející, do chrámu rychle pospíchal. Onen zlořečený však mocným hlasem křičel tu hnal se za ním volaje: Společníci moji, společníci, kde jste? Prašpatně pomáháte pánu svému tu ničemně ho necháváte na holičkách, ačkoli je vystaven takové úzkosti! Tu se vyřítla celá tlupa zlosynů ze skrytí, do nichž se byli rozprchlí, s mnoha meči tu kopími, tu těžkými ranami ho probodavše, odpravili ho u dveří chrámových. Tehdy také svatá duše, vysvobozena na tom zápasišti z vězení tohoto života, vavřínem krve ozdobena vítězně se odebrala k Pánu, dne 28. září, zatímco se nebe radovalo, tu země kvílela, léta vtělení Páně devítistého dvacátého devátého.

Úkol 2 Odpovězte na otázky.

Určete původ textu.

Domyslete část textu a vepište jej na volné místo.

Napište synonymum ke slovu vavřín.

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

Jaké roční období je zde zobrazeno?

Jak lyrický subjekt prožívá lásku?

Čím je naznačena nedostupnost ženy?

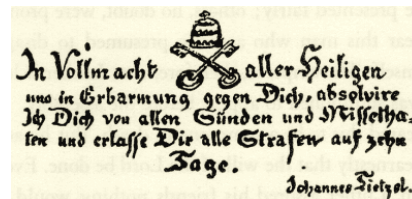
Dřevo se listem odievá
slavíček v keřku spívá.
Máji, žaluji tobě,
a méť srdce je v mdlobě.
Zvolil jsem sobě milú,
ta dře mé srdce pilú.
Pila řeže, ach bolí,
a tvojt' budu, kdeť jsem koli.
Srdečko divím se tobě,
že nechceš dbáti sobě.
Tvá radost, veselé hyne
pro tu beze jmene.

4.7 Literatura předhusitská, Jan Hus

V období 14. století sílí kritika církve, zejména jejího morálního úpadku (desátka, odpustky, nedodržování celibátu), objevují se snahy o její nápravu, bez jejího poznání bychom těžko pochopili události v předhusitských Čechách. Na počátku reformního hnutí je patrný vliv anglického reformátora Johna Wycliffa. Krize církve se odráží samozřejmě i v literatuře, hlavně ve změně literárních forem – objevuje se ve velké míře kázání, satira, traktáty.

Husovi předchůdci představují široký reformní proud, nejde o přímou linii. Společné mají snad jen to, že vyzývají k chudobě a někteří svá kázání i prožívají a řídí se jimi.

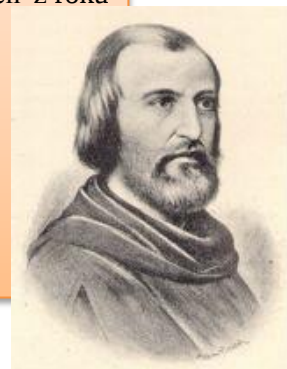
- Konrád Waldhauser – kázal německy
- Jan Milič z Kroměříže – kázal česky
- Matěj z Janova – kázal latinsky
- Tomáš Štítný ze Štítného

Obrázek 20 Odpustek

Úkol 1 Vyhledejte a označte v textu důležité informace o Tomáši Štítném.

Pozoruhodným dokladem toho, že rozvoj reformního hnutí neprobíhal v jediné linii, byla literární tvorba, kterou pěstoval v českém jazyce nižší jihočeský šlechtic Tomáš Štítný ze Štítného. Tento muž se pokusil vyjádřit „hezky česky“ základní věroučné otázky, které zachytil v díle Knihy šestery o obecných věcech křesťanských z roku 1376. Ze stejného roku pochází i jeho další klíčové dílo Řeči besední. Obsahují nekompromisní postoj vůči služebníkům církve. I když Štítný nebyl původní autor, jeho docela velké literární dílo vyniká nezastřeným kriticizmem. Důležitá byla i jeho čeština, kterou dokázal oslovit širší společenské vrstvy. Na druhé straně by toto dílo nemělo být přeceňováno: jeho členění společnosti bylo hluboce středověké a nalézáme je i jinde v soudobé Evropě.

Obrázek 21 Tomáš Štítný ze Štítného

Úkol 2 Podle poslechu doplňte informace o Janu Husovi.

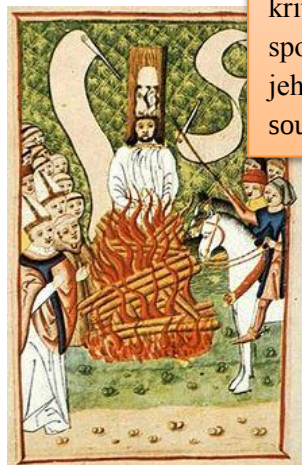
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-imen-ceske-historie/208572232200011-jan-hus/>

Jan Hus, nejvýznamnější osobnost českého reformačního hnutí, kázal v _____ kapli, kam chodily chudina, studenti, měšťané, ale i profesori univerzity a sama _____.

Jan Hus se narodil roku _____ v _____ u Prachatic. Po studiích městské školy v Prachaticích, nastupuje na _____ fakultu Univerzity Karlovy,

s cílem stát se _____. Brzy se stává bakalářem a mistrem svobodných umění, zanedlouho sám přednáší na univerzitě a stává se jejím _____.

Na konci 14. století začíná Husova _____ - dráha, káže v kostele sv. Michala, následně se jeho působnost přesouvá do _____ kaple, kde brojí proti svatokupectví, proti prodávání _____. Zprvu byl podporován i _____, v okamžiku, kdy hlásá, že nejvyšší mocí je bůh, kritizuje odpustky, tuto podporu ztrácí.

Obrázek 22 Upálení Mistra Jana Husa

Trpělivost dochází i _____, na Husa je uvalena _____. Od Husa se odvrací i přátelé, nad Prahou je uvalen interdict. Hus z Prahy odchází na _____, kde píše svá nejznámější díla česká – Knížky o svatokupectví, _____, Výklad _____, desatera a páteře. I díla latinská – O šesti bludech, O _____ (tvrdí, že hlavou církve je Kristus nikoliv papež; příslušníkem církve je pouze křesťan bez hříchu; v případě, že vrchnost nemá pravdu, není křesťan povinen ji poslouchat).

Hus se zasloužil o rozvoj jazyka, tím, že se jazyk přizpůsobí mluvenému projevu – přijal _____ a zjednodušil pravopis. Považován je za autora spisu Gramatika česká.

Poté odešel na hrad _____, odkud odjíždí obhájit své učení do _____. Je však zatčen a vyzván, aby své učení odvolal. Neodvolal – 6. 7. _____ byl upálen před městskými hradbami tam, kde se pohřbívali koně.

Obrázek 23 Jan Hus

Ukázka 8 Listy z Kostnice

Ctění a v Kristu Ježíši nejmilejší mistři, bakaláři a studenti university pražské! Napominám vás pro samého nejlaskavějšího Ježíše, abyste se navzájem milovali, rozkoly vypleli, o čest boží především usilovali, majíce mne na paměti, kterak jsem vždy usiloval rozmnožit prospěch university ke cti boží, kterak jsem se rmoutíval nad vašimi nesváry a výtržnostmi, kterak jsem přelavý náš národ chtíval shromáždit v jedno. A ejhle, jak u některých mých nejmilejších, pro něž bych byl nasadil život, stal se mi příliš hořkým, sklíčuje mě ponižováním, urážkami a nakonec hořkou smrtí. Odpusť jim bůh všemohoucí, protože nevědí, co učinili. Za ně se s upřímným srdcem modlím, aby jim odpustil.

Jinak, nejmilejší v Kristu Ježíši, stůjte v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky. Vězte také, že jsem žádného článku neodvolal ani neodpřisáhl. Koncil chtěl, abych o článcích z knížek vybraných, o všech i o každém jednotlivém prohlásil, že jsou křivé. Nechtěl jsem, leda by mi nesprávnost dokázali z Písma. Proto ať by byl kterýkoli křivý smysl v kterémkoli z těch článků, toho se zříkám a svěřuji jej opravě pána Ježíše Krista, který zná můj upřímný úmysl, nevykládaje v křivý smysl, jehož já nezamýšlím. A vás rovněž napominám v Pánu, mohli-li byste v některém z oněch článků shledat smysl křivý, abyste se ho zřekli, ale vždy bez újmy pravdě, o kterou mi jde. Modlete se za mne k bohu a pozdravujte se navzájem ve svatém pokoji. Mistr Jan Hus, v okovech a v žaláři, stojí již na samém břehu pozemského života, očekávající nazítří strašnou smrt, která, jak doufám, očistí mé hříchy, z milosti boží neshledávaje na sobě nijakého kacířství, když z celého srdce vyznávám všelikou víry hodnou pravdu...

Prosím, milujte Betlém a na mé místo ustanovte Havla, protože doufám, že Pán jest s ním. Amen. Doporučuji vám Petra z Mladoňovic, nejvěrnějšího a nejstálějšího svého těšitele a posilovatele.

4.8 Husitská literatura

Toto období je charakteristické zvýšenou literární činností, velké oblibě se těší zejména píseň. Mezi nejznámější díla patří:

Jistebnický kancionál

- soubor liturgických zpěvů + husitských chorálů (součástí je skladba Kdož sú boží bojovníci)
- sborník byl objeven roku 1872 Leopoldem Katzem a díky jeho učiteli češtiny byl předán Františku Palackému
- kancionál je důkazem, že husité nechtěli zničit církev jako takovou, chtěli ji pouze reformovat

Budyšínský rukopis

- zobrazuje tehdejší situaci (kolem roku 1420) očima stoupence husitů
- obsahuje tři skladby

Žaloba Koruny české

Porok (výtka) Koruny české

Hádání Prahy s Kutnou Horou

} jsou zaměřeny proti Zikmundovi, Zikmund = původce všech útrap

Husitská kronika

- autorem Vavřinec z Březové (básník a kronikář této doby)
- kronika popisuje události let 1414-1421

Václav Šašek z Bírkova - Deník o putování pana Lva z Rožmitálu a Blatné z Čech až na konec světa

-krátké a utěšené popsání cesty a putování) – cestopis o cestě českého poselstva vyslaného králem Jiřím z Poděbrad po západní Evropě (v 19. století inspirace pro A. Jiráska k napsání knihy Z Čech až na konec světa).

Úkol 1 Doplňte slova písně.

Ktož jsú boží bojovníci

Ktož jsú boží _____
a _____ jeho,
prostež od _____ pomoci
a úfajte v něho,
že konečně vždycky s ním _____.

_____ vám za škody stojí,
stokrát _____ slibuje,
pakli kto proň _____ - složí,
věčný mieti bude;
_____ každému, ktož na pravdě sende.

Tent' pán velít' se nebáti
záhubcí tělesných,
velít' i život složit
pro _____ svých bližních.

Protož střelci, kopiníci
řádu rytířského,
sudličníci a cepníci
lidu rozličného,
pomnětež všichni na _____ štědrého!

_____ se nelekajte,
na množstvie nehľadte,
pána svého v srdci mějte,
proň a s ním bojujte
a před nepřátely neutiekajte!

Dávno Čechové říkali
a příslovie měli,
že podle dobrého pána
dobrá jízda bývá.

Vy pakosti a drabanti,
na duše pomněte,
pro lakomstvie a lúpeže
životov netraťte
a na kořistech se nezastavujte!

Heslo všichni pamatujte,
kteréz vám vydáno,
svých hauptmanov pozorujte,
retuj druh druhého,
hlediž a drž se každý šiku svého!

A s tiem vesele krikněte
řkúc: Na ně, hr na ně!
Bran svú rukama chutnajte,
bóh pán náš, krikněte!

Úkol 2 Na základě písňe, zhodnoťte výběr svých slov.

Úkol 3 Přečtete si úravek z Deníku Václava Šaška. Pokuste se zapřemýšlet, kde jste strávili nejkrásnější chvíle svého života a místo popište.

Ukázka 9 Deník Václava Šaška

"Kdo chce plouti do Anglie, musí vyplouti z Calais. Když jsme tam přišli, musili jsme čekat celých dvanáct dní na větry, které by vanuly do Anglie. A když pan Lev opatřil loď" a když do ní vtáhli všech šestatřicet koní a ta loď vyplula z přístavu na širé moře, dostala velikou díru a nateklo do ní tolik vody, že koně v ní stáli až po břicho. Tehdy nám Pánbůh dopřál to štěstí, že se vítr obrátil, takže jsme mohli plouti zpět. Kdyby se vítr neobrátil, byli bychom všichni utonuli."

"Londýn je město veliké a nádherné a má dva hrady. V jednom z nich, ležícím na samém konci města a oblévaném mořskou zátokou, bydlí anglický král. Byl právě přítomen, když jsme přijeli. Přes tu zátoku, již je řeka Temže, jest položen most, kamenný a dlouhý, na němž jsou po celé délce postaveny domy. Nikde jinde jsem neviděl takové množství luňáků jako zde. Pod trestem smrti jest tam zakázáno ubližovati jim. Veliký podiv zde budila délka našich vlasů. Říkali totiž, že ještě nikdy neviděli nikoho, kdo by nás předčil délkou a spanilostí kadeří. A nikterak jsme je nemohli přivést k tomu, aby uvěřili, že nám tak narostly od přírody. Tvrdili, že jsou to vlasy přilepené pryskyřicí. A kdykoli někdo z našich lidí šel prostovlasý po ulici, měl kolem sebe víc diváků, než kdyby tam ukazovali nějaké podivné zvíře. Také takový obyčej tam mají: když přijde host do hospody poprvé, krčmářka mu s celou rodinou vyjde naproti a host musí jak jí, tak všem ostatním dáti po hubičce. Neboť polibek jest u nich totéž, jako když podáš pravici: nejsouť zvyklí podávati ruku."

4.9 Petr Chelčický, Jednota bratrská

Úkol 1 Vyberte správné informace o Petru Chelčickém.

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10123417216-svetci-a-svedci/207562211000012-petr-chelcicky/>

Obrázek 24 Petr Chelčický

Petr Chelčický žil v **1. polovině 15. století/ 1. polovině 16. století**, přesná životní data **nejsou známa/ jsou známa**. Většina informací o něm se dochovala díky **jeho písemným zmínkám/ díky kronice Václava Vavřince**. Historikové se domnívají, že se jedná o **nižšího/vyššího** šlechtice z **jižních/východních** Čech, který byl původně **katolického/ kališnického** vyznání. Byl to **samouk/ vzdělaný** a studovaný člověk, jenž se záhy po Husově smrti přidal na stranu **kališníků/křížáků**. Své myšlenky shrnul do spisu **Postila/ O církvi** – zde jsou popsány jeho morální zásady, pojetí církve a společnosti, celé dílo je laděno apokalypticky. Svůj názor, že všichni lidé jsou si rovni, rozpracovává v díle **Siet' viery/ Postila**. Jako jeden z mála středověkých lidí **kritizuje trest smrti/ souhlasí s trestem smrti**, což dokazuje drobný traktát na toto téma. Po Chelčického smrti se k jeho odkazu hlásí **Jednota bratrská/ Svědci Jehovovi**.

Úkol 2 Seřad'te článek o Jednotě bratrské tak, aby logicky navazoval.

Nalezněte v textu důležité informace a vyplňte je.

Jednota bratrská, ve světě známá jako UNITAS FRATRUM, či Moravská církev, se zrodila v závěru velkých společenských a náboženských proměn v Čechách (husitství). Byla založena pod vlivem učení Petra Chelčického ve východních Čechách v roce 1457–1458.

Jednota bratrská byla od samotného počátku pronásledovaná a nechtěná. Na počátku 17. století jí však přece jen bylo dopřáno trochu svobodného života. Netěšila se z něj však dlouho. Prohraná bitva na Bílé hoře roku 1620 znemožnila její existenci. Mnoho lidí opustilo veškeré své jmění a raději odešlo do exilu. Někteří však byli donuceni zůstat doma a snažili se v tajnosti svou víru uchovat. Byli posilováni ze zahraničí, povzbuzováni Písmem a inspirováni tajnými setkáními. Tímto způsobem přežili celé století.

V roce 1732 vyslali první misionáře k otrokům na ostrov sv. Tomáše v Karibském moři. Brzy následovaly další misie: do Grónska, Severní Ameriky, Jižní Afriky.

Skupina, která se shromáždila kolem bratra Řehoře, zdůrazňovala trojí ideál víry, lásky a naděje, se silnějším důrazem na praktický křesťanský život než na učení nebo církevní tradice. Církev se rychle rozrůstala a šířila po Čechách a na Moravě.

V letech 1722 až 1727 několik rodin z Moravy, převážně z Fulneku i z jiných míst, které zachovaly tradice původní Jednoty, našlo pod vedením Christiana Davida útočiště v Sasku, na panství hraběte Mikuláše Ludvíka Zinzendorfa. Tam vystavěly osadu, kterou nazvaly Herrnhut česky Ochranov. Nebylo snadné vybudovat jednu církev z různorodých skupin, přicházejících z různých míst a prostředí.

Mezi nejvýznamnější představitele patřil Lukáš Pražský, Jan Černý – lékař, Jan Augusta, Jan Blahoslav, Jan Jessénius – lékař nebo Jan Amos Komenský.

Obrázek 25 Bible kralická

Ukážka 10 Sieť viery

Protož tu jest sieť Petrova veľmi zedrána, když jsta ta dva velryby veliká v ni vešla, to jest kněz najvyšší s panováním královským a se ctí nad ciesaře, a druhý velryb ciesař s panováním, s úřady a s mocí pohanskú pod kóží viery uvalil se. A když jsta se ta dva velryby hrozná v té síti již obracela, tehda jsta ji tak zedrala, že jest jje málo co v celosti ostalo. A od tú dvú velrybú tak odpornú síti Petrově narodilo se rot šibalských přieliš odporných té síti, od nichž jest tak velmi zedrána ta sieť, že jediné jí znamení jsú ostala a jména křivá. A najprvé rotý šibalské mnichové, mnohotvárného kroje a peřestiny, potom rotý školnie kolejátské, potom rotý farářské, pak z neučených mnohé tváři erbové, potom rotý a šibalstvie městská; a s těmi rotami šibalskými všel jest všecek svět v sieť viery Petrovy se vším zlosynstvem, což jeho muož ten svět mieti v sobě. A že ta všecka šibalstvie těch rot mnohých všecka sobě osobují panovanie pohanské a světské a táhnú se k němu všemi silami, chcece každý panovati. Což najdále muož kto z nich zem osáhnúti, o to usilují, jakúžkoli mocí neb lstí neb násilím sobě osobují panství mdlejších, anebo koupením, anebo po dědictví, chcece vždy panovati, což najšíře muož kto. Protož v tom panování dělé se: jedni jsú páni duchovní a druzí světští. Páni duchovní: papež, pán nad pány, kardinál pán, legát pán, arcibiskup pán, biskup pán, patriarcha pán, farář pán, opat pán, probošt pán a těch opatuov a proboštuov tak mnoho jest pánuov, jakož mnoho jest klášteruov a zákonuov nadaných panstvím; jest provinciál pán, převor pán, mistr universitatis pán. Pak světský pán ciesař, král pán, knieže pán, páni korúhevní, pán purkrabie, pán rytieř, pán rychtář, páni konšelé, pán purgmistr, páni měšťané. A ti všickni páni tak k sobě ta panování táhnúce, že netoliko jsú tak zedrali vieru mezi sebú, ale i královstvie zemské tak jsú rozsápali mezi se, že hlavní pán, král, nemá nad kým panovati, aniž zbožie muož k tomu dosti mieti, aby se živil s svú čeledí. Nebo páni opatové osáhli jsú zemi široce, kanovníci, jeptišky města, hrady, krajiny, vsi, a páni korúhevní a panoše na druhú stranu, že zde v celém kraji ve mnoho mílech jediné vsi nemá král k svému panování. Protož ti páni zemané chtěli by králi nějakému ciziemu, Němci bohatému, ješto by cizie země dral k svému panství, nebo oni osáhše královo panství nepustie se jeho, než chtěli by králi tomu, aby jim přidával, nadera na jiných zemiech.

Úkol 3 Shrňte ukážku. _____

4.10 Práce s textem

BUDYŠIŇSKÝ RUKOPIS HÁDÁNÍ PRAHY S KUTNOU HOROU – část – Transkribováno

V této kapitule Praha prorokuje Hoře
z jejich nevděčnosti,
kteréž okazuje jí rozličně
proti jejímu mnohému dobrodění:

”V čas všie **búře** i hřímanie,
země hnutie, krup, blýskanie,
o němž svatý Jan pověděl,
když jest božskou tajnost viděl,
stal se zázrak nevidaný
a od věkův neslýchaný
teď nedávno v České zemi.
Vzemši sobě rok určený,
hácala se Praha s Horú
před ctným sborem všeho tvorů,
při němž Kristus pán **sedieše**,
právě činy vše súdieše.
Praha **stáše** na pravici,
Hora v kútě na levici.
Praha slušné, ctné postavy,
žena krásná bez ohavy,
jasných očí, múdré řeči,
v zlatohlavě ctně se **rdieci**.
Hora, ženka pohrbilá,
k zemi hlediec a blíkavá,
šeplic řeči ulyzavú,
otmlúváše, vrtlic hlavú,
jenž mějieše i v té době
kuklík s kytlí sšit na sobě.

Stojéc Praha tu poctivě,
však mluvieše dost dorlivě
a řkúc: ! Súdce vševědúci,
králi, pane všemohúci,
rač nás málo přeslyšeti,
mé pře mierú přeměřiti,
vinu vahú převážiti,
neb važitel dusí jsi ty!
Přeslyš mě teď s mů súperí,
učin rovnost, jakožť věři,
nebt' jest vešken súd bůh tobě
dal, kterýž jest měl vždy v sobě,
aby tě ctně všickni ctíli,
jakož otci se klaněli!”

Potom vece přísně k Hoře:
”Zdali nevieš svého hoře,
tobě jistě budúcieho,
že mi činíš mnoho zlého,
protivného, bezprávného,
ohavného, ukrutného,
jsúc mů věkem vlastní dcerú,
stavem dievkú podrobenú,
jakož musíš sama znáti,
ač mé groše chceš kovati.
Aj, mé věrné dcery, syny

hanieš, hubíš a bez viny,
za mé groše je kupujíc,
ižádného nelitujíc
ani věku ani stavu
ještě méně nežli bravu,
majíc ot mne sbožie, chválu
v mnohých vlastech ohlášenú.
Ját' sem tě tu osadila
a svým statkem sbohatila,
svým pokrmem tě krmila,
svým uměním ctně učila.
Tak-li mi ctně otplacuješ,
zlým mé dobré otměňuješ?
Taks hanebně znevděčněla,
neniet' v tobě ctnosti žila!
Teď pán sedí všie milosti,
všakt' nelíbí nevděčnosti,
nébrž slúhu nevděčného
vydal katóm mocně jeho.

Ktož zlé za dobré otplácie,
budeť mieti zlé domátcie,
a jakož to v písmě čteme,
nevděčného viera mine,
jakožto led letní splyne
aneb voda zbytná zhyne.
A čiež viera zahynula,
ctnosť ižádná nezóstala;
neb kmen, základ každé ctnosti
jestiť viera v své celosti,
jakž Pavel svatý praví,
bez viery bohu ižádný
nemóž se člověk slíbiti.”

Mezi kým došlo k symbolickému sporu?

Koho představují tato města?

Jak jsou symbolicky zobrazena? _____

Jakou formou je skladba napsána? _____

Kdo koho v ukázce káral? Za co?

Jakou funkci má skladba? _____

Charakterizujte jazykové prostředky. _____

Vysvětlete zvýrazněná slova.

Podtrhněte další slova, kterým nerozumíte.

5 Renesance a humanismus

5.1 Renesance a humanismus v umění

Renesance /slovo pochází z francouzštiny a znamená „znovuzrození“/ vznikla v severní Itálii, odkud se kupeckými a poutnickými cestami postupně šířila do celé Evropy. Renesance vznikla ve 14. a trvala až do 16. století, kdy plynule přešla přes manýrismus v baroko.

Renesance byla v opozici ke gotice, odmítala vše barbarské a zkostnatělé a obracela se ke studiu řecké a římské minulosti, klasickým vzorům a přírodě. Převratné poznatky vědy přinášely přehodnocení vztahu k životu. Docházelo k nevšednímu rozvoji měst, obchodu a řemesel, patrony umění se stávali bohatí měšťané a šlechta. Umění tak poprvé nebylo těsně spojeno s náboženským životem a přinášelo nové náměty s člověkem jako středem všeho zájmu. Renesance kladla důraz na poznání, svobodnou vůli člověka i jeho touhu po sebepoznání a všeobecném vzdělání. Mnoho umělců renesance bylo opravdovými renesančními lidmi – kromě umění se často věnovali anatomii, astrologii, filosofii a humanismu, hře na hudební nástroje, básnictví i objevování nových vynálezů. Renesance vyrostla z potřeby uniknout sevřenosti středověké církevní scholastiky, brzdící pokrok lidského vědění i uměleckou svobodu projevu.

Filozoficky vyrůstala renesance z humanismu, který se v Itálii uplatňoval od 14. století. V širším smyslu byl **humanismus** /humanus = lidský/ předchozím stupněm renesance, v užším smyslu zahrnoval, profesionální učenectví, zaměřené především ke studiu antiky. Humanisté se zabývali hlavně antickou literaturou. Králem humanistů byl nazýván Erasmus Rotterdamský, hlásající heslo „ad fontee“ /k pramenům/.

Významný byl vynález **knihtisku**, spjatý se jménem Němce Johanna Gutenberga, jehož první knihy byly vytištěny v letech 1444 až 1448 v Mohuči. Knihy vytištěné před rokem 1500 se nazývají prvotisky /inkunabule/. Nejstarší česká kniha Kronika trojanská byla vytištěna okolo roku 1468 v Plzni.

Nejvýrazněji se projevila **renesance v umění**. Vrcholná epocha renesančního umění v Itálii nastala v letech 1500-1540. Prvním renesančním architektem byl F. Brunelleschi. V italském malířství a sochařství se uplatnili nejslavnější umělci: Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, Rafael Santi, Tizian Vecellio, Sandro Boticelli, Tintoretto, Paolo Veronese. Mezi slavné renesanční malíře patřili Němci A. Dürer, L. Cranach starší a H. Holbein mladší.

V literatuře převládly prvky národní. **Renesanční literatura** vytvořila ve velkých evropských zemích spisovný národní jazyk tím, že povýšila na toto místo některý dialekt. Rozvoj renesanční literatury jde souběžně s rozvojem humanismu, jeho studiem antických textů a tvořivým využíváním podnětů antické literatury. Renesanční morálka působila destruktivně hlavně na vládnoucí feudální třídu. Renesance, přinesla bezprostřední podněty k pochybnostem a církevní teorii a praxi. Dochází k rozvoji nových literárních žánrů, např. vzniká esej, jejímž zakladatelem je Michel de Montaigne.

Úkol 1 Vytvořte 6 otázek, které budou začínat následujícími slovy:

Kdo _____

Proč _____

Jak _____

Komu _____

Kdy _____

Co _____

Úkol 2 Zaškrtněte v textu důležité informace.

Úkol 3 Přiřaďte autora k dílu, které vytvořil.

Leonardo da Vinci
Albrecht Dürer
Hieronymus Bosch
Sandro Botticelli
Michelangelo Buonarroti

Úkol 4 Pojmenujte charakteristické znaky renesance.

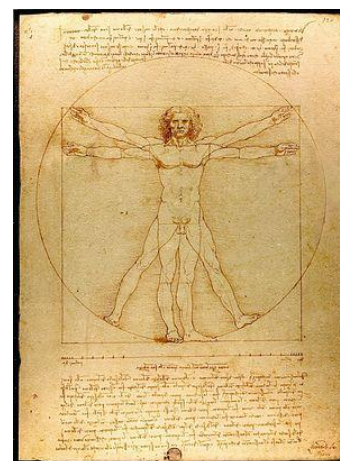

Úkol 5 Podtrhněte znaky renesance.

sgrafita, malá okna, vysoké stavby, lomený oblouk, perspektiva, arkády, rotundy, římsy, obdélníková okna, opěrný systém, zámky, kopule, stavby do prostoru

Úkol 6 Přečtěte si následující tvrzení a doplňte osobnost.

- Nejvýznamnějším humanistou, který ve svém díle Chvála bláznovství kritizuje středověkou církev a společnost, byl nizozemský učenec _____.
- Knihtisk, který umožnil rozšíření humanistické literatury, vynalezl roku 1445 v Mohuči _____.
- Zakladatelem nového literárního žánru- eseje – byl francouzský humanista _____.
- Významným polským astrologem, matematikem a lékařem, který jako první napsal, že Slunce je středem vesmíru a Země spolu s dalšími planetami kolem něj obíhá, byl _____.

Obrázek 26 Vitruviuv člověk

5.2 Giovanni Boccaccio

Narozen: 1313 Certaldo či Florencie

Zemřel: 1375 Certaldo

Základní informace: Narodil se v rodině florentského obchodníka, kde prožil nelehké dětství. Několik let strávil v Neapoli, kam ho otec poslal sbírat obchodnické zkušenosti. Po studiích práv stráví nějakou dobu u dvora, kde se seznámí s nevlastní dcerou neapolského krále, která se stává jeho múzou. Kvůli milostným dobrodružstvím musí z Neapole odejít. Byl proslulý svou učeností, což mu vyneslo i mnoho úřednických funkcí. Od roku 1371 se zdržuje v ústraní, následně umírá. Během života ho pojilo pevné přátelství s Petrarcou.

Tvorba: Většina jeho děl je datována před rokem 1348, po tomto roce je zabrán do psaní **Dekameronu**, jenž tvoří celých pět let. Krátké epické příběhy inspirované životem měšťanstva zobrazují skutečné problémy této společenské třídy. Celou jeho tvorbu spojuje pozemské pojetí lásky.

Obrázek 27 Giovanni Boccaccio

Úkol 1 Proč myslíte, že Dekameron působil ve své době skandálně? _____

Úkol 2 Jak ovlivnila Boccacciova tvorba dějiny literatury? _____

Soubor sta novel představuje klíčové dílo italské prózy. Příběhy hýří vtipem a často i erotickými motivy. Na tridentském koncilu v polovině 16. století je kniha zakázána. Sám Boccaccio se ke konci života stále více obrací k Bohu a trpí obavami z věčného trestu, takže se dokonce Dekameronu zřekne. Od úmyslu spálit knihu Boccaccia odradí Petrarca.

Ukázka 11 Dekameron I

Když král postřehl, že Elisin příběh končí, obrátil se bez průtahů k Laurettě a dal jí najevo, že si přeje, aby vyprávěla nyní ona. Proto Lauretta neprodleně takto začala: V Arezzu žil kdysi boháč, který se jmenoval Tofano. Tomu byla dána za manželku překrásná žena, jež slula donna Ghita, a on na ni neprodleně začal žárlit, aniž věděl proč. Paní to postřehla, a jsouc tím rozhořčena, častokrát se poptávala po důvodu jeho nesmírné žárlivosti;

Úkol 3 Vyberte možnost, jak podle vás bude příběh pokračovat.

- a) manžel však nevěděl žádný důvod, proto se žena rozhodla, že schválně budě žárlivost podněcovat
- b) manžel jí řekl, že je moc krásná, proto žárlí
- c) manžel neodpověděl a zavřel ji v domě, aby žárlit nemusel

A protože už dávno seznala, že mezi manželovy zlozvyky patří záliba v pití, začala mu pití nejenom doporučovat, ale zchytrale ho k tomu ještě vybízela. Navykla ho tak pít, že skoro po každé - kdy se jí zachtělo - manžel pil, až se opil, a ona - když viděla, že je hodně zpitý -, ho uložila ke spánku. Tak se setkala se svým milencem poprvé, v čemž později bezpečně pokračovala.

Úkol 4 Vyberte možnost, jak podle vás bude příběh pokračovat.

- a) Jednou zjistil, že se ho žena snaží opít, ačkoliv sama nepije, proto se rozhodl zjistit, proč tomu tak je. Když žena odešla z domu, sbalil jí věci a nechal je před domem, protože tušil, že jej žena podvádí.
- b) Jednou zjistil, že se ho žena snaží opít, ačkoliv sama nepije, proto se rozhodl zjistit, proč tomu tak je. Když žena odešla z domu, šel za ní.
- c) Jednou zjistil, že se ho žena snaží opít, ačkoliv sama nepije, proto se rozhodl zjistit, proč tomu tak je. Když žena odešla z domu, zamknul za ní a čekal, až se vrátí.

Tofano nějakou chvíli čekal a potom řekl: "Paní, namáháš se nadarmo, protože sem dovnitř už se nikdy nemůžeš vrátit. Jdi, vrať se tam, kde jsi až dosud byla, a buď jista, že sem nevstoupíš dříve, dokud ti v přítomnosti tvých příbuzných a sousedů neprokáží onu čest, jaká ti náleží."

Paní ho začala prosit, aby jí pro lásku boží ráčil otevřít, ježto nepřichází odtud, odkud on se domnívá, neboť prý byla na procházce s jednou sousedkou, jelikož noci jsou dlouhé a ona nemůže pořád jen spát nebo potloukat se sama po domě.

Úkol 5 Vyberte možnost, jak podle vás bude příběh pokračovat.

- a) Protože prosby nezabraly, začala na svého muže křičet a chtěla vylomit dveře.
- b) Protože prosby nezabraly, vyhrožovala žena, že se radši zabije skokem do studně.
- c) Protože prosby nezabraly, vrátila se žena k milenci.

Ozvalo se velké žbluňnutí, jež Tofano zaslechl, a rázem byl skálopevně přesvědčen, že se jeho choť vrhla do studny: popadl proto vědro s provazem, rychle vyběhl z domu a utíkal k studni ženě na pomoc.

Když ho paní, jež se ukryla u vrat, uviděla běžet k studni, vklouzla do domu, zavřela za sebou, odebrala se k oknu a pravila: "Jestliže chcete ředit víno vodou, nedělejte to v noci."

Úkol 6 Vyberte možnost, jak podle vás bude příběh pokračovat.

- a) Žena nechtěla Tofana pustit domů, začala nahlas vykřikovat, že je opilec a domů ho pustí, až mu promine před zraky příbuzných.
- b) Žena nechtěla Tofana pustit domů, ten opravdu skočil do studně.
- c) Žena vpustila muže domů, tam se usmířili.

Ukázka 12 Dekameron II

Rozpomínám se, že jsem slýchal - nemýlím-li se - o jednom velikém a bohatém muži, jenž měl před dávnými časy ve své pokladnici vedle velmi drahých klenotů i překrásný a drahocenný prsten, a právě pro tu jeho cenu a krásu si onen muž přál, aby každý měl prsten neustále v úctě a aby prsten navěky zůstal majetkem jeho potomků. Z té příčiny také přikázal, že ten z jeho synů, u něhož se onen prsten najde jako jeho odkaz, má být všemi ostatními považován za jeho dědice a má být ctěn a vážen jako hlava ostatních. Ten, jemuž byl prsten odkázán, dal stejný příkaz svým potomkům a učinil podobně jako jeho předchůdce. Krátce a dobře onen prsten šel z ruky na ruku mnoha dědiců, až se posléze dostal na prst jednoho člověka, jenž měl tři krásné a ctnostné syny; byli velmi poslušní svého otce a on je proto všechny tři stejně miloval.

Mladíci znali onen obyčej s prstenem, a proto každý z nich usiloval, aby byl všemi ostatními nejvíce ctěn, a každý zvlášť prosil starého otce, jak dovedl nejlépe, aby mu onen prsten odkázal, až bude umírat.

Výtečný muž miloval však všechny stejně a sám nevěděl, kterému ze synů by měl prsten odkázat, a tak ho napadlo - aby uspokojil všechny tři - slíbit ho všem třem. Dal tajně udělat u dobrého mistra ještě dva jiné prsteny, jež se podobaly tomu prvnímu tak, že by i ten, kdo je zhotovil, těžko poznal, který prsten je pravý - a před svou smrtí odevzdal tajně každému synovi jeden prsten.

Sotvaže otec zemřel, chtěl se každý syn zmocnit dědictví a poct, a když je začal jeden druhému upírat, vytasili se všichni se svým prstenem jako svědectví, že jednají spravedlivě. Jelikož se však jeden prsten podobal druhému tak, že nikdo nemohl rozeznat, který je ten pravý, zůstala nerozřešena otázka, kdo z nich je pravý dědic - a je nerozřešena dodnes.

Tak je tomu, pane můj, i s třemi vírami, jež dal Bůh Otec třem národům a na něž jste se mne tázal. Každý věří, že má jeho dědictví, jeho pravý zákon a jeho přikázání, ale otázka, kdo je jeho dědicem, je dosud nerozřešena - jako ta otázka s prsteny."

Úkol 7 Příběh pojednává o podobenství sporu mezi křesťanstvím, judaismem a islámem.

Vysvětlete smysl alegorie.

5.3 Francouzská renesance

Francois Villon [francoa vijon]

Narozen: ? 1429 (Paříž)

Zemřel: ? 1463

Základní informace: Narodil se jako Francois de Montcorbier, ale změnil si jméno na Villon po svém mecenáši (pravděpodobně z vděčnosti). Studoval na pařížské univerzitě, kde získal titul bakalář. Vedl bohémský život, během jedné své pijácké toulky Paříži zabil v sebeobraně kněze a byl nucen prchnout, dostal ale milost. Nepoučil se a po roce vyloupil pokladnu teologické fakulty. Dostal se do vězení, ale král jej opět omilostnil. Pohyboval se na hraně zákona a bídy. Shodou náhod se připlétl ke rvačce, při níž byl raněn biskupský notář, původně byl odsouzen k trestu smrti, ale byl mu změněn na 10 let vyhnanství. Zbytek života prožil v klášteře, kde také zemřel.

Tvorba: Jeho dílo je považováno za nadčasové díky upřímnosti, spontánnosti, sebekritičnosti, Villon využívá středověkou tematiku (zbožnost, pomíjivost života, motiv zoufalství), inspirován je samotným životem. Obě díla vznikla jako reakce na vyhnanství.

„**Odkaz**“ (Malá závěť) – rekapituluje svůj život

„**Závěť**“ (Velká závěť) – rozjímá o svém údělu

Obrázek 29 Francois Villon

Obrázek 28 Francois Rabelais

Francois Rabelais [francoa rablé]

Narozen: 1494 Chinon

Zemřel: 1553 Paříž

Základní informace: Narodil se do rodiny advokáta. Práním otce bylo mít ze syna františkána, a tak se také stalo. Později přestoupil k benediktinům, načež z řádu úplně vystoupil kvůli problémům s uznáváním autorit. S velkým zaujetím studoval antickou mytologii, což bylo v rozporu s náboženstvím. Vystudoval lékařství a zasloužil se o překlad Hippokratových spisů.

Tvorba: Ve svém díle používá prostý až vulgární jazyk, ironii a sarkasmus.

„**Gargantua a Pantagruel**“ – 5-dílný románový cyklus, který zachycuje život rodiny obrů (otce a syna), dílo vyznívá satiricky, vysmívá se středověkým přežitkům. Dílo považováno za největší renesanční prózu.

Ukázka 13 Závěť

Já u pramene jsem a žízni hynu;
horký jak oheň, zuby drkotám;
dlím v cizotě, kde mám svou domovinu;
ač blízko krbu, zimnici přec mám;
nahý jak červ, oděn jak prelát sám,
směji se v pláči, doufám v zoufání;
mně lékem je, co jiné poraní;
mně při zábavě oddech není přán;
já sílu mám a žádný prospěch z ní,
srdečně přijat, každým odmítán.
Jen to mi nesporné, co plno stínů;
kde světlý den, tam cestu sotva znám;
kde průzračnost, tam výkladem se minu;
svou znalost vděčím náhlým náhodám;
vše vyhráváje, čím dál smolně hrám;
dlím "dobrý večer", jitro-li se skví;
když ležím naznak, strach mám z padání,
bohatství čekám, ničí nejsem pán;
mám vše, co chci, - nic, na čem srdce lpí -
srdečně přijat, každým odmítán.
K věcem, jež neznám, horoucně se vinu,
ženu se k cíli, jehož nežádám;
kdo ke mně vlídný, tomu dávám vinu;
kdo mluví pravdu, tomu lhářů lám;
můj druh je ten, kdo vemluví mně klam
a "labuť černá je jak havran" dí;
v tom spojení zřím, kdo mi ublíží;
mně jedno, jsem-li šalbě ve psí dán;
mám v mysli vše, jen ne to nejbližší,
srdečně přijat, každým odmítán.
Ó kníže, každý, kdo to čte, nechť ví:
nic neznám, ač mám o všem vědomí.
Jsem stranický, jsem zastávce všech stran.
Co chci? Být z těch zas, plat kdo bráti
smí, srdečně přijat, každým odmítán.

Ukázka 14 Gargantua a Pantagruel

Čtenářům

Čtenáři milí, již tu knihu čtete,
vší zhostěte se předpojatosti
a čtouce, ať se nepohoršujete:
ni zla ni moru přece nehostí.
Pravda, z ní málo dokonalosti,
lze nejvíc smíchu lze se přiučiti;
měť srdce jinou látku nemůž' vzíti,
když bol, jenž tráví vás a hlodá, vidí.
Ku psaní lépe smích než slzy mítí,
protože smích je v jádře povah lidí.
Žijte vesele!

Gargantua byl po přání svého otce od tří až do pěti let živen a vychováván ve všem náležitém řádu a tento čas prožil stejně jak tamější dětičky - totiž tak, že pil, jedl a spal; jedl, spal a pil; spal, pil a jedl. Den ze dne se válel v kalu, černil si nos, stříkal si na obličej, zešmat'chával střevíce, často lelkoval a rád se honil za motýly, nad kterými vládl jeho otec, utíral si nos o rukáv, slintal do polévky, patlal se v blátě, pil z pantofle a obyčejně třel si břicho košíkem. Brousil si zuby o dřevák, ruce si myl polévkou, česal se skleničkou, sedal si na zem mezi dvě židle, přikrýval se mokrým pytle, pil při polévce, pojídal koláče bez chleba, kousal směje se, plival si často do umyvadla, čural proti slunci, skrýval se před deštěm do vody, koval za studena, troubil naprázdno, hrál si na nevinného, odmumlával modlitbičku, mlel stále jedno, mlátil prázdnou slámu, střílel za roh, zapřahal voly za vůz, škrabal se tam, kde ho nesvrbělo, vybíral si z nosu holuby, honil se za dvěma zajíci a nic nechtyl, neviděl si na špičku nosu, vodil blechy na pastvu, lechtal se do smíchu, olizoval v kuchyni, čadil Pánu Bohu do oken, dával při ranní pobožnosti zpívat Magnificat a velice se mu to líbilo, jedl kapustu a kakal kaši, rozeznával mouchy od mléka, vytrhával mouchám nožičky, trhal papír, špinil pergamen, bral do zaječích, pil jako duha, dědil se o kořist beze lva, ořechy klátil a jiný je chvátil, měl každý mráček za kovovou výheň a měchýře za lucerny, chytal dvě mouchy jedním máchnutím, dělal osla, aby se nažral otrub, dělal si z ruky pěst, sypal zajícům svěcenou sůl na ocas, představoval si očko k očku a síť byla hotova, díval se darovanému koni vždy na zuby, skákal páté přes deváté, bral si na dvě padavčata jedno sladké jablko, dělal do země díru a bránil měsíc proti vlkům.

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

- a) Jak své dílo charakterizuje v předmluvě sám autor? _____
- b) Čemu se autor v textu vysmívá, co kritizuje? _____
- c) Jaký slohový postup převažuje v ukázce? _____

5.4 Miguel de Cervantes

Narozen: 1547

Zemřel: 1616

Základní informace: Tento největší španělský romanopisec se narodil jako šestý z osmi dětí do rodiny zchudlého šlechtice. Spolu se svým otcem – ranhojičem procestoval Španělsko, mnoho viděl a zažil. Po studiích na různých místech země se jako komorník kardinála vydává do Říma, zde se nechá najmout do námořnictva a účastní se bojů proti Turkům. Ve víru zápasu přichází o ruku, když jej trefí dělová koule. Během návratu do Španělska se ocitl v rukou pirátů, kteří jej odvěkli do otroctví a požadovali vysoké výkupné, jenž se podařilo našetřit až po pěti letech. Štěstí se ho nedrželo ani po návratu domů, jeho hrdinské činy byly zapomenuty a Cervantes byl nucen vykonávat práci výběrčího daní. V den, kdy spisovatel zemřel, odešel ze scény rovněž William Shakespeare.

Tvorba: Roku 1605 vychází první díl románu *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha*, o němž se za nedlouho mluvilo po celé Evropě. Úspěch byl takový, že když pracoval na druhém dílu, někdo ho předběhl a vydal jej dřív. Cervantes se nevzdává a píše své pokračování, kde nechává Dona Quijota zemřít. Tato verze druhého dílu předčila plagiát a opět měla veliký úspěch.

Obrázek 30 Miguel de Cervantes

Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha

Ukázka 15 Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha

Když už jeho rozum byl tak popleten, napadla ho nejpodivnější myšlenka, na jakou kdy na světě blázen přišel, totiž že je vhodné a nutné jak pro rozmnožení jeho cti, tak pro dobro země, aby se stal potulným rytířem, vyrazil do světa na koni a ozbrojen, hledat dobrodružství a napodobit vše to, o čem se dočetl, že bludní rytíři konali: napravovat křivdy a účastnit se nebezpečných příběhů, jejichž zdarem došel by věčného jména a slávy. Ubožák se viděl už za zdatnost svého ramene nejméně s korunou trapezuntského císaře na hlavě: a tak ponoukán přepodivnou svou zálibou v těchto příjemných smyšlenkách, pospíšil si převraceti svoje přání v skutečnost. (...) Potom si šel prohlédnout svého koně, a ačkoliv měl mozolů víc než je čtyráků do reálu, a více chyb než herka Gonelova, rytíři se zdálo, že se mu nevyrovnají ani Bucefal Alexandrův, ani Babieca Cidův. Čtyři dny myslil jen, jaké mu dát jméno: protože (jak si říkal sám u sebe) nebylo by rozumné, aby kůň rytíře tak slavného a ostatně sám sebou tak ušlechtilý byl bez významného jména, i snažil se vymyslet je tak, aby hlásalo, čím kůň byl dřív, než náležel potulnému rytíři, a Čím je nyní: neboť bylo velmi důležité, aby když přece její pán mění svůj stav, také kobyla změnila jméno a přijala nové a zvučné, odpovídající novému řádu a povolání: a tak po mnoha jménech, jež utvořil, přeměnil, zavrhl, slepil, rozlepil a zase sestavil ve své paměti a obraznosti, nakonec jej nazval Rocinante, jménem podle něho vznešeným, zvučným a stejně zřetelně povídajícím, že byl dosud pouhou herkou, že však nyní je prvním ze všech koní světa.

Když byl tedy dal svému koni tak hezké jméno, chtěl pojmenovati ještě sám sebe a přemýšlením o tom strávil nový týden; nakonec se nazval don Quijote: podle čehož, jak bylo řečeno, usoudili autoři této pravdivé historie, že se bezpochyby jmenoval Quijada, a ne Quesada, jak chtěli namluviti jiní. Ale vzpomenuv, že statečnému Amadisovi nestačilo jmenovat se jen tak suše Amadis, nýbrž že připojil k tomu i jméno svého království a vlasti, chtěje ji proslavit, a říkal si Amadis Galský, rozhodl se i on, jako dobrý rytíř, vést si po jeho příkladu a zvat se donem Quijotem z La Mancha, čímž podle svého mínění velmi zřetelně označoval svůj rod i vlast, poctěnou tím, že si z ní bral přídomek.

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

Proč se stal Don Quijote potulným rytířem? _____

Proč změnil jméno svému koni? _____

Co znamená La Mancha? _____

Ukázka 16 Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha

Vtom spatřili třicet nebo čtyřicet větrných mlýnů, které na té pláni stojí, a sotva je don Quijote uviděl, řekl svému zbrojnoši:

„Štěstěna vede naše kroky tak, že bychom si lepší nemohli přát. Jen se podívej, Sancho Panzo, druhu můj milý, tam na ty velikánské obry! Je jich jistě třicet, ne-li o něco víc. A já se s nimi dnes utkám a všechny je pobiji. Z této prvé kořisti vyroste naše bohatství. A bude to boj po právu a řádu válečném, vždyť Bohu slouží, kdo vyhlazuje to dračí **sémě** z povrchu zemskeho.“

„Kde jsou, pane, ti obři?“ otázal se Sancho Panza.

„Tamhle před tebou,“ odpovéděl don Quijote. „Cožpak nevidíš ty jejich paže, které bývají i dvě míle dlouhé?“

„Pozor, pozor, Milosti,“ řekl na to Sancho, „tamhle to před námi nejsou obři, ale větrné mlýny, a to, co vypadá jako paže, to jsou křídla, která roztáčí vítr, a ta pohybují mlýnským kamenem.“

„Hned je na tobě vidět,“ řekl don Quijote, „že nemáš o rytířských dobrodružstvích ani ponětí. Obři to jsou! A bojiš-li se, odstup stranou a modli se, zatím co já podstoupím ten lýtý a nerovný boj.“

Po těchto slovech bodl ostruhami svého koně Rocinanta nedbaje Sancha, který na něho křičel, že se vrhá na větrné mlýny, a ne na obry. A tak se vžil do toho, že jsou to obři, že už ani Sancha neslyšel, a třebaš již byl docela blízko, nepoznal také, co jsou vlastně zač. Hnal se na ně a křičel z plna hrdla:

„Neprchejte, zbabělí a mrzcí tvorové, útočí na vás jeden jediný rytíř!“

V tu chvíli se zvedl trochu vítr a velká křídla se začala točit. Když to uviděl don Quijote, pokračoval mocným hlasem:

"A kdybyste hýbali větším počtem paží, než jich měl sám obr Briareus, trestu neujdete!"

To vzkřikl, a **odporoučeje** se z celého srdce svého vzácné paní Dulcineji, vyprošuje si na ní, aby stála při něm v tom velkém nebezpečí, chráněn dobře štítem, kopí maje přichystáno, vyrazil s Rosinantem vpřed plným tryskem a zaútočil na nejbližší mlýn. Vedl ránu přímo do křídla, a vtom jím vítr zatočil tak divoce, že bylo kopí hned na kusy a strhlo s sebou i koně a jezdce, který se hned válel, všecek pohmožděn, v širém poli. Sancho Panza spěchal pánovi ku pomoci, jak jen osel stačil, a když už byl u něho, viděl, že se rytíř nemůže ani hnout: tak prudce padl totiž na zem i s Rosinantem.

"Pomoz Pánbůh!" zvolal Sancho. "Copak jsem vám, milostpane, hned neříkal, abyste si rozmyslil, co děláte? Že jsou to jenom větrné mlýny, a kdo by to nepoznal, tomu že se v hlavě též nějak točí?"

"Mlč, milý Sancho," řekl mu don Quijote, "vždyť přece bojování je víc než cokoli jiného změna za změnou. A pak si též myslím, a to je pravda, že čaroděj Freston, víš, ten, co mi uloupil světlici s knihami, proměnil právě ty obry ve větrné mlýny, aby mě připravil o slávu a vítězství; tak mě nenávidí. Ale ty jeho čáry a kouzla nezmohou nakonec zhola nic proti mému dobrému meči."

"Aby Pánbůh dal," řekl na to Sancho.

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Charakterizujte Sancha Panzu. _____

Proč bývá hlavní hrdina označován jako postava tragikomická? _____

Srovnejte jazyk Dona Quijota a Sancha Panzy. _____

Úkol 2 Vysvětlete zvýrazněné výrazy.

Úkol 3 Vysvětlete, co znamená:

- a) bojovat s větrnými mlýny _____
- b) donkichotství _____

Úkol 4 Nalezněte v ukázce parodující motivy.

5.5 William Shakespeare

Narozen: duben 1564 (Stratford upon Avon)

Zemřel: duben 1616 (Stratford upon Avon)

Základní informace: Narodil se jako třetí z osmi dětí do rodiny rukavičkáře a dcery bohatého velkostatkáře. Navštěvoval gymnázium a bezprostředně po jeho ukončení se oženil s Anne Hathaway, která byla o osm let starší. Důvodem bylo Annino těhotenství, neboť 6 měsíců po sňatku se narodila dcera Susanna, další dva potomci – dvojčata Judith a Hamnet se narodili záhy. Hamnet však v jedenácti letech zemřel. Shakespeareova starší dcera Susanna se v roce 1607 provdala za lékaře Johna Halla. Mladší dcera Judith, která se nikdy nenaučila číst a psát, se vdala za Thomase Quineyho, obchodníka s vínem.

Tvorba: Není známo, kdy přesně se Shakespeare dostal do Londýna a kdy zde začala jeho divadelní kariéra. Záznamy vystoupení však ukazují, že několik jeho her bylo na londýnské scéně od roku 1592. Rok na to byla londýnská divadelní scéna uzavřena kvůli epidemii moru, tehdy psal Shakespeare poezii. Po epidemii se stal členem nové divadelní společnosti *Služebníci lorda komořího*, kde působil jako herec a dramatik.

Většinu svých her napsal Shakespeare asi v letech 1590-1613. Zpočátku psal hlavně komedie, později také historické hry. Od roku 1598 vycházely převážně jeho tragédie. V roce 1599 se společnost přemístila do divadla Globe a Shakespeare se stal vlastníkem jedné její desetiny. Když roku 1613 divadlo Globe vyhořelo, přesunula se společnost jinam.

Ve svém díle byl Shakespeare inspirován antickou historií, staršími hrami, kronikami a ústní lidovou slovesností.

Obrázek 31 William Shakespeare

Poslední roky a smrt

Shakespeare zemřel 23. dubna 1616. Ve své poslední vůli zanechal své starší dceři Susanně značné množství majetku. Podmínkou bylo, aby jej předala nedotčený svému prvnímu synovi. Shakespeareova manželka, v literatuře většinou zvaná Anne Hathaway, je v jeho dochované závěti zmíněna jen jako dědička "druhé nejlepší postele". Manželé Hallovi měli jen jedno dítě, dceru Alžbětu, která se dvakrát provdala, ale zemřela bezdětná v roce 1670. Quineyovi měli tři děti, ale všechny zemřely bez potomků. Tak v roce 1670 Shakespearův rod zanikl.

Spekulace 2 - Sexuální orientace

Na základě některých pasáží v jeho hrách a hlavně v *Sonetech*, jejichž část podle některých autorů popisuje přátelský nebo milostný vztah autora k jinému nejmenovanému muži, se spekuluje také o Shakespearově homosexualitě, resp. bisexualitě

Spekulace 1 - Autorství

Vícekrát bylo zpochybněno autorství děl připisovaných Williamu Shakespeareovi. Podle těchto hypotéz se jednalo například o pseudonym filozofa a státníka Francise Bacona nebo o dramatika Christophera Marlowa. Nejvíce hlasů však připadá na "oxfordskou teorii", podle níž byl pravým autorem příslušník nejvyšší šlechty Edward de Vere, 17. hrabě z Oxfordu, který byl dobovou konvencí a možná i z vůle královny Alžběty I. donucen se při své literární činnosti skrýt a použít uměle vykonstruovaný pseudonym "William Shakespeare".

Úkol 1 Vyberte, co patří mezi znaky Shakespearovského dramatu.

- nejednotnost místa a času/ jednotnost místa a času
- komické prvky nejsou/jsou odděleny od tragických
- střídání veršovaného jazyka a prózy/ používá se jen veršovaný jazyk
- obraz pozemského života a lidských vlastností/zobrazovány jsou nadpozemské problémy

Úkol 2 Rozdělte Shakespearovy hry do tří skupin (tragédie, komedie a hry inspirované antickými či anglickými dějinami).

Othello	Veselé paničky windsorské	Macbeth	Jindřich V.	Romeo a Julie
Zkrocení zlé ženy	Richard III.	Večer tříkrálový	Julius Caesar	
Jindřich IV.	Král Lear	Richard II.	Hamlet	

Ukázka 18 Romeo a Julie

Julie:

Ó Romeo, Romeo! Proč jsi jen Romeo!
Zřekni se otce, zapři svoje jméno:
a jestli nechceš, zapřu já svůj rod
a navždy budu patřit tobě.

Romeo:

Mám poslouchat dál? Nebo promluvit?

Julie:

Jenom tvé jméno je můj nepřítel.
Ty nejsi Montek. Ty jsi prostě ty.
Co je to Montek? Ruka nebo noha?
Tvá paže, tvář, či jiná část,
co k tobě patří? Ne? Tak znič to jméno!
Co na něm záleží? Takzvaná růže
nazvána jinak bude vonět stejně.
A stejně Romeo by s jiným jménem
byl stejně drahocenný jako bez něj.
Tak se ho zbav, Romeo, pryč s tím jménem,
a místi něho, však tě neubude,
si vezmi mě.

Romeo:

Beru tě za slovo.
Řekni mi „milý“, já se nechám překřtít
a nebudu již nikdy Romeo

- 1) Ke komu mluví Julie?
- 2) Je tato scéna dialogem?
- 3) Vysvětlíte podtržené verše.

Ukázka 17 Hamlet

Hamlet:

Být, nebo nebýt; tak zní otázka;
zda důstojnější pro ducha je snášet
kličky a šípy nepřátelské sudby,
či ozbrojit se proti moři běd,
vzepít se jim a skončit? – Umřít – spát –
nic víc; a spánkem, řekněme, tak skončit
bol srdce, tisíc přirozených ran,
jež tělo zdědilo; vždyť to je cíl
náš snažně vytoužený; umřít – spát –
Spát! Možná také snít? V tomhle to vážne;
o čem v tom spánku smrti můžem snít,
když setřáslí jsme smrtelný svůj úděl –
v tom váháme. A zde je příčina,
proč naše neštěstí tak dlouho žije;
vždyť kdo by snášel bič a výsměch doby,
urážky mocných, pyšných pohrdání,
bol lásky zhrzené a průtah práva,
nestoudnost úradů a kopance,
jež trpí nemá zásluha od hrubců,
když sobě sám si může zjednat mír
jen tenkou jehlou? Kdo by vlekl břímě,
pod tíží života se v potu svíjel?
Jen hrůza před něčím tam po smrti –
neznámý kraj, od jehož hranic žádný
poutník se nevrací – nám zchromí vůli
a nutí nás spíš snášet zlo, jež máme,
než prchat za jiným, jež neznáme?
Tak svědomí z nás ze všech dělá skety;
vrozená barva odhodlání bledne,
jsouc nakažena šedí myšlenek,
a podnik, plný úderu a vzletu
tím ohledem se vymkne ze své dráhy
a ztratí důraznost. – Však tiše! Krásná
Ofelie! – Ó, vílo, v modlitbách
vzpomeň mých hříchů všech!

- 1) Jaká je základní myšlenka Hamletova monologu?
- 2) Z čeho má Hamlet strach? _____
- 3) Je spokojený s dobou, ve které žije? Proč? _____
- 4) Jaké je podle něj nejlepší řešení otázek, které si klade? _____
- 5) V čem je podle Hamleta háček? _____

5.7 Práce s textem

Úkol 1 Zařad'te pojmy do tabulky.

Klíčová slova: Globe, blankvers, Elsinor, Cervantes, Thomas Becket, villonská balada, Montcorbier, David, Sixtinská kaple, rámcová novela, cestopis, machiavellismus, Beatrice, comedia, komedie pláště a dýky, boj s větrnými mlýny, Dialogus, hudebníci v livrejích, první veřejná pitva v Praze, alchymie, letohrádek Hvězda, Jan Jessenius, Kryštof Harant, Jan Blahoslav, Mikuláš Dačický z Heslova, Václav Hájek z Libočan, Lope de Vega, Belveder, Eseje, prokletý básník, překlady Hippokrata, Viktorin Kornel ze Všehrd, Dubravius, Ofélie

Evropský humanismus a renesance				Český humanismus a renesance		
Itálie	Francie	Španělsko	Anglie	Věda a umění	Literatura	
					česky psaná	latinsky psaná

Úkol 2 Který pojem nepatří do řady? Zdůvodněte proč.

- Cervantes, Cicero, Machiavelli, Polo
- sgrafita, arkády, široké zdi, klenby
- Petr Parléř, Filippo Brunelleschi, Donato Bramante, Palades Andrea
- Günther, Melantrich, Dačický, Veleslavín
- Kryštof Harant, Tadeáš Hájek z Hájku, Jan Černý, Jan Jessenius
- Desdemona, Ofélie, Laurencie, Kateřina
- Ronsard, Chaucer, Shakespeare, Petrarca
- Leonardo, Michelangelo, Palestrina, Rafaelo

Úkol 3 Na základě textu charakterizujte Bibli kralickou. Shrňte její význam.

6 Baroko

6.1 Baroko v umění, evropská barokní literatura

Slovo *barroco* pochází z portugalštiny a označuje orientální perly nepravidelných tvarů, typické pro evropské klenotnictví konce 16. a celého 17. století. Později se význam tohoto slova rozšířil, takže nabylo smyslu něčeho neobvyklého, podivného, bizarního, ať už jde o předmět, myšlenku nebo výraz. K nástupu baroka jako kulturního fenoménu dochází v posledních letech 16. století a v evropské kultuře se projevuje přibližně do 60. let 18. století. Ovlivní všechny druhy umění od literatury přes urbanismus, divadlo i pomíjivou architekturu příležitostných oslav, až po výtvarné umění.

Po téměř dvě století je celá Evropa a jejím prostřednictvím také velká část světa barokní. Spíše než o jednom baroku by vzhledem k množství různých forem a obsahů, jež zahrnuje, bylo vhodnější mluvit o různých barokních směrech. Vždy a všude se však baroko vyznačuje teatrálností a oslnivostí, klade důraz na emotivnost a snahu přesvědčit působením na city. Odmítá renesanční neomezenost lidského rozumu a vědy, tíhne k náboženské mystice. Lidé se upínají k bohu, neboť pociťují krizi životních jistot. Všechny tyto příznačné rysy činí z baroka poslední velký evropský styl před Velkou francouzskou revolucí, a tedy před naší současnou epochou. Jen jeden stát se k tomuto souznění národů nepřipojil, totiž Francie. V 17. století se vydává odlišnou cestou uměleckého výrazu. Snaha o přisnost, vznešenou harmonii a přímé linie má tvořit protipól k barokní přemíře křivek. Tato francouzská zvláštnost dostala jméno klasicismus.

Baroko se jako umělecký fenomén zrodilo ve městě papežů, Římě. Má stimulovat citovost společnosti a oslnit smysly, a tak si věřící naklonit. Takto vzniklé umění má neobyčejně dramatický charakter, s oblibou používá křivek a šikmých linií, neobvyklého kroucení a všeho, co může vzbudit překvapení a obdiv.

Architektura je typická použitím elips, kupolí a točitých schodů, stavby se vyznačují složitými půdorysy, tvůrci pracují s kontrastem světla a stínu. Malíři se snaží zachytit napětí a pohyb v rámci náboženských a mytologických témat. Představiteli jsou např. Caravaggio, P.P. Rubens, Rembrandt van Rijn.

Baroko se ujalo v rozlehlých oblastech, vedle Evropy i na některých místech Orientu a na velké části amerického kontinentu.

Literatura duchovní je ovlivněna křesťanskou mystikou, touží po poznání boha, důraz je kladen na city a protiklady (dokonalý bůh x hříšný člověk, záchrana lidské duše x zatracení, vášeň x duchovnost). Oblíbené žánry jsou legenda, duchovní píseň, traktát.

Autoři literatury světské popisují neutěšenou situaci ve společnosti (30letá válka, bída, utrpení, smrt). Rozvíjí se epos, reflexní lyrika, legendistická tradice.

(Zkráceno)

Úkol 1 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

Baroko vzniká v Itálii v polovině 16. století jako protiklad renesance.

ANO – NE

Barokní umění zdůrazňuje monumentalitu.

ANO – NE

Baroko klade důraz na rozum a návrat k přírodě.

ANO – NE

V období baroka je potlačena moc církve.

ANO – NE

Pro baroko jsou typické mysticismus a duchovnost.

ANO – NE

Barokní architektura se vyznačuje především stavbou letohrádků.

ANO – NE

Baroko klade důraz na střídmost.

ANO – NE

V barokních sochách se odráží napětí, křečovitost.

ANO – NE

Barokní malíři pracují s kontrastem světla a stínu.

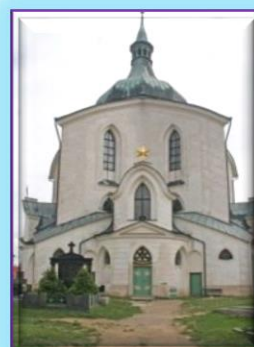
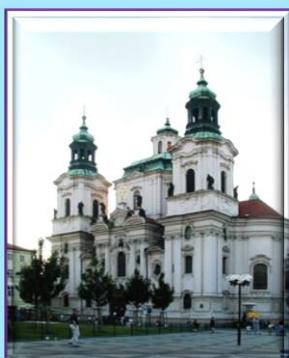
ANO – NE

Mezi nejvýznamnější barokní sochaře patří F. Händel.

ANO – NE

Úkol 2 Rozhodněte, který výraz nepatří mezi ostatní.

- a) zlacené chrámy – dórské sloupky – šerosvit – mramor – křečovitá gesta
- b) Strahovský klášter – chrám sv. Mikuláše – bazilika Navštívení Panny Marie – zámek Náměšť na Hané – kostel sv. Michala v Olomouci
- c) M. Braun – F. Händel – J.S. Bach – J. Mysliveček – J.J. Ryba
- d) legenda – duchovní píseň – alegorie – epos – sonet
- e) B. Bridel – A.M. z Otravovic – J. Blahoslav – B. Balbín – J.A. Komenský

Itálie

- vyumělkovaný formální styl, hůře srozumitelný
- představitelem: **Torquato Taso** – „Osvobozený Jeruzalém“ – veršovaný duchovní epos čerpá z historie 1. křížové výpravy

Anglie

- představitelem: **John Milton** – „Ztracený ráj“ – líčí biblické pojetí vzpoury satana proti bohu, stvoření světa a člověk, jeho první hřích a vyhnání z ráje – alegorie anglické revoluce

Španělsko

- zlatý věk španělské literatury
- představitelem: **Pedro Calderón de la Barca** – „Život je sen“ – filozofické pojetí svobodné vůle člověka a soudu

Německo

- představitelem: **Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen** – „Dobrodružství Simplicia Simplicissima“ – dobrodružný román, hloupý Siplicius je žoldáky připraven o rodinu, musí se protloukat světem, díky své pili získá majetek, ale je znechucen společností a uspokojení nalézá v životě poustevníka

Úkol 3 Vymyslete křížovku s tematikou baroka.

6.2 Česká literatura exulantská – Jan Amos Komenský

České baroko se rozvíjí od poloviny 17. století do poloviny století následujícího. Základní tendenci představuje radikalizace víry a násilná rekatolizace.

Česká barokní tvorba se člení na:

- exulantskou (autory jsou většinou protestanté nucení odejít z Čech, psali česky či latinsky)
- oficiální (autory jsou katolíci), tento proud se dále dělí na latinsky psanou a česky psanou (pololidovou, lidovou)

Charakteristickými znaky barokní literatury jsou metaforičnost, symbolika, mystika, alegoričnost, pocity marnosti, kontrasty, úvahy o smrti.

Úkol 1 Spojte události se správnými letopočty.

1618 – 1648

1620

1621

1627

1711-1740

1740-1780

vláda Karla VI.

Obnovené zřízení zemské

vláda Marie Terezie

poprava 27 českých pánů

bitva na Bílé hoře

30letá válka

Úkol 2 Přiřaďte k umělcům obor jejich tvorby (malířství, architektura, sochařství).

Jan Jiří Bendl

Václav Vavřinec Reiner

Matyáš Bernard Braun

Karel Škréta

Maxmilián Brokof

Jan Blažej Santini

otec a syn Dienzenhoferové

Obrázek 33 J. A. Komenský

Jan Amos Komenský (1592 – 1670)

Narozen: 1592 (Nivnice)

Zemřel: 1670 (Amsterdam)

Úkol 3 Život J. A. Komenského shrnují následující dešifrované věty. Vyluštěte je a přepište.

NODALRI SE 28. BAZŘE V REOC 1592 NA JNÍŽ MAVORĚ.

BLY PGEDEGMAO, FOOLEMZIF A BMUSIKPE JDYTENO BSRARTÉK. SUTODAVL V HEIDELBERGU.

REČDOI MU UJÍRÍMA NA MRO A PO BĚVTI NA BÉLÍ HŘOE BLY PÁNNOSDERÁLOV. CEKLME YBL KRÁTŘI ŽETÝNA.

MLEUS EITAVMOGR A PÝLABOV V RÝCHZNŮ ZÍCHEM (PLSKOO, ŠOKVDÉS, ALNEIG, URYH).

V PÉMOSLK MTĚŠĚ LONŠE MU SELORĚH TŘÉMÉ CLÝE ČKOSE -LÝSNKAIT SOKÍVNL.

NÍNAZEPOMÁ NA VALTS, NÁBDÁA K BIJO POTRI HBŮRASKUMB.

NPALAS NÍDAKLAPŘ DALÍ: STĚV V OZACHBRE, BÁRAN JŮZYKA OVŘETÁEN, ŠOLKA HUOR, LY TINBAR SĚTAV A RJÁ SCERD.

ZEŘEML 15. LADOPIŠUT V RECO 1670 V AMASEDRMUT, PEŘHOBN JE V NENAU RAD.

Dílo:

a) před emigrací:

„Labyrint světa a ráj srdce“ – alegorie, obrazem světa (=města), zobrazuje deziluzi z poznání marnosti celého lidského světa; poutník (= autor) přichází do středověkého města a zkoumá ho. Po městě ho provází Všeživ Všudybyl (zvědavost) a Mámení (přejímání názorů). Nasazují poutníkovi růžové brýle, ale přikrášlily pohled na svět. Nenechá se oklamat (kritika poměrů), uzavírá se však do sebe. Srozumitelný jazyk, dokonalost + složitá souvětí = humanistická perioda

b) v emigraci

Pedagogické spisy

„Velká didaktika“ – propaguje systematickosti vzdělání, obsahuje zásady moderní pedagogiky (bezplatné, i pro dívky, výuka v mateřštině, pohyb, učení v přírodě, návaznost učení, názornost, přiměřenost), použita koncepce 4 x 6let (rodinná výchova, obecná škol, gymnázium, univerzita)

„Informatorium pro školy mateřské“ – určeno matkám pro zvládnutí předškolní výchovy

Učebnice

„Svět v obrazech“ – 1. obrázková učebnice

„Brána jazyků otevřená“ – učebnice latiny

„Škola hrou“ – kladen důraz na rozvoj smyslového poznání

Slovník česko-latinský – **Poklad jazyka českého** – téměř hotový shořel při požáru Lešna

Filozofické spisy

„Kšaft umírající matky Jednoty bratrské“ – alegorická forma závěti, pastýřský list, kterým chce Komenský posílit členy své církve. Dílo vzniklo po uzavření vestfálského míru. Nechává svoji církev promlouvat jako matku, která se loučí s pozůstalými členy

Úkol 4 Vyberte správné odpovědi a doplňte příslušná písmena do doplňovačky:

1. J. A. Komenský nepůsobil v:

- a) Přerově (E)
- b) Praze (D)
- c) Lešně (L)

2. J. A. Komenský byl členem:

- a) římskokatolické církve (B)
- b) luteránské církve (Z)
- c) Jednoty bratrské (I)

3. J. A. Komenský nenapsal knihu:

- a) Jak učit děti (A)
- b) Škola hrou (Y)
- c) Svět v obrazech (S)

4. O rodiště J. A. Komenského se neuchází:

- a) Brno (C)
- b) Nivnice (H)
- c) Komňa (O)

5. J. A. Komenský je pochován v:

- a) Amsterdamu (F)
- b) Londýně (Č)
- c) Naardenu (T)

6. J. A. Komenský byl:

- a) učitelem (M)
- b) lékařem (J)
- c) malířem (K)

7. Mezi didaktické zásady J. A. Komenského nepatří:

- a) názornost (R)
- b) přiměřenost (P)
- c) krátkodobost (G)

8. J. A. Komenský nezaložil vzorovou školu v:

- a) Čechách (N)
- b) Švédsku (U)
- c) Uhrách (Q)

1	2	1	3	4	5	2	4	3		6	3	7	8	3

Tajenka:

Jak zní český název tohoto díla J. A. Komenského?

6.3 Česká literatura domácí oficiální

- psána česky (spíše pololidová tvorba a ústní slovesnost), latinsky, poté i německy
- chybí žánry spojené s dvorským prostředím, dominuje duchovní píseň, traktáty, kázání, lidové hry
- tendence navazovat buď na humanistickou češtinu, nebo užívat hovorový lidový jazyk
- od 1/3. 18. století dochází k omezení tvorby vlivem jezuitů na čistě náboženskou tvorbu, jejímž hrdinou je světec.

(1613 – 1675) – jezuita, spisovatel a překladatel, sbírka **Zdoroslaviček** (duchovní a přírodní lyrika)

spisovatel, historik a kněz, kniha **Poselkyně starých příběhů českých** (adaptace a rozšíření Hájkovy kroniky, populární historická četba)

- spisovatel, básník a jezuitský misionář
- narodil se ve Vysokém Mýtě
- působil jako profesor rétoriky na Karlově univerzitě, založil zde tiskárnu
- hodně překládal a psal náboženské spisy
- zemřel na mor při ošetřování nemocných
- dílo:

CO BŮH? ČLOVĚK? – vrcholná skladba období baroka, lyrická báseň, promluva samotného básníka v první osobě k Bohu

ŽIVOT SVATÉHO IVANA – o životě českého poustevníka

JESLIČKY – vánoční poezie

- básník, hudební skladatel a varhaník
- narodil se v Jindřichově Hradci
- pocházel ze staré vladycké rodiny
- ve svém rodišti byl dlouhá léta varhaníkem, měl zde i dům a obchod s vínem

- dílo:

ČESKÁ MARIÁNSKÁ MUZIKA – kancionál, obsahuje ukolébavky (např. **Hajej, můj andílku**), milostné písně (např. **Pod našima okny**) a vánoční koledy (např. **Chtíc, aby spal**)

LOUTNA ČESKÁ – kancionál duchovních písní

- spisovatel, literární teoretik, historik, jezuita, všestranný vzdělanec a český vlastenec
- narodil se v Hradci Králové v měšťanské rodině
- studoval klasické jazyky, literaturu a filozofii v Praze, Olomouci a Brně
- r. 1648 se zúčastnil obrany Prahy proti švédským vojskům, byl vážně zraněn
- r. 1650 byl vysvěcen na kněze a na vlastní žádost se stává misionářem
- po ukončení misionářské činnosti působil jako profesor na gymnáziu
- učil až do r. 1661, kdy byl zbaven oprávnění pracovat s mládeží
- do r. 1676 byl nucen pro své názory žít mimo Prahu (Klatovy), poslední léta života strávil v pražském Klementinu
- rok před smrtí ochrnl na následky mrtvice
- dílo:

Rozmanitosti z historie Království českého – latinsky psaná souborná česká vlastivěda (historie, zeměpis, etnografie)

Učené Čechy – spis, české kulturní a literární dějiny

Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště českého – latinsky psaná obrana češtiny proti germanizaci, vyšla až r. 1775

Životopis Jana Nepomuckého

Úkol 1 Popisům přiřaďte jméno autora. Pomohou vám nápovědy.

Bohuslav Balbín napsal obhajobu češtiny proti germanizaci.

Felix Kadlinský oslavoval ve svých básních přírodu.

Bedřich Bridel zemřel na infekční nemoc.

Adam Václav Michna z Otradovic se věnoval hudbě.

Jan František Beckovský byl historik.

Úkol 2 Pokuste se odhadnout, co znamenají slova:

břinkoklapka -

myslivíř -

skokotnoska -

polokolec -

letodník -

Úkol 3 Barokní umění (70.díl DUNČ)

Jmenujte barokního:

- sochaře
- malíře
- architekta
- hudebníka

Charakterizujte umění baroka.

K čemu sloužil morový sloup.

Ukázka 19 Co Bůh?Člověk?

*Co bůh? Člověk?
Kdokolivěk?
Co já? Co ty?
Bože svatý?
Já hřích, pych, lest:
Tys sláva, čest.
Já hnís, vřed, puch:
Tys čistý duch
Tak jak mohu,
o mém Bohu
zpívám, vzdychám
i pospíchám
k nohám padám,
chvály skládám,
jak i první,
tak v poslední
okamžení.*

*Promluví, an jsem popel,
k tobě, Bohu nejvyššímu,
hnís, bláto, země trupl,
což řekneš mně nejnižšímu?
Co jsem já? Co Bože ty?
Bych se před tebou ohrozil,
tys Bůh velký, Bůh svatý,
s tebou rozmlouval, tě prosil?
Co jsem já, abych užil
užíváním mého Boha?
Já jsem, abych se ssoužil,
jednom neřest, bída mnohá.
Já jsem prach, truple hlíny
ten rod můj, to pokolení,
odtud prvorozný,
odtud jsme lidé smrtelní.*

*

*Smím-li já z hlíny hrstka,
jednom před tebou pisknouti,
prášek neb prášku částka,
něco se snad podřeknouti?
Ach, Bože můj, co jsi ty?
Co jsem já? Malý červíček,
kyž jsem hlasem chvály tvý!
Jsem, pravím, špatný človíček.
Já jsem dejm, vítr, pára,
z semena spolu smíšený,
krátký den, a dnův čára,
zrozen jsem z života ženy:
tys propast, z nížto všeho
všech všudy věcí zrození,
rod jednoho každého,
život první i poslední.*

*

*Já jsem pařez, mech shnilý,
všecken tvrdý a zdubělý,
z hlíny ruce slepily
mě tvé, tupý, neumělý:
tys pevnost hlubokosti,
podpora jsi země svatá,
duch světa od věčnosti,
všech všudy věcí podstata.
Kapka rosy tekoucí,
krůpěje ranní, jedinká,
prázdný ořech padoucí,
pomíjející bublinka:
tys pak slunce bez rána,
mou nádobu naplňuješ,
jenž tebou bývá plná,
s ní se sám obveseluješ.*

6.4 Česká literatura pololidová, lidová slovesnost

Úkol 1 Doplňte do textu slova z nabídky.

(církvní, flašinet, venkově, interludia, lidu, obrázky, kramářské, světské, špalíčky, anonymní, paměti, kněží, srozumitelností, pohádky)

Tvorba pololidová vznikala v prostředí blízkém _____. Tvoří ji:

- _____ písně
- písmácké _____ (František Jan Vavák)
- Knížky lidového čtení (zábavnou formou přinášely převyprávění tradičních pověstí či legend)
- _____ (frašky z lidového prostředí)

Kramářské písně jsou písně doprovázené hrou na _____, zároveň zde byly předváděny _____ s příběhem a prodávaly se natištěné texty písní (lidé si je sbírali a vznikaly, tzv. _____, často jediná literatura chudých). Autory byli _____, pouťoví předříkávači, básníci z lidu. Písně byly produkovány záměrně. Zpívaly se na jednoduchou známou melodii. Vyznačovaly se _____ a názorností, aby je lidé snáze pochopili. Témata těchto písní lze rozdělit na:

- _____ (náměty z bible, životy svatých)
- _____ (politické aktuality, mimořádné události – vraždy, zločiny, požáry)

Písně měly funkci:

- _____
- _____
- _____

Tvorba lidová byla zpravidla _____, ústně předávána z generace na generaci, vznikala na _____ a žánrově byla bohatší než tvorba pololidová. V pozdějších letech představovala zdroj inspirace pro autory národního obrození. Popisovala každodenní život, vztah k životu, smrti, práci, atd. Nejčastějšími žánry byly pověsti, _____, písně, proroctví, lidová dramata.

Úkol 2 Jakou měly kramářské písně funkci? Doplňte do textu.

Ukázka 20 Pověst o Meluzíně

Sám příběh začíná klasicky. Jednoho dne si Raimund a jeho strýc vyjeli na lov. Raimund nešťastnou náhodou zasáhl strýce kopím a ten skonal. Zoufalý mládenec bloudil po lesích, až došel ke Studánce žíznivých. Tam stály tři urozené panny. Nejmladší z nich se mu představila jako Meluzína (Melusine). „Neměj žádné pochybnosti o tom, že jsem dobrá křesťanka před naším Pánem, neboť věřím ve vše, v co má dobrý křesťan věřit,“ ujistňovala poněkud rozpačitého Raimunda. Ten se do krásky, jak jinak, zamiloval, a nabídl jí sňatek. Meluzína souhlasila - ovšem pod jedinou podmínkou: každou sobotu (podle jiných verzí pátek) se uzavře v lázni a Raimund na ni v tento čas nesmí pohlédnout.

Okouzlený mládenec souhlasil a slíbil, že se příštího dne pro dívku vrátí. Jaké bylo jeho překvapení, když ji našel s bohatým doprovodem, skvostně oděnou, s nádhernou korunou z perel a pásem z nejdrahoccennějších kamenů a kovů. Také ostatní oplývali nevšední nádherou. Meluzína Raimunda dvorně uvítala a pohostila jeho družinu ve stanech vybranými lahůdkami. K večeru se odebrali do jejího lesního hradu, zvaného Lusinia či Lusignan (podle jiných verzí hrad společně vybudovali). Když si po svatbě, která se odehrála u studánky, Raimund zámek prohlížel, všiml si podivuhodného stavení bez oken, které stálo v zahradě. Bylo z hlazeného mramoru a opatřené těžkými kovovými dveřmi. Když se ptal Meluzíny po významu tohoto divného zařízení, tak mu odpověděla: „Je to moje tajemství, moje svatyně, do které nesmíš nikdy ani vejít, ani do ní nahlédnout. Vzpomeň, co jsi mi slíbil, že jen pod tou podmínkou zůstanu u tebe, když budeš souhlasit s tím, že každý pátek od východu do západu slunce budu po celou dobu v tomto svatostánku a ty nikdy nebudeš pátrat po jeho tajemství.“

Manželé spolu žili šťastně a spokojeně, i když děti, které Meluzína svému choti povila, byly poněkud podivné. Prvorozený Urien měl krátký obličej, jedno oko rudé, druhé zelené, velká ústa a dlouhé svislé uši. Jeho bratr Guion měl jedno oko výš, Antoine zase znaménko ve tvaru lví tlapy a Geoffroy jediný veliký zub. Ani ostatní chlapci nebyli úplně v pořádku. Všichni však byli nadmíru zdatní a stateční bojovníci.

Urien se nakonec stal králem kyperským, Guion arménským, Antoine vévodou lucemburským, Reanud králem českým, Eudes hrabětem z Marche, Geoffroy zdědil Lusignan, Fromont vstoupil do kláštera a i ostatní získali moc a slávu, jen trojoký Horribel byl na Meluzínino přání zahuben, protože nemohl žít v lidské společnosti. Od Meluzinových potomků odvozují svůj původ nejen Lusignani, ale i Plantegeneti a další slavné rody.

Meluzína a Raimund mohli žít šťastně až do smrti, kdyby Raimunda neponoukala zvědavost (podle jiných verzí jeho bratr). Jednoho dne se neudržel a tajně nahlédl do lázně, v níž se Meluzína koupala. Zjistil, že jeho žena je od pasu dolů obrovský had (podle jiných verzí je ryba, či má dokonce dvě rybí těla místo nohou). Přesto by snad na hrůzný zážitek raději zapomněl, kdyby Meluzínin syn Geoffroy nezničil pro spor se svým bratrem Fromontem klášter, do kterého ten vstoupil. „Je to tvoje vina, ty zlořečený hade!“ obvinil Raimund svou ženu. Meluzína vyskočila oknem a v mžiku se proměnila v děsivého dlouhého hada. „Až mě uvidí mihnout se vzduchem nad krásným Lusignanem, tehdy bude jisté, že toho roku hrad dobude jiný pán, a nepoletím-li vzduchem, bude mě možno spatřit u Studánky žíznivých,“ řekla prý svému muži na rozloučenou. Poté hrad třikrát oblékla a potřikrát vykřikla.

Meluzína se prý od těch dob zjevovala vždy tři dny před smrtí některého ze svých potomků a teskně lkala. Stejně předpověděla smrt i svému muži Raimundovi, který dožil své dny v klášteře v Montserratu. Zároveň ovšem také chránila své potomstvo a nedopustila, aby přišlo o hrad Lusignan. Ostatně podle Jana z Arrasu pocházela i sama Meluzína ze slavného rodu - byla neteří vládkyně Avalonu Morgany a dcerou albánského krále Helmase. Jeho tři dcery, včetně Meluzíny, ho prý za jakýsi prohřešek zazdily zaživa do skály a matka je za to zaklela - Meluzína se změnila v hada, prostřední Melior v krahujce a nejstarší Palentina v draka.

V lidové tradici posléze Meluzína splynula s bájnou větrnou bytostí, která za nepohody nařiká a žalostně kvílí a musí být usmiřována hrstmi soli či mouky, vyhazovanými do větru. Její legenda však nebyla zapomenuta. Takže až uslyšíte teskný Meluzínin hlas, vzpomeňte si, jak snadno může nedůvěra a přehnaná zvědavost zničit i fungující vztah...

6.5 Práce s textem

Ukázka 21 Labyrint světa a ráj srdce

O příčinách v svět putování

Když sem v tom věku byl, v kterémž se lidskému rozumu rozdíl mezi dobrým a zlým ukazovati začíná, vida já rozdílné mezi lidmi stavy, řády, povolání, práce a předsevzetí, jímiž se zanášejí, zdála mi se toho nemalá býti potřeba, abych se dobře, k kterému bych se houfu lidí připojiti a v jakých věcech život trávit měl, rozmyslil.

Na kterouž věc mnoho a často pomýšleje a s rozumem svým pilně se radě, na tom mi se ustanovovala mysl, abych sobě takový života způsob, v kterémž by co nejméně starostí a kvaletování, co nejvíc pak pohodlí, pokoje a dobré mysli bylo, oblíbil.

Poutník dostal Všudybyla za průvodce dostal

I vyšel sem od sebe sám a ohlédati se počal mysle, odkud a jak začít. Vtom ihned nevím, kde se tu vezme člověk jakýsi křepkého chodu, obratného vzhledu a řeči hbité, takže mi se nohy, oči, jazyk, vše na obrtlíku míti zdál. Ten přivina se ke mně, odkud a kam bych měřil, dotazoval se. Já, že sem z domu svého vyšel a v světě se provandrovati a nětco zkusiti úmysl vmysl mám.

Schváliv mi to: „Kde pak vůdce jakého máš?“ řekl. Já odpověděl: „Žádného nemám, Bohu a svým očím se důvěřuji, že mne nezavedou.“

„Nezpraviš nic,“ řekl on. „Slýchal-lis kdy co o Kretenském labyrintu?“ „Slýchal cosi,“ díím. On zase: „Zázrak světa byl, stavení z tak mnoha pokojů, příhrad, průchodišť vzdělané, že kdo se bez průvodčího do něho pustil, vždycky sem a tam chodě a motaje se, nikdy ven netrefil. Ale to žert byl proti tomu, jak sám světa tohoto labyrint Labirynt, zvláště nyní, spořádán jest. Neradímť, věř mně zkušenému, samotně se tam pouštět.“

„A kde pak takového vůdce vzíti mám?“ řekl sem. Odpověděl: „Já sem na to, abych takové, kteří něco shlédnouti a zkusiti žádají, prováděla jim, kde co jest, ukazoval, protož sem tobě také vstříc vyšel.“ Já podivě se: „I kdo jsi ty,“ řekl sem, „můj milý mily?“ Odpověděl: „Jméno mé jest Vše-zvěd, příjmím Všudybud, kterýž všecken svět procházím, do všech koutů nahlédám, na každého člověka řeči a činy se vyptávám; co zjevného jest, vše spatřuji, co tajného, vše slídím a stíhám, sumou summau beze mne nic se dít nemá, ke všemu dohlédati má jest povinnost. A ty půjdeš-li za mnou, uvedu tě do mnohých tajných míst, kamž by ty sic nikdá netrefil.“

Vypsání bibliotéky

Takž vejdemo: a aj, tu síň veliká, již sem ani konce neznamenal, a v ní po všech stranách plno polic, příhrad, škatulí a krabic, že by jich na sta tisících vozů neodvozil, a každá měla svůj nápis a titul. I řekl sem: „Do jakéž sme toto pak apatéky vešli?“ — „Do apatéky,“ řekl tlumočník, „kdež se lékové proti neduhům myslí chovají: a ta vlastním jménem bibliotéka slove. Pohleď, jací tu neskonali skladové moudrosti!“ Hledě tedy já, vidím učenců páteře přicházejících rozličně se okolo toho zatáčeti. Někteří, nejpěknější a nejsubtylnější vybírajíce, po kusu z nich vytahovali a do sebe přijímali, povlovně sobě žvýkajíce a žaživajíce. Já, přistoupě k jednomu, táži se, co to dělá? Odpověděl mi: „Prospívám.“ — „A jaká v tom chuť?“ díím já. On zase: „Dokud se to v ustech žvýká, náhořkost neb nákyselest čítí, potom se obrací v sladkost.“ — „A nač pak to?“ řekl sem. Odpověděl: „Lehčeji mi to přichází vnitř nositi a jsem tím jistší: a co užitku nevidíš?“ I hledím na něj pilněji a vidím jej tlustého a tučného, barvy krásné, oči se mu jako svíce stkvěly, řeč byla pozorná a všecko při něm čilé. I dí mi tlumočník: „Ovšem pak tito.“ I pohledím, a aj, někteří tu velmi lakotně s tím zacházejí, pořád, co jim k rukám přišlo, do sebe cpajíce. Na něž pilněji hledě, nevidím nic, aby jim barvy, neb těla, neb tuku co přibývalo, kromě samého břicha odutí a rozecpání: a vidím, že co do sebe nacpali, zase to vrchem i spodkem nezažité z nich lezlo. Někteří z těch takových i v závrat upadali a s smyslem se pomíjeli; někteří od toho bledli, schli i mřeli. Což jiní vidouc, na ně sobě ukazovali, a jak nebezpečno s knihami (nebo tak krabicím těm říkali) zacházeti, sobě vypravovali

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

Proč se poutník vypravil do světa? _____

Kdo se stal jeho průvodcem? Co tito průvodci symbolizují? _____

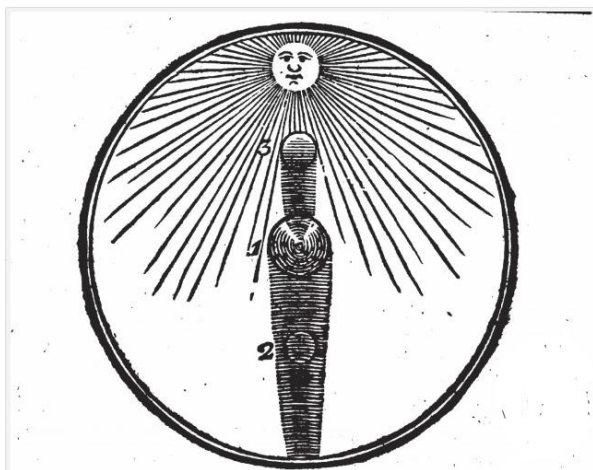
Jak je zobrazen svět? Na jakém principu? _____
V čem spočívá aktuálnost autorových myšlenek? _____
V čem spočívá barokní cítění doby? _____
Posuďte autorův styl, jeho slovní zásobu, atd. _____

Ukázka 22 Kšaft umírající matky jednoty bratrské

Na tebe, národe český a moravský, vlasti milá, zapomenouti také nemohu při svém již dokonalém s tebou se loučení; nýbrž k tobě nejpředněji se obracejíc, tebe pokladů svých, kteréž mi byl svěřil Pán, nápadníkem a dědicem nejpřednějším činím ... Věřím i já Bohu, že po přejití víchřic hněvu (hříchy našimi na hlavy naše uvedeného) vládá věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český! A pro tu naději tebe dědicem činím všeho toho, co jsem koli po předcích svých byla zdělila a přes těžké a nesnadné časy přechovala, nýbrž i v čemkoli dobrém skrze práci synů mých a požehnání boží rozhojnění jsem přijala. To všechno zcela tobě odkazuji a oddávám...

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Za jakých historických okolností vzniklo dílo? _____
Koho považuje Komenský za dědice jednoty bratrské? _____
Vysvětlete, proč je považován za „básníka naděje“. _____

Ukázka 23 Orbis pictus

Zatmění Slunce a Měsíce

Slunce jesti pramen světla, vše osvěcující; ale nepronikají se paprskem jeho tělesa temná, jako: země (1) a měsíc (2) nebo dávají stín na místo protější. Proto když měsíc přichází do stínu země (2), zatmívá se, čemuž říkáme zatmění měsíční. Když ale měsíc běží mezi sluncem a zemí (3), pokrývá je stínem svým a tomu říkáme zatmění sluneční, protože nám bere odív slunce a světlost jeho. Než slunce nic netratí při tom, ale země.

7 Klasicismus a osvícenství

7.1 Znaky klasicismu a osvícenství

Úkol 1 Doplňte vynechaná slova.

vysoký, vesmír, rovnosti, dějin, absolutismu, salonů, linie, měšťané, čistotu, Slunce, nízký, aristokracie, sloupy, kapitalismem, antice, místa, orientace

Vznik klasicismu je spojen s vládou Ludvíka XIV., přezdívaného král _____, a s rozvojem _____. Rozvíjí se věda, roste zájem o _____. Dochází rovněž ke společenským změnám – feudalismus je vystřídán _____, k moci se dostávají _____. Do popředí se dostává myšlenka _____ lidí, svoboda jednotlivce a tolerance. Zatímco klasicismus byl stylem především _____, preromantismus, který jej střídá, je slohem měšťanů.

V architektuře je vyžadován řád, pravidla a návrat k _____. Typické jsou jednoduché _____, trojúhelníkové štíty a antické _____. V malířství převládá figurální malba, v sochařství je pozornost věnována bustám a obeliskům.

Svá pravidla má i literatura – je rozdělena na _____ (ódy, eposy, tragédie) a _____ (komedie, bajka, satira) styl. Vysoký styl se vrací k zásadě tří jednot – jednotě času, _____ a děje. Náměty jsou čerpány z _____.

Příznačný je pro klasicismus vznik literárních _____ - diskutuje se v nich o umění a hodnotí se literární díla. Lze je považovat spolu s literárními akademii za tvůrce vkusu a veřejného mínění. Literární akademie bdí na jazykovou _____. V tomto období se mění vztah autora a čtenáře. Autor již netvoří pro svého ochránce, ale pro široký okruh čtenářů. Charakteristická je politická a ideová _____ děl.

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

- Jakou funkci měly literární salony? _____
- Jak se mění vztah autor – čtenář? _____
- Jaký je vztah klasicismu k dobovému společenskému řádu? _____

Úkol 3 Charakterizujte pojmy.

Deklarace nezávislosti _____

Francouzská revoluce _____

kapitalismus _____

busta _____

Úkol 4 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

V komediích převládá monolog. ANO - NE

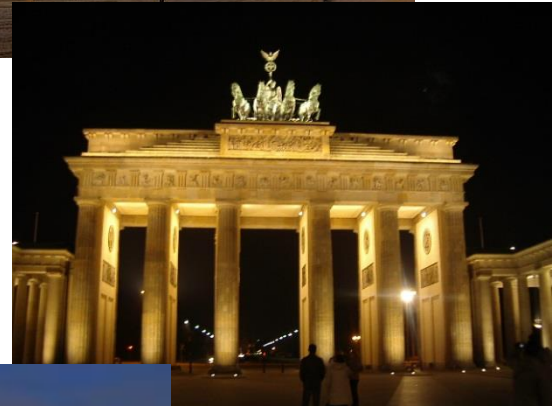
Cílem nízkého stylu je pobavit. ANO - NE

Klasicismus ruší jednotu místa, času a děje. ANO - NE

Osvícenci nevěří v pokrok. ANO - NE

Úkol 5 Přiřaďte obrázku název.

Palácové náměstí v Petrohradu, Braniborská brána v Berlíně, Versailles, Louvre, Stavovské divadlo

Úkol 6 Shrňte vlastními slovy text.

Osvícenství není nic jiného než na vlastní nohy postavená, zdemokratičtělá renesance; nikoli renesance, nýbrž teprve osvícenství překonalo středověk. Individualismus, světské myšlení, záliba ve vědách přírodních, matematice a mechanice, autonomie rozumu – se všemi těmito principy renesančního myšlení se setkáváme i v osvícenství, ale poznáváme je stěžejí, neboť jsou nesmírně zesílené, zbytnělé, podepřené pýchou a sebevědomím.

VI. Neff: Filozofický slovník pro samouky aneb Antigorgias

7.2 Klasicismus v literatuře

Molière

Narozen: 1622 Paříž

Zemřel: 1673 Paříž

Obrázek 34 Molière

Úkol 1 Očíslujte jednotlivé rámečky dle chronologie Moliérova života.

Molière studoval na clermontské jezuitské koleji, právnický diplom získal v Orléansu

Později s divadelními společnostmi kočoval převážně po jihu Francie.

Zemřel 17. února 1673 na jevišti při čtvrté repríze hry *Zdravý nemocný*, kde hrál titulní roli.

Molière, vlastním jménem Jean-Baptiste Poquelin, se narodil 15. ledna 1622 v Paříži.

Roku 1658 získal podporu králova bratra a následně samotného krále.

V roce 1643 vytvořil spolu s Madeleine Bějatrovu a dalšími herci divadelní soubor zvaný *Skvělé divadlo* (*Illustre théâtre*). Tehdy, aby nekompromitoval svou rodinu, začal používat jméno Molière.

Moliérovo dílo tvoří převážně satirické komedie, veršované (*Misanthrop*) i prozaické (*Lakomec*), tematicky se zaměřující na nešvary francouzské vyšší společnosti (lakota, naivita, pokrytectví, hypochondrii a především snobství). Zápletka komedií nebývá příliš důmyslná, většinou se točí kolem sbližování milenců nebo nevěry. Používá ovšem velmi důmyslný jazyk a humor - zde vždy činí rozdíl mezi cílovou skupinou, pro niž je ta která hra určena - a břitkou a výstižnou satiru. Některé postavy a fráze z jeho her jsou natolik známé, že přešly i do běžné řeči (např. slovo *harpagon* označuje lakomce).

Výstup 6

Kleant a Čipera

Čipera: (*přiběhne ze zahrady s pokladničkou pod paží*) To je dobře, že vás vidím. Pojd'te se mnou, honem!

Kleant: Co se stalo?

Čipera: Pojd'te se mnou, vám povídám! Jsme z vody!

Kleant: Jak to?

Čipera: Tady to mám! To je ono! To jste potřeboval!

Kleant: Co?

Čipera: Od rána po tom pasu.

Kleant: Co to je?

Čipera: Kasička vašeho otce. Vyfouk jsem mu ji.

Kleant: Jak se ti to povedlo?

Čipera: Všechno vám povím. Ale teď: zachraň se, kdo můžeš. Již ho slyším křičet.

Úkol 2 Podle jazyka určete, jakou společenskou třídu reprezentuje Čipera. Kdo to je?

Výstup 7

Harpagon, sám

Harpagon (*už ze zahrady je ho slyšet, jak křičí*) Chyťte zloděje!

(*Vběhne prostovlasý*)

Chyťte zloděje! Chyťte zloděje! Chyťte vraha! Stráž! Panebože na nebi! Je po mně! Zabili mě! Podřezali mě! Ukradli mi moje peníze! Kdo to mohl být? Kam se propad? Kde se skrývá? Kam se vrátit, abych ho našel? Kam běžet? Kam neběžet? Není tamhle? Nebo tady? Kdo je to? Stůj! Vrať mi mé peníze, padouchu!

(*Popadne sebe samého za ruku*)

Fuj, to jsem já. Jsem z toho celý tumpachový: už nevím, kdo jsem, ani co dělám. Ach, peníze, penízky, vy moji zlatí drahouškové! Vzali mi vás! Jste pryč a pryč je má opora, má útěcha, má radost! Pro mne je všemu konec! Nemám už, co bych na tomto světě pohledával! Bez vás nemohu žít! To je hotová věc, prostě nemohu! Umírám, jsem nebožtík, jsem pod drnem. Copak se nenajde někdo, kdo by mě vzkřísil? Kdo by mi vrátil mé drahé peníze nebo aspoň mi řekl, kdo mi je vzal? Cože? Říkal jste něco? Nic. Nikdo ani muk! Ať to byl, kdo byl, kdo mi je vzal, moc a moc dobře si to vyčíhal - zrovna, když jsem se domlouval s tím svým nezdarou. Vzhůru! Pryč! Přivedu policii a celou domácnost dám vzít na skřípec: služky, sluhy, syna, dceru, a sebe taky! Co to je za shromáždění lidu? Ať se podívám, na koho se podívám, není tu človíčka, abych ho neměl v podezření, a v jednom každém z nich vidím toho, co mě okrad. Co? O čem si to tam povídají? O tom zloději? Proboha živého, kdybyste se něco o něm dověděli, na kolenou vás prosím, řekněte mi to! Neskrývá se mezi vámi? Všechno to kouká po mně a směje se mi. Všichni v tom máte prsty. Proto vzhůru! Pro komisaře, pro dráby, soudce, mučidla, šibenice a katovy holomky! Všechny dám oběsit, a jestli se neshledám se svými penězi, oběsím se potom sám.

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

Charakterizuj **postavy** z ukázek.

Charakterizuj **jazyk** jednotlivých postav. _____

Vypiš všechny alespoň **4 frazeologismy** z ukázek a vysvětli jejich význam.

Je toto téma **aktuální** i v současnosti? Uveď ke svému tvrzení 3 argumenty. _____

Proč Harpagon ve Výstupu 7 používá krátké věty? _____

Charakterizujte jeho vztah k lidem? _____

Proč si Harpagon zoufá? _____

Úkol 4 Nalezněte v textu:

- repliku
- scénickou poznámku
- hovorový výraz
- oslovení

7.3 Osvícenství v literatuře

Voltaire

Narozen: 1694 Paříž

Zemřel: 1778 Paříž

Základní informace: Vlastním jménem Francois-Marie Arouet vyrostl v rodině notáře. Sám však tvrdil, že jeho skutečným otcem byl neznámý důstojník. Matku ztratil, když mu bylo sedm let. Jeho vztah k otci i bratru byl chladný a lhostejný. Skutečným vychovatelem se mu stal jeho křestní otec, abbé de

Obrázek 35 Voltaire

Châteauneuf, skeptik, požitkář a milovník života.

Po studiích se stal tajemníkem francouzského velvyslanectví v Haagu. Zde však na něj padlo podezření z milostné plotky s velvyslancovou dcerou, a byl odeslán zpět do Paříže, kde se záhy stal známým autorem epigramů a posměšných pamfletů. Kvůli zesměšnění knížete Rohana byl vypovězen z Paříže, útočiště našel v Británii, kterou byl okouzlen.

V roce 1734 Voltaire veřejně vystupuje jako nezávislý myslitel otištěním Filosofických listů. Jeho hlavním terčem se stává nesvoboda, politický útlak a náboženské tmářství. Filosofické listy vyvolaly skandál a Voltairovi za ně hrozilo uvěznění.

Jeho pozice u pařížského dvora byla velmi vratká až do jeho smrti, a to i přes podporu a ochranu mocné madam de Pompadour, která byla zřejmě tou pravou překážkou, stojící francouzským katolickým kruhům v cestě k Voltairovu zavraždění. V roce 1753 publikuje svůj Filosofický slovník, z části založený na vyprávěních přednášených k pobavení společnosti na pruském císařském dvoře. Do Paříže se Voltaire vrátil až na sklonku svého života, 10. února 1778, aby dohlédl na uvedení své hry Iréne. Jeho příjezd se stal prvořadou událostí města, přivítal ho aplaudující dav. 30. března byl oslavným skandováním přijat na půdě Akademie. 30. května téhož roku pokojně a bezbolestně skonal. Mezi jeho další díla patří Candide neboli optimismus popisující osud prostáčka, kterému je vštěpováno, že svět kolem něj je tím nejlepším. Když se zamiluje do dcery barona, u něhož žije, a on je záhy vyhnán, poznává, že svět je jiný, než mu bylo řečeno.

Úkol 1 V textu nalezněte a barevně podtrhněte:

- dílo
- témata děl

Úkol 2 Jak myslíte, že byl hodnocen vyšší společností? _____

Úkol 3 Rozdělte Voltairovy citáty do skupin (charakter; práce; manželství; přátelství)

1. Kolik hloupostí napovídají lidé jen proto, že chtějí říct něco chytrého!
2. Pracujeme bez dlouhého hloubání, je to jediný prostředek, jak si udělat život snesitelným.
3. Duše je něco, o čem vědí kněží hodně a lékaři téměř nic.
4. Přátelství je tichý soulad mezi dvěma citlivými a čestnými lidmi.
5. Člověka posuzujeme spíše podle otázek než podle odpovědí.
6. Měňte své radovánky, ale nikdy neměňte své přátele.
7. Přátelství je zasnoubení dvou duší.
8. Manželství je jediné dobrodružství dostupné i zbabělým.
9. Ten, kdo je stále moudrý, má smutný život.
10. Nesouhlasím s tím, co říkáš, ale do poslední kapky krve budu bránit tvé právo to říci.
11. Odvěký zákon tvůrčího génia je: kráčet po cestách, po kterých dosud nikdo před ním nešel, pohybuje se vpřed bez průvodce, bez naučených schopností, bez pravidel. Často na své cestě bloudí, ale všechno, co vzniklo z pouhého rozumu a pečlivosti, zanechává daleko za sebou.
12. Manžel, který si zamane překvapit svou ženu, bývá obvykle sám překvapen.
13. Kdyby byli muži více spokojeni sami se sebou, byli by méně nespokojeni se svými ženami.
14. Ženy umějí zachovat jen jedno tajemství – svůj věk.

Úkol 4 Se kterým citátem se nejvíce ztotožňujete, proč?

Úkol 5 Pokuste se vysvětlit tento citát.

Nejužitečnější jsou knihy, které nutí čtenáře k doplnění.

Denis Diderot

Narozen: 1713 Langres

Zemřel: 1784 Paříž

Základní informace: Po studiích jezuitské koleje se rozhodl nestát se knězem a začal studovat práva, nedostudoval však. Raději se stal spisovatelem. Otec se jej proto zřekl a Diderot žije bohémským životem. Během svého života se spřátelil s J. J. Rousseauem. Měl poměr se svými kolegyněmi spisovatelkami, vzájemná korespondence přináší pohled na život a myšlení Pařížanů. Během svého života byl ustavičně chudý. Pracoval i jako knihovník carevny Kateřiny II. Umírá na střevní potíže.

Tvorba: Byl vedoucím skupiny francouzských pokrokových vědců a filozofů, sdružených k sepsání *Encyklopedie aneb Racionálního slovníku věd, umění a řemesel*. Posláním bylo shrnout veškeré dosavadní lidské vědění. Vyšla v 28 svazcích.

Jeptiška – inspirována smrtí jeho sestry z přepracování v klášteře. Zuzana je přinucena vstoupit do kláštera, aby neohrozila sňatky svých sester, neboť je nemanželským dítětem, k řeholnímu slibu je donucena. Na své cestě klášterním životem je týrána, sexuálně zneužívána matkou představenou.

Obrázek 36 Denis Diderot

Ukázka 24 Jeptiška

Chovala jsem se zdrženlivě a věřila jsem si. Přišel za mnou otec; mluvil se mnou chladně; přišla matka a objala mě, přišly blahopřejné dopisy od sester a mnoha známých. Všechno probíhalo, jak jsem předpokládala, až do předvečera velkého dne, kdy jsem se dověděla, že obřad bude tajný, že tam bude jen několik lidí a že se kostelní vrata otevrou jen rodičům. Poslala jsem fortnýřku, aby pozvala mé přátele a přítelkyně; bylo mi dovoleno napsat několika známým. Všichni ti lidé, které nikdo nečekal, přišli; musili je pustit dovnitř; bylo jich tam právě tolik, kolik jsem potřebovala ke svému záměru. Ach, pane markýzi, prožila jsem strašnou noc! Nelehla jsem si, seděla jsem na posteli; prosila jsem Boha o pomoc; vzpínala jsem k němu ruce; dovolávala jsem se jeho svědectví, neboť on viděl, jak mě nutí násilím; představovala jsem si, co se stane na oltářních stupních; novicka nahlas protestuje proti obřadu, s nímž předtím naoko souhlasila, pohoršení účastníků, nářek jeptišek, hněv rodičů. "Bože, co se mnou bude...?" Po těchto slovech mne přepadla taková slabost, že jsem klesla v mdlobách na polštář. Pak jsem se roztřásla, až mi drkotaly zuby a kolena se mi chvěla; hned nato mě zaplavila horká vlna a zakalil se mi rozum. Ani se nepamatuji, že jsem se svlékla a vyšla ven z cely; ale našli mě jen v košili ležet před dveřmi představené, nehybnou a téměř bez života. To všechno jsem se dověděla později. Ráno jsem se probudila ve své cele, u mé postele byla představená, matka novicек a její pomocnice. Byla jsem velmi skleslá; vyptávaly se mě, z mých odpovědí poznaly, že o ničem nevím; proto o tom už nemluvily. Pak se ptaly, jak mi je, jestli trvám na svatém rozhodnutí a jestli mám dost síly pro tento namáhavý den. Přisvědčila jsem; a přes jejich očekávání se nic nezměnilo.

Všechno bylo připraveno už den předtím. Zvony vyzváněly a všem oznamovaly, že od té chvíle bude další člověk nešťastný. Srdce mi bušilo. Přišly mě obléknout, neboť to je den svátečního oblečení. Když si vzpomínám na všechnu tu obřadnost, mám i teď pocit něčeho slavnostního, co musí dojmut mladou nevinou dívku, která po jiném životě netouží. Provázely mě do kostela, sloužila se mše svatá; dobrák vikář myslel, že jsem se odevzdala do vůle Boží a proslavil dlouhé kázání, v němž obrátil každé slovo na ruby; bylo to všechno směšné, mluvil o štěstí, o víře, o odvaze a horlivosti a všech těch krásných citech, které u mne předpokládal. Ta propast mezi jeho chválou a mým předsevzetím mne zmátla; závalala jsem trochu, ale jen na okamžik. Pak jsem cítila tím jasněji, že mi chybí všechno potřebné, abych mohla být dobrou řeholnicí. Konečně nastala rozhodná chvíle.

Když jsem se blížila k místu, kde jsem měla složit řeholní slib, poklesly mi nohy; dvě jeptišky mě vzaly pod paži; opřela jsem si hlavu o rameno jedné z nich a stěží jsem se vlekla. Nevím, co se dělo v duších přítomných, ale viděli mladou umírající oběť, kterou nesli k oltáři, a ze všech stran se ozývaly vzdechy a vzlyky, z nichž rozhodně žádné nevyšly z úst mého otce a matky. Všichni stáli; mladí lidé vystoupili na židle a drželi se mřížoví; rozhostilo se hluboké ticho, když se mne ten, kdo měl přijmout můj slib, zeptal:

”Marie Zuzano Simoninová, slibujete, že budete mluvit pravdu?”

”Slibuji.”

”Jste tu ze své vlastní svobodné vůle?”

Odpověděla jsem ”Ne”, ale řeholnice, které mě provázely, řekly za mne ”Ano”.

”Marie Zuzano Simoninová, slibujete Bohu čistotu, chudobu a poslušnost?”

Chvilku jsem váhala; kněz čekal; odpověděla jsem:

”Ne, pane.”

Opakoval znovu svou otázku:

”Marie Zuzano Simoninová, slibujete Bohu čistotu, chudobu a poslušnost?”

”Ne, pane, ne,” odpověděla jsem pevnějším hlasem.

Zarazil se a řekl:

”Dítě, vzpamatujte se a poslouvejte, co říkám.”

”Vaše milosti,” řekla jsem, ”ptáte se mne, zda slibuji Bohu čistotu, chudobu a poslušnost; rozuměla jsem vám dobře a odpovídám, že ne...”

Pak jsem se obrátila k obecenstvu, které hlasitě zašumělo; dala jsem najevo, že chci mluvit; šum ustal a já řekla:

”Přátelé, a zvláště vy, otče a matko, jste svědky...”

Při těch slovech jedna jeptiška zatáhla před mříží záclonu a já viděla, že mluvit dál je zbytečné. Řeholnice mě obstoupily a zahrnuly mě výčitkami; neodpovídala jsem. Zavedly mě do mé cely a zavřely na klíč.

Tam jsem se o samotě, v úvahách začala uklidňovat, přemýšlela jsem o svém činu a nelitovala jsem ho.

Úkol 6 Zodpovězte otázky.

Charakterizujte hlavní postavu. _____

Určete podle textu, které jazykové prostředky svědčí o tom, že dílo je „román v dopisech“. _____

Doložte na ukázce typické znaky osvícenství. _____

7.4 Vznik dobrodružného románu

Dobrodružná literatura souvisí už se starodávnými eposy a mýty. Například fabule řeckých bájí je komponovaná dobrodružně. V podstatě můžeme říci, že první skutečně dobrodružnou literaturou je dobrodružno-cestopisný epos, jehož úlohou bylo zobrazit příhody cestovatelů.

Dobrodružná literatura se ve svém vývoji štěpí na několik tematicky vyhraněných odrůd, které se pocítují jako samostatné žánry. Mezi hlavní typy patří dobrodružství odehrávající se v exotickém prostředí (typ cestovatelský a objevitelský), vyprávění z minulosti, nejčastěji zobrazující pionýrské doby USA (typ historický) a dobrodružství vyzvědačů. V nejdelším časovém rozpětí můžeme sledovat dobrodružství spjatá s exotickým prostředím. Nejprve se objevuje román o námořnících a jejich dobrodružstvích, mezi které patří i osudy ztroskotanců, kteří bojují v osamělosti o svůj život. První a nejznámější z nich je román o Robinsonu Crusoe z počátku 18.stol., který byl napodobován až do konce 18.stol. Tak vstupují do literatury dobrodružství v Africe, v indické džungli a zejména v Severní Americe. Nejvýraznější podoby nabývají vypravování z amerického Divokého západu. Z počátku jde o historie z doby jeho osazování a dobývání a hrdinové jsou majitelé rančů a jejich kovbojové, ale také šerifové, zlatokopové a pracovníci na pacifické dráze, ze kterých se vyvíjejí „zálesáci“ Karla Maye. Uplatňuje se zde také indiánský živel, na který poukázal už James Fenimore Cooper zejména románem Poslední Mohykán.

Znaky dobrodružného románu:

1. dobrodružná próza je žánr epický
2. příběh není hlouběji psychologicky motivovaný
3. prostředí, ve kterém se příběh odehrává, je většinou mimo civilizaci a má exotický charakter.
4. postavy mají často černo-bílé charaktery
5. děj má svoji gradaci, která je jen zřídka přerušovaná vsunutými dějovými vrstvami
6. prostředky na akceleraci děje a vyvolání napětí se často opakují
7. vázání jednotlivých motivů, ze kterých se skládá výstavba textu v kapitole, je postupné. Každá kapitola je uzavřeným celkem a často může existovat jako samostatná povídka.
8. na konci každého příběhu je pointa, vyvrcholení, které je ale i náznakem dalších příběhů.

Úkol 1 Zvýrazněte důležité informace.

Úkol 2 Pokuste se vymezit funkci dobrodružné literatury.

Ukázka 25 Gulliverovy cesty

Když jsem nabyt svobody, žádal jsem nejprve o povolení, abych směl zajít do hlavního města Mildenda; císař mi je beze všeho dal, ale se zvláštním napomenutím, abych neublížil obyvatelům ani jejich domům. O mém úmyslu zajít do města byl lid zpraven vyhláškami. Zeď, která je obkličovala, je vysoká dvě a půl stopy a široká aspoň jedenáct palců, takže kolem dokola může bezpečně objet kočár s koňmi; chrání ji vysoké věže, které jsou deset sáhů od sebe. Překročil jsem velkou západní bránu a opatrně kráčel bokem po obou hlavních ulicích jenom v krátké vestě, abych svými šosy nepoškodil střechy a okapy. Šel jsem s největší ostražitostí, abych nešlápl na nějaké opozdilce, kteří by snad zůstali na ulicích, přestože byly vydány velmi přísné rozkazy, aby se lidé pro vlastní bezpečnost drželi v domech. Víkyře a střechy byly tak přeplněny diváky, až mi připadalo, že jsem na všech cestách tak lidnaté město neviděl. Město tvoří přesný, čtverec, neboť zeď měří na všech stranách pět set stop. Dvě hlavní třídy, které jsou do kříže a rozdělují je na čtyři čtverce, jsou široké pět stop. Cestičky a uličky, do nichž jsem nemohl vejít, které jsem si však prohlížel cestou, měří od dvanácti do osmnácti palců. Město pojme pět set tisíc duší. Domy mají tři až čtyři patra. Obchody a tržnice jsou hojně zásobeny.

(...)

Zaslechl jsem, jak Glumdalklič vykřikla v tu chvíli, co mě opice odnášela. Nebohé děvče div nepřišlo o rozum; celá ta strana paláce byla vzbouřena; sluhové se rozběhli pro žebříky; sta lidí na dvoře vidělo opici, jak sedí na hřebenu budovy, drží mě jako děcko v přední praci a druhou mě krmí: nácívá mi do úst jakési jídlo, které vymáčkla z váčku na jedné straně huby, a popleskává mě, když nechci jíst.

Úkol 3 Doložte na ukázce prvky fantastického vyprávění. Určete, která část pochází z vyprávění ze země liliputů a která ze země obrů, své tvrzení zdůvodněte. _____

Ukázka 26 Robinson Crusoe

Dne 16. dubna.

Dodělal jsem žebřík. Kdykoliv jsem se vracel domů, vytáhl jsem žebřík za sebou a uložil jej v ohradě. Tak jsem byl ve své ohradě dokonale odloučen od ostatní krajiny a nikdo ke mně nemohl.

Hned druhého dne po tom, co jsem ohradu dokončil, byl bych málem celého díla pozbyl a sám přišel o život. Stalo se to tak: pracoval jsem uvnitř ohrady za stanem právě u vchodu do jeskyně, když se mi naskytlo hrůzné překvapení. Náhle se počal strop jeskyně sesýpat, z vrchu skály se řítlo kamení právě mně nad hlavou a dva z opěrných pilířů v jeskyni, strašlivě praštilce, se lámaly. Poděsil jsem se úžasně, ač o pravé příčině jsem neměl potuchy, domnívaje se, že se skála toliko sesouvá, jak se už přihodilo několikrát předtím. Ve strachu, abych nebyl pohřben pod kamením, vyběhl jsem z jeskyně a přímo k žebříku, v domnění, že dříve neuniknu z dosahu nebezpečí, dokud nebudu za ohradou. Ale sotvaže jsem sestoupil z žebříku, poznal jsem pravou příčinu hrůzy, totiž strašlivé zemětřesení, neboť půda, na které jsem stál, zatřásla se třikrát v přestávkách asi osmiminutových a tak mocně, že by se zhroutily i nejdůkladnější budovy. Obrovský balvan z vrcholu skály, která čněla nad mořem na půl míle cesty ode mne, se utrhl a zřít se do vody s rachotem, jaký jsem posud nezaslechl. Moře se divoce vzdouvalo a zdálo se mi, že otřesy jeho dna jsou ještě horší než zde na ostrově.

Byl jsem tak vyděšen těmi hrůzami, jaké jsem nikdy předtím ani nezakusil, ani o nich neslyšel, že jsem tu stál jako omráčen, napolo bez ducha. Otřesy způsobily mi nevolnost podobnou mořské nemoci. Ale rachot padajícího kamení vytrhl mě z ustrnutí a naplnil mě novou hrůzou. Zdálo se mi, že se teď skála zřítí a že zasype můj stan, mou jeskyni a pohrbí všechno mé jmění. Tou myšlenkou jsem byl takřka bez sebe.

Když se po třetím otřesu nový nedostavoval, nabýval jsem odvahy. Ale přece se mi ještě nechtělo přestoupit ohradu; bál jsem se, že budu zaživa pohřben. Všecek bezradný usedl jsem mlčky na zemi a vyčkával, nevěda, co počít. Prodlél jsem po celou dobu bez jediné zbožné myšlenky. Jenom obvyklé „Bůh mi buď milostiv!“ mi uklouzlo z úst, ale s pominuvším nebezpečstvím jsem zapomněl i na to.

Zatímco jsem tak seděl, nebe se potáhlo mračny, jako by se chystalo k dešti. Brzy potom se zdvihl vítr, sílil poznenáhlu a v malé půlhodině vzrostl v strašlivou vichřici. Moře se náhle vzdulo a zpěnilo, břeh duněl v příboji vln a stromy se vyvracely z kořenů. Byla to děsná bouře. Po třech hodinách se zvolna utišovala a během dalších dvou umlkla docela. Spustil se tichý a vydatný déšť.

Celou tu dobu prodlel jsem na zemi sklíčen a vyděšen. Tu mě napadlo, že vítr a déšť jsou již jen dohrou té hrůzy, že zemětřesením už minulo a že nyní mohu klidně vstoupit do jeskyně. Počal jsem nabývat myslí; k tomu ještě mě déšť nutil, abych vešel a ukryl se ve stanu. Ale stan byl prudkým lijákem napolo stržen a já se musel uchýlit do jeskyně, třebaže s nevalnou chutí, neboť jsem se obával, že se na mne strop sesuje.

Dešťová záplava mě nutila, abych pod ohradou vykopal odpadní kanál, jestliže jsem nechtěl, aby mi voda zatopila jeskyni. Vstoupiv dovnitř, nenalezl jsem již další poruchy a upokojil jsem se. Abych se trochu vzpružil, vzal jsem z police láhev rumu a přihnul jsem si, ovšem jenom nepatrně, věda, že nemám naději na doplnění zásoby. Pršelo po celou noc i valnou část příštího dne, a tak jsem ani nevyšel. Jsa nyní klidnější myslí, rozvažoval jsem, co podniknout. Pakli je zemětřesení na ostrově častým hostem, nemohu zůstat v jeskyni a musím si vystavět nějakou chýši na volném prostranství a opatřit ji ohradou proti útokům divochů i šelem. Zůstanu-li však zde, mohu být jist, že dnes nebo zítra mě skála zaživa pohrbí.

Úkol 4 Uveďte znaky dobrodružné literatury.

8 Preromantismus

8.1 Preromantismus v literatuře

Preromantismus vznikl jako reakce na klasicismus a jeho schematické tendence, ale i na chladný rozumově založený osvícenství. Vytvářelo jej hlavně měšťanstvo, jako nastupující třída, a důraz byl kladen na citové hodnoty prostého nezkaženého člověka. Předznamenával romantismus.

Preromantismus zdůrazňoval:

- _____, odmítal _____, příkazy
- Návrat k _____, lidové slovesnosti, fantazii
- Vzorem je _____ nezkažený život
- _____

Častým motivem jsou:

- Jezera, hřbitovy, noční výjevy, poutník, osamělost
- Světobol
- Rozervaná nálada
- Básník je staven do role barda.

Ukázka 27 Utrpení mladého Werthera

20. prosince

Jsem rozhodnut, Lotto, zemřu! A to ti píši bez romantické přepjatosti a klidně, zrána toho dne, kdy tě naposledy uvidím. Až budeš toto číst, drahá, budou už pod drnem ostatky neklidného nešťastníka, jenž v posledních okamžicích svého života nezná větší slasti než zabývat se tebou. Prožil jsem strašlivou noc, ale přece také blahodárnou; ona to byla, která mne, kolísajícího, utvrdila v mém rozhodnutí: zemřu. Když jsem se včera od tebe odtrhl, v nejstrašnějším rozbourání smyslů, jak se to všechno sesypalo na mé srdce, jak na mne v tvé blízkosti sáhl strašlivý chlad mého beznadějného, bezútěšného bytí! Sotva jsem se dopotácel do svého pokoje, vrhl jsem se bez sebe na kolena a — ó Bože, dopřáls mi poslední útěchy nejtrpčích slz. A tisíce záměrů, tisíce nápadů mi znělo v duši, až tu nakonec stála, cele a neoblomně, poslední myšlenka, jediná: zemřu! — Ulehl jsem a zrána, když jsem se klidně probudil, stojí tu ještě neotřesená, silná, jak byla, v mém srdci: zemřu! — Není to zoufalství, je to jistota, že jsem dotrpěl a že se pro tebe obětuji; ano, Lotto, proč bych to zamlčoval: jeden z nás tří musí pryč, a tím budu já. Ó drahá, v tom ztrhaném srdci se to vztekle plížilo — zabít tvého muže! — tebe! — sebe! — Budiž tedy! Když vystoupíš na horu za krásného letního večera, vzpomeň si na mne, jak jsem tolikrát přicházel údolím k vám, a pak pohlédni naproti na hřbitov, k mému hrobu, jak vítr v záři zapadajícího slunce běží vysokou travou. — Byl jsem klidný, když jsem začal, a nyní, když si všechno tak živě představuji, pláču jako dítě.

Zrána o šesté vstoupí sluha se světlem a vidí svého pána na zemi a pistoli a krev. Volá ho, zalomcuje jím: žádná odpověď; už jen chroptí. Běží pro lékaře a k Albertovi. Lotta slyší zařinčení zvonku, mráz ji celou roztřepe. Vzbudí muže, vstanou; sluha vzlykaje a koktaje ze sebe vypraví zprávu. Lotta se v mdlobách zhroutí před Albertem.

Úkol 1 Na základě ukázky odhadněte, na co kladl preromantismus důraz. Doplňte na vynechané místo v horním rámečku.

Úkol 2 Pokuste se odhadnout hlavní motiv díla. _____

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

- O čem román pojednává? _____
- Jakou formou je román psán? _____

- Pokuste se charakterizovat jazykovou stránku díla. _____

Úkol 4 Doplňte text.

Hlavním hrdinou je mladík jménem _____, který posílá _____ svému příteli Vilémovi. V horském městečku Walheim pozná dívku jménem _____, do níž se _____, přestože ví, že má _____ jménem _____. Na konci prvního dílu odchází. Druhý díl popisuje působení v novém zaměstnání, střety a jeho propuštění. Touží se setkat s Lottou. Vyvolává konfliktní situace, a protože svou lásku vidí jako bezvýchodnou, rozhodne se _____.

Úkol 5 Zhodnot'te Jednání hlavního hrdiny. _____

Johann Wolfgang Goethe

Narozen: 1740 Frankfurt nad Mohanem

Zemřel: 1832 Výmar

Základní informace: Hlavní představitel hnutí Sturm und Drang (bouře a vzdor – hnutí požadující tvůrčí svobodu pro umělce, kritizující každou formu útlatku, společenské konvence) se narodil do rodiny pedantského právníka, jeho matka však byla veselá a vlídná. Vystudoval práva ve Štrasburku a Lipsku, krátce praktikoval u říšského soudu, následně ale vstoupil do vévodských služeb ve Výmaru, kde setrval až do své smrti na postu tajného rady, ministra, ředitele divadla, knihoven a vědeckých ústavů, atd. Jeho velkou zálibou bylo cestování, několikrát zavítal i do Čech (Karlovy Vary, Teplice). Přátelství navázal s Friedrichem Schillerem.

Obrázek 37 J.W.Goethe

Tvorba: Ženské postavy jeho děl jsou výrazně inspirovány ženami, s nimiž měl poměr. Christiana Vulpiusová – matka jeho dětí, na sklonku jeho života mladá Ulrika von Lewetzow z českých Třebívlic.

Utrpení mladého Werthera

Faust - Přepřacovaná středověká legenda o Faustovi, jenž zaprodal svou duši d'áblu. Předlohou faustovských legend je skutečná historická postava dr. Johanna Georga Fausta (asi 1480–1540), středověkého německého alchymisty, o kterém již za jeho života kolovaly pověsti o jeho spolčení s d'áblem.

9 České národní obrození

9.1 Charakteristika, příčiny, fáze

Úkol 1 Napište vše, co víte o národním obrození.

Proces národního obrození postupně probíhal v celé Evropě. U nás je datováno od 70. let 18. století až do 50. let 19. století do doby, kdy je likvidován feudalismus a objevují se reformní snahy. České země byly součástí habsburské monarchie, pod vládou nejdříve Marie Terezie, poté jejího syna Josefa II.. Oba se zasloužili o mnoho reforem, které pozitivně ovlivnily hospodářství a kulturu. Patřilo mezi ně zrušení jezuitského řádu, zavedení povinné školní docházky, zrušení nevolnictví, toleranční patent či omezení cenzury.

Národní obrození se dělí do čtyř etap:

1) **fáze obranná** – 70. léta 18. stol. – 1805 – brání se a rozvíjí jazyk, datují se sem počátky divadla, básnictví a žurnalistiky. Umělci hledají inspiraci v klasicismu.

Na konci 18. století byla úředním i vyučovacím jazykem němčina, česky se mluvilo pouze na venkově. Spisovná podoba jazyka neexistovala. A právě venkovský lid, který se stěhoval do měst, se stal základem českého měšťanstva a oporou obrozeneckého hnutí.

2) **fáze ofenzivní** (1805-1830) – vytváří se jazykový program NO, cílem je vytvoření základů české vědy a kultury a dokázat rovnocennost češtiny s ostatními jazyky. Prostředkem k dosažení cílů byly četné překlady cizích děl, ale také důraz na vlastní tvorbu. Za Čecha byl považován ten, kdo česky mluvil a psal. Oporou češtví se stala historie a myšlenka slovanské vzájemnosti. Jungmannovská generace kladla důraz na slovní zásobu, jež se snažila obohacovat přejímáním slov z jiných slovanských jazyků, reformní snahou prošel rovněž pravopis. Autoři jsou inspirováni preromantismem.

3) **třetí fáze** – 1830-1848 – tvorba podmínek pro zaktuálnění literatury. Autoři jsou inspirováni romantismem.

4) **čtvrtá fáze** – 50. léta 19. stol. – období Bachova absolutismu, tendence směřující k realismu.

Úkol 1 Na základě textu rozhodni o pravdivosti tvrzení.

Oporou NO byl venkovský lid.

ANO – NE

NO byla záležitost pouze česká, nikoliv evropská.

ANO – NE

NO má 5 fází.

ANO – NE

Josef Jungmann byl vůdčí osobností 1. fáze NO.

ANO – NE

Na počátku NO neexistovala psaná podoba češtiny.

ANO – NE

Na konci první fáze NO bylo divadlo na vrcholu své činnosti.

ANO – NE

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

1. *Kdo je označován jako národní buditel?*

a) Člověk, který ráno budí lidi.

b) Člověk, který budí v lidech lásku k vlasti a českému jazyku.

c) Člověk, který se v noci často probouzí.

2. Který řádek je chronologicky správně?

- a) Doba temna, osvícenství, národní obrození
- b) Národní obrození, osvícenství, doba temna
- c) Doba temna, národní obrození, osvícenství

3. Národní buditelé se snažili:

- a) Aby byla ve školách vyučována němčina, aby se četlo více německých knih.
- b) Aby lidé zapomněli na to, že jsou Češi a na český jazyk, pálili české knihy.
- c) Aby lidé více mluvili češtinou, četli české knihy, knihy o české historii, aby byli hrdí na to, že jsou Češi.

Úkol 3 Označte pole, která charakterizují národní obrození.

Vlastenectví-láska k vlastní zemi	Stavba Národního divadla
Vznik německy psaných knih	K. J. Erben, Fr. Palacký, J. Jungmann, B. Smetana
Láska k Rakouskému císařství	Láska k českému jazyku-obroda českého jazyka
Vznik česko-německých slovníků	Snaha zavést češtinu do škol
Obrozenci překládají světová díla do češtiny	Boj proti rozšíření češtiny

Úkol 4 Pokuste se přiřadit charakteristiku k osobnosti NO. Využijte znalostí dříve získaných.

(František Palacký, Josef Jungmann, Bedřich Smetana, Božena Němcová, Karel Hynek Mácha, Josef Kajetán Tyl, František Škroup, Karel Jaromír Erben)

Hudební skladatel, autor opery Libuše a cyklu symfonických básní Má vlast

Historik, sepsal české dějiny pro posílení vlastenectví

Jazykovědec, vytvořil česko-německý slovník

Básník, autor básnické sbírky Máj, zemřel v pouhých 26 letech

Dramatik, autor textu písně Kde domov můj?

Spisovatel, sběratel lidové slovesnosti, autor sbírky balad Kytice

Hudební, autor melodie k písni Kde domov můj?

Spisovatelka, sběratelka lidové slovesnosti, autorka povídky Divá Bára a románu Babička

9.2 Jazykověda – Josef Dobrovský a Josef Jungmann

Klíčovou roli hrála v období národního obrození jazykověda. Nejdříve bylo nutné obhájit existenci spisovného jazyka, proto byly vydávány jazykové obrany (mezi nejznámější obrany patří Balbínova- psaná latinsky- či Tháмова – první česky psaná). Dále bylo nutné kodifikovat normu spisovného jazyka, tohoto úkolu se ujal Josef Dobrovský. V druhé fázi národního obrození byl významnou osobností Josef Jungmann, který sjednotil celou generaci vydáním programových cílů.

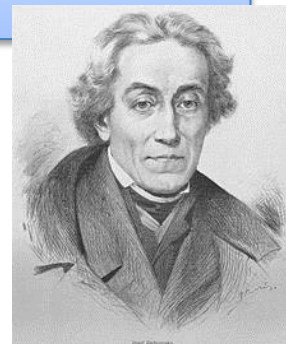
Josef Dobrovský

Narozen: 1753 Ďarmoty v Uhrách

Zemřel: 1829 Brno

Základní informace: Tento významný jazykovědec a historik studoval na gymnáziích v Německém Brodě a Klatovech, na něž navázal studiem filozofie a teologie na pražské univerzitě. Poté působil jedenáct let jako vychovatel v rodině hraběte Nostice. Vydával literární časopisy s vědeckou, kulturní a náboženskou tematikou. Stál u zrodu Královské české společnosti nauk. Cestoval po Švédsku a Rusku, kde pátral v archivech po staročeských památkách. Poslední léta života strávil jako host rodiny Černínů na jejich sídle. Údajně uměl 12 jazyků. Podle záliby v nošení modrého oděvu se mu říkalo „modrý abbé“.

Tvorba: Kriticky zkoumal české písemné památky a usiloval o jejich pravdivé poznání. Výsledkem jeho snah se staly *Dějiny české literatury*, v níž líčil nejen historii, ale rovněž dějiny literatury. Věnoval se také gramatice a v díle *Zevrubná mluvnice jazyka českého* usiloval o vytvoření spisovné normy jazyka. Zabýval se slovanskými jazyky a sepsal *Základy jazyka staroslověnského*.

Obrázek 38 J. Dobrovský

Úkol 1 Podle filmu (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200017-josef-jungmann/>) doplňte text.

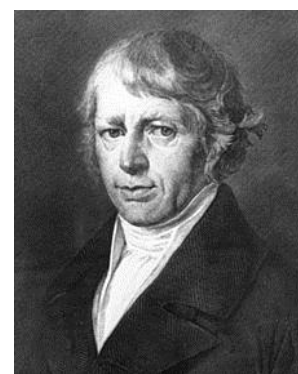
Josef Jungmann

Narozen: 1773 Hudlice u Berouna

Zemřel: 1847 Praha

Základní informace: Pocházel z rodiny ševce. Rodiče chtěli, aby se stal knězem. Vystudoval *filozofii* a *práva*. Po studiích působil jako *profesor* na gymnáziu v *Litoměřicích*, poté přesídlil do Prahy. Soustředil kolem sebe skupinu vzdělců, se kterými začal realizovat svůj program pojetí jazyka, v němž je jazyk základním podstatným znakem národa, a na ideji slovanství. Stál u zrodu prvního vědeckého časopisu Krok. Dvakrát byl zvolen děkanem filozofické fakulty, stal se i jejím rektorem. O sedm let později zemřel na tuberkulózu.

Tvorba: Své pojetí jazyka jako základního kulturního znaku vyjádřil ve dvou rozmluvách *O jazyce českém*. Jazyk podle něj není jen prostředek komunikace, ale způsob nazírání na svět, v němž se národy od sebe liší. V díle *Slovesnost*, určenou pro gymnázia, byl položen základ literární teorie. Stejně jako Dobrovský i Jungmann shrnul dějiny literatury v díle *Historie literatury české*. Svou překladatelskou činností dokázal, že čeština je jazykem, do něhož lze překládat i díla náročná.

Obrázek 39 J. Jungmann

Úkol 2 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

Podle Jungmanna podstatu národa tvoří jazyk.

ANO-NE

Jungmann se nemohl setkat s Napoleonem Bonaparte.

ANO-NE

Jungmann přeložil Ztracený ráj od Johna Milтона.

ANO-NE

Jungmann je považován za zakladatele Matice české.

ANO-NE

Díky Jungmannovi máme slova jako šíje, hvězdárna či piano.

ANO-NE

9.3 Obraz minulosti – František Palacký, rukopisy

Mýty národního obrození

Pro formující se moderní národ (a Čeche v tomto směru nebyli výjimkou) byla v 19. století důležitá představa vlastní slavné historie. Obrozenečtí spisovatelé, básníci, ale i historikové tedy vykreslovali národní dějiny tak, aby odpovídaly potřebám rodícího se národa. Vytvářeli mýty o slavných vítězstvích a tragických porážkách, hledali a vymýšleli národní hrdiny apod. Rozhodující nebyla „pravdivost“, ale obraz, který měl sloužit svému účelu i za cenu fikce.

Příznačné pro toto období bylo objevení Rukopisů královédvorského a zelenohorského, které měly dokazovat starobylý původ a slavnou minulost českého národa. Rukopisy byly od svého objevení (r. 1817) po mnoho desítek let hlavním pramenem a inspirací pro práce českých vědců i umělců. Přestože někteří vědci o pravosti Rukopisů pochybovali od počátku, až mnohem později bylo potvrzeno, že se jedná o padělky. Označit je za padělky veřejně však znamenalo vystavit se útokům, urážkám a nenávisti Čechů, kteří si svoji slavnou minulost „strážili“. Pokusil se o to např. Tomáš Garrigue Masaryk a byl za to nazván „agentem Vídně“, „černou ovčí“ a „nepřitelem národa“.

Úkol 1 Na základě textu zodpovězte otázky.

Proč byly vytvořeny rukopisy? _____

Jak vědci hodnotili jejich pravost? _____

Proč je představa slavní historie pro národ důležitá? _____

Úkol 2 Doplňte vynechaná slova.

RUKOPIS KRÁLOVEDVORSKÝ

Byl objeven 16. září 1817 Václavem _____ ve věžní kobce děkanského _____ sv. Jana Křitele ve Dvoře Králové. Skládá se ze sedmi pergamenových dvojlistů popsaných po obou _____. Pergamen rukopisu je barvy žlutavě šedé, místy zašpiněný. Běžné písmo je miniskulní, psané železitoduběnkovým _____ dnes již světle žlutohnědé _____, což znamená, že _____ inkoustu je ve velmi pokročilém stádiu. Obsahuje celkem 14 písní, z toho 6 epických (Oldřich, Beneš Heřmanův, Jaroslav, Čestmír a Vlaslav, Ludiše a Lubor, Záboj), 2 lyrickoepické (Zbyhoň, Jelen) a 6 lyrických (Kytice, Jahody, Růže, Žezhulice, Opuštěná, Skřivánek). Skladby Rukopisů označujeme raději jako _____ nežli básně, protože byly pěny za doprovodu strunného _____ a byly skládány jinou technikou, nežli pozdější umělá poesie, pro niž se více hodí termín básně.

*Počíná se kapitule sedmezcitná třetiech knih
o vícestvie nad Vlaslavem*

*Neklan káže vstáti k vojně,
káže kněžecmi slovy
protiv Vlaslavu.*

*Vstachu voje, vstachu k vojně,
vstachu na kněžecie slova
protiv Vlaslavu.*

*Holedba se Vlaslav kněz
vícestviem nad Neklanem,
nad slavným knězem.*

*Pustiáše meč i oheň v krajiny Neklaniny
i hlásáše nad hrabivými meči svojich vojnov
pohaněnie Neklanu.*

*V boj, Čtsmířě, vedi mé sbory!
Hadlivě ny pozývá nadutý Vlaslav.
I vsta Čmir i vzradova se,
radostně sně svůj ščit črn dvú zubú
i sně se ščítam i mlat
i nepronikavý helm.*

RUKOPIS ZELENHORSKÝ

Byl objeven roku 1817 na zámku Zelená Hora u Nepomuku tamějším zámeckým úředníkem Josefem Kovářem, který jej v listopadu 1818 anonymně zaslal nejvyššímu purkrabí království Českého hraběti Kolowratovi pro nově zřízené Museum království Českého. Protože nebyla provenience rukopisu dlouhou dobu známa, byl podle svého obsahu nazván Libušin soud. Teprve roku 1859 objevil Václav Vladivoj Tomek místo jeho nálezu a rukopis se začal označovat jako Rukopis zelenohorský.

Rukopis tvoří dva pergamenové dvojlisty, tedy osm stran textu. Běžný text je psán železitoměďnatým inkoustem dnes zelené barvy. Obsahem RZ je fragment básně Sněmy a báseň Libušin soud, s námětem sporu bratří Chrudoše a Štáhlava o dědictví a jejich rozsouzení kněžnou Libuší.

František Palacký

Narozen: 1798 Hodslavice

Zemřel: 1876 Praha

Základní informace: Tento zakladatel moderního českého dějepiscetví se narodil jako nejstarší z 12 dětí. Jeho otec byl učitelem na místní škole. Nejprve se vzdělával u otce, poté následovalo evangelické lyceum v Bratislavě, kde se seznámil s Pavlem Josefem Šafaříkem. Přestože si otec přál, aby František šel v jeho šlépějích, rozhodl se stát se vychovatelem ve šlechtických rodinách. To mu pomohlo získat potřebný přehled a možnost sebevzdělání se. Naučil se 11 jazyků. V mládí měl velké literární ambice, které však neuskutečnil. Rozhodl se věnovat českým dějinám, za tímto účelem kontaktoval Josefa Jungmanna a Josefa Dobrovského. Pracoval na rodokmenu rodiny Šternberků, pak vydával Časopis Společnosti vlasteneckého muzea v Čechách. Roku 1827 se oženil s bohatou nevěstou, což mu umožnilo plně se věnovat práci historika. V Praze inicioval založení Matice české a modernizaci Národního muzea. Pořádal politické přednášky pro české šlechtice. Celý život byl politicky činný, po roce 1848 byl sledován.

Tvorba: Svým dílem se snažil, aby si Čechové uvědomili, že byli významným evropským národem, a snažil se o poznání pravdy. Vydával písemné prameny k dějinám husitské reformace. Vrcholem jeho badatelské aktivity jsou *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě*, které začal vydávat nejdříve německy, v roce 1848 pak česky.

Obrázek 40 F. Palacký

Úkol 3 Označte důvody, proč Palacký odmítá účast na sněmu ve Frankfurtu.

Účel Vašeho shromáždění jest, na místo dosavadního svazku knížat postaviti svazek německého národu, národ německý uvéstí ve skutečnou jednotu, utužiti cit německé národnosti a tímto způsobem rozmnožiti moc a sílu říše německé. Jakkoli ctím toto snažení i pocit, na kterémžto se zakládá, a právě proto, že je ctím, nemohu nikterak účastniti se v něm. Já nejsem Němec, aspoň se jím býti necítím, - a za pouhého potače, nemajícího ani mínění ani vůle, nechťeli jste mne zajisté k sobě povolati (...)

Jsem Čech rodu slovanského, i se vším tím nemnohým, co mám i co mohu, oddal sem se zcela i na vždy ve službu svému národu. Tento národ malý sice jest, ale od jakživa zvláštní a sám o sobě stávající; panovníci jeho účastnili se od věkův ve svazku knížat německých, národ ale sebe sám nikdy k národu německému nepočítal, aniž, také od jiných po všecka století kdy k němu byl počítán. Celé spojení země české nejprve se svatou říší německou, a potom s německým spolkem, bylo od jakživa pouhé regale, o kterém český národ, čeští stavové, sotva kdy chtěli věděti, aniž toho sobě všímali.(...) Druhá příčina, která mi brání, porad Vašich býti oučasten, jest, že podlé všeho toho, co posud o záměrech i úmyslech Vašich veřejně se prohlásilo, nevyhnutelně směřovati chcete i budete k tomu, abyste navždy zemdlili, ba nemožným učinili Rakousko co říši samostatnou (...) Konečně ještě ze třetí příčiny zpěčovati se musím, porad Vašich býti účasten: pokládám totiž všechny dosavadní projekty, říši německé dáti nové zřízení na základě vůle národní, u vykonávání za nemožné a na dlouhé časy za nestálé, nechcete-li se odhodlati ku pravému lékařskému prostředku života i smrti, - míním totiž svolání německé republiky, byť i tato byla jen formou přechodní. (...) Ode hranic říše Rakouské ale musím každou myšlenku o republice již napřed odhodlaně i důrazně zamítati. Pomyslete si říši Rakouskou rozdělenou na množství republik a republiček, - jaký to milý základ k univerální ruské monarchii!

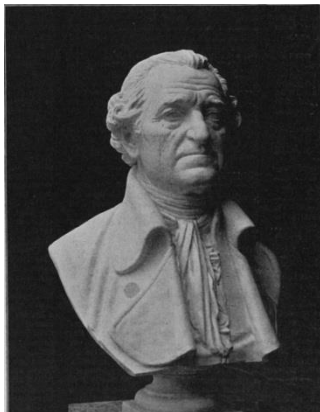
V Praze dne 11. dubna 1848.

František Palacký.

František Palacký zastával myšlenku **austroslavismu**. Požadoval, aby byla monarchie zachována, ale aby v ní všechny slovanské národy měly stejná práva. Na důkaz toho, že rovnoprávnost národů myslí vážně, odmítnul pozvání na frankfurtský sněm, kde se mělo mimo jiné projednávat připojení českých zemí k Německu.

9.4 Počátky novočeské poezie, noviny

Úkol 1 Seřad'te části textu v logický celek.

Obrázek 41 V. M. Kramerius

U Schönfelda pracoval i Václav Matěj Kramerius, kterému byla svěřena péče o tento list, jenž byl přejmenován na Schönfeldské c.k. pražské noviny.

Kolébku prvního českého periodika se stala roku 1719 jedna z nejlepších pražských tiskáren – nakladatele Karla Františka Rösenmüllera.

Nějaký čas vycházely noviny u Rösenmüllerů, pak licenci odkoupil Jan Ferdinand ze Schönfeldu.

Již v únoru 1719 zde vyšlo první číslo Pražských poštovských novin.

Kromě novin, které vedl 19 let, založil Kramerius i nakladatelství Matice česká.

Ty pak vycházely více než 50 let, až do roku 1772, kdy majitel vyhlásil úpadek.

Roku 1789 Kramerius opustil noviny a začal vydávat své Krameriovy c.k. pražské poštovské noviny, později přejmenované na Krameriovy c.k. vlastenecké noviny.

Obnovit periodikum se podařilo až roku 1785, tentokrát natrvalo.

Novinám dal novou kvalitu a nové poslání, noviny přestaly být listem, který jen překládá z němčiny, a začaly si hledat svůj obrozenecký program. K aktuálnímu zpravodajství přibýly materiály osvícensky zaměřené na výchovu a vzdělávání prostých lidí.

Obrázek 42 C.K.Pražské poštovské noviny

Úkol 2 Napište tři zásadní jména spojená s prvními novinami.

Úkol 3 Zaškrtněte v textu datum, od kdy vychází noviny, datum, od kdy Kramerius vydává noviny.

Úkol 4 Zodpovězte otázky.

Až na sport obsahovaly noviny to co "dnes"

Přinášely domácí i zahraniční politické události, zprávy z válek, z habsburské monarchie, z Čech, Moravy, Prahy i venkova. Informovaly o událostech u císařského dvora ve Vídni, také o svatbách, narození dětí či o úmrtích významných osobností, ale i o popravách a "strašlivých mordech", jako to dělá dnešní bulvár. Součástí byla i praktická oznámení o trzích, církevních slavnostech, upozornění na vystoupení kumštýřů a vedle toho i popis různých neštěstí, požárů a katastrof.

Noviny obsahovaly nejvíce zpráv ze zahraničí. "Souviselo to se systémem sběru zpráv. Tiskaři byli většinou i redaktory a sběr zpráv podřizovali poště, která dodávala zahraniční noviny, a z těch sestavovali své zpravodajství. Vlastní zpravodaje měli jen výjimečně," uvedl ve Studiu 6 ředitel Knihovny Národního muzea Martin Sekera.

"Tiskaři nečlenili noviny podle rubrik, zprávy řadili tak, jak jim docházely, nebo podle toho, jak se jim zdály důležité," doplnil Sekera.

Náklad Pražských poštovských novin není zjištěný, odhaduje se, že na začátku vycházelo 500 až 1000 kusů. Zanikly v roce 1772 s počtem čtyř předplatitelů.

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kalendarium/44461-zacaly-vychazet-prvni-ceske-periodicke-noviny/>

Co obsahovaly soudobé noviny? _____

Jak byly zprávy členěny? _____

Proč noviny obsahovaly více zpráv ze zahraničí? _____

Kolik přibližně vycházelo kusů? _____

Poezie

Koncem 18. století doznívala duchovní lyrika, kramářská poezie, poezie písmáků, dále se rozvíjela lidová píseň. Prvním zásadním počinem novočeského básnictví se stal almanach Básně v řeči vázané, vydaný Václavem Thámem roku 1785. Obsahoval hlavně básně starších autorů, překlady z cizí poezie a původní příspěvky českých autorů v duchu tzv. anakreontiky. Sborník měl dokázat, že česká poezie existuje celá staletí.

Roku 1795 vystoupila nová básnická generace v čele s Antonínem Jaroslavem Puchmajerem pěti almanachy Sebrání básní a zpěvů. Sám Puchmajer vynikal jako autor ód (Óda na Jana Žižku, Óda na jazyk český) a bajek. K jeho družině patřil i Šebestián Hněvkovský, který proslul sentimentální baladou Vnislav a Běla a komickým eposem Děvín, který parodicky vypráví pověst o dívčí válce.

Úkol 5 Podtrhněte v textu:

- osobnosti novočeského básnictví
- názvy sbírek
- cíl poezie

Úkol 6 Vysvětlete pojem:

- almanach _____
- sentimentální _____
- balada _____

Úkol 7 Na základě úryvku vysvětlete, proč Thám vydal almanach.

... toto sebrání českých básní na světlo dávám... abych pozůstalé ještě zlomky našich českých zpěvořečníků v známost uvedl; pak abych ukázal, že se v naší mateřské řeči na způsob jiných jazyků všechno básniti a zpívati může, posléz, abych čtenáře své s mnohými, jenž všelikou snaživost jak o rozšíření jazyka českého, tak i o vzdělání v něm ozdobnější české zpěvořečnosti se přičinějí, seznámil.(...)

Ukázka 28 A. J. Puchmajer - Óda na jazyk český

Radujte se, bratří, s námi,
Moravané, Slováci!
v spolek svatý půjdem s vámi,
Slezané a Poláci!
Jeden jazyk! naše heslo.
buď, by nám to slávu neslo.

Srdečně se obejměte,
slib učíte do šiku:
vždy že věrni zůstanete
králi, vlasti, jazyku.
Nebe slib ten žehnat bude,
Čech si slávy vydobude.

Škřítku, šetku, panstvo naše
duchem českým nadchněte,
od Libuše, Tetky, Kaše
potomků se nehněte;
tak i přes čas vaše jméno
hlučně bude velebeno.

9.5 Myšlenka slovanské vzájemnosti

Myšlenka slovanské vzájemnosti vzniká v 1. polovině 19. století, kdy je většina slovanských národů utlačována. Základem myšlenky je spolupráce, pomoc a sjednocení Slovanů, neboť tak budou lépe odolávat jiným národům. Nejsilnější oporou mělo být Rusko, ke kterému národy vzhlížely.

František Ladislav Čelakovský

Narozen: 1799 Strakonice

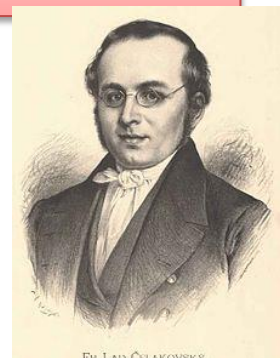
Zemřel: 1852 Praha

Základní informace: Sběratel a vydavatel slovanských a českých lidových písní vystudoval gymnázium v Českých Budějovicích. Ze studií filozofie byl vyloučen, neboť si tajně půjčoval Husova díla. Následně studoval v Linci a Praze, ale více se věnoval jazykovědě a literatuře. Živil se jako vychovatel a překladatel. Ve 30. letech se stává redaktorem Pražských novin, následně nastoupil jako suplující profesor českého jazyka na pražskou univerzitu. O místo přišel kvůli kritice prohlášení ruského cara k zástupcům porobených Poláků. Ve 40. letech působí jako profesor slavistiky ve Vratislavi, poté se vrací do Prahy, kde v roce 1852 umírá.

Tvorba: Čelakovský se zajímal o lidovou slovesnost, zejména o písně a přísloví, které sbíral na venkově. Výsledkem byly sbírky *Slovanské národní písně* a *Mudrosloví národu slovanského v příslovích*. Proslavil se díky ohlasové poezii, ukázal tím možný směr inspirace pro českou poezii.

Ohlas písní českých – má lyrický ráz, obsahuje básně rozpravné, elegické, žertovné. Úvodní básně je známá balada Toman a lesní panna

Ohlas písní ruských – snaha o napodobení ruské lidové epiky. Rusko je pro Čelakovského vzor pro nesvobodný český národ. Objevuje se zde bohatýrská epika (Ilja Muromec), básně časové, žertovné, lyrické, zvířecí báje.

Obrázek 43 Fr.L.Čelakovský

Ohlasová poezie – umělá poezie, která napodobuje poezii lidovou.

Obrázek 44 Jan Kollár

Jan Kollár

Narozen: 1793 Mošovce (Slovensko)

Zemřel: 1852 Vídeň

Základní informace: Slovenský básník, archeolog, kněz a sběratel proti vůli rodičů studoval v Kremnici, Banské Bystrici a na filozoficko-teologickém lyceu v Bratislavě, mezi lety 1817-1819 v Jeně (zde se seznámil s J.W.Goethem, poznal zde i celoživotní lásku Wilhelminu Schmidtovou). Přivydělával si jako soukromý učitel. Po návratu působil jako kněz a kazatel v Pešti, až roku 1849 byl jmenován profesorem slovanských starožitností ve Vídni.

Tvorba: Ve své jediné lyricko-epické básni Slávy dcera autor vyjádřil víru ve Slovanstvo a jeho velikou budoucnost. Základem skladby je 86 milostných znělek, jež psal Kollár Wilhelmině a následně je přepracovával a doplňoval. V konečné verzi dílo obsahuje Předzpěv, 645 znělek, ve kterých je Mína opěvována jako dcera bohyně Slávy, kterou pro Slovany stvořil Mílek. Mína s Mílkem procházejí oblastmi dříve obývanými Slovany. Celým dílem prostupuje láska k ženě a národu. Znělky jsou rozděleny do pěti zpěvů – Sála; Labe, Rén, Vltava; Dunaj; Léthé, Acherón.

Nedaleko Jeny se Kollár seznámil s Wilhelminou neboli Mínou. Vytvořil z ní symbol slovanství. Lásce však nepřála Míniina matka, když ji přišel Kollár požádat o ruku dcery, nesouhlasila. Kollár tedy odjíždí do Pešti a s Mínou se žení až o 16 let později.

Kollár bývá nazýván učeným básníkem a básníkem – celý život pracoval pouze na jedné skladbě – Slávy dcera, ve které propaguje myšlenku slovanské vzájemnosti.

Slávy dcera byla přijata s nadšením, brzy byla přeložena do němčiny, angličtiny, polštiny a významně ovlivnila vývoj jihoslovanské poezie.

Úkol 1 Doplňte vynechaná slova.

Večer před svatým Janem
mluví _____ s Tomanem:

„Kam pojedíš, bratře _____,
v této pozdní na noc chvíli
na _____ sedlaném,
čistě vyšperkovaném?“

„Do Podhájí k myslivci
musím ke své _____;
znenadání nemám stání,
zas mě čekej o svítání.
Dej, sestřičko, dej novou
_____ kmentovou,
kamizolku růžovou.“

Jiskra padla pod koníčkem,
sestra _____ za bratříčkem:
„Slyš, Tománku, radu mou,
nedávej se doubravou:
objeď dolem k Svaté hoře,
ať nemám po tobě _____,
dej se raděj v zápolí,
ať mě _____ nebolí.“

Nejel Toman _____,
dal se cestičkou pravou;
a v Podhájí u myslivce
nový domek jedna svíce,
hostí mnoho pospolu,
jizba plná _____.

Smutkem Toman obklopen
patří s koně do _____:
děvče láskou jen rozplývá,
na _____ se usmívá;
otec jedná námluvy,
_____ hledí obsluhy.
Jedli, _____, rozprávěli,
dobrou vůli spolu měli,
žádný na to nic nedbal,
kůň že venku _____-,
a mládenec zavzdychal.

Panna jenom snoubená
najednou se zarděla;
svědomí ji přece tlačí,
šeptá cosi _____ mladší.

Úkol 2 Zkuste domyslet, co následovalo.

Úkol 3 Poskládejte text básně. Zhodnoťte její závěr.

Ukázka 29 Slávy dcera

Aj zde leží zem ta před okem mým slzy ronícím,
někdy kolébka, nyní národu mého rakev.
Stoj **noho!** posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš,
k obloze, Tatry synu, vznes se vyvýše pohled,
neb raději k velikému prichyl tomu tam se **dubisku**,
jenž vzdoruje zhoubným až dosaváde časům.
Však času ten horší je člověk, jenž berlu železnou
v těchto krajích na tvou, **Slavie**, šíji chopil.
Horší, nežli divé války, hromu, ohně divější,
zaslepenec na své když zlobu plémě kydá.
Ó věkové dávné, jako noc vůkol mne ležící,
ó krajino, všeliké slávy i hanby obraz!
Od Labe zrádného k rovinám až Visly nevěrné,
od Dunaje k hltným Baltu celého pěnám:
Krásnohlasý zmužilých Slavjanů kde se někdy ozýval,
aj oněmělť už, byv k **ourazu** zášti, jazyk.
A kdo se loupeže té, volající vzhůru, dopustil?
Kdo zhanobil v jednom národu lidstvo celé?
Zardi se závistná **Teutonie**, sousedo Slávy,
tvé vin těchto počet spáchaly někdy ruky!

9.6 Vývoj divadla, Josef Kajetán Tyl

Úkol 1 Seřad'te části textu podle logické návaznosti.

V roce 1771 zde poprvé zazněla čeština uvedením hry Kníže Honzík. Nejednalo se však o původně českou hru, ale o překlad hrv německé.

Skutečně stálou českou scénou bylo až vybudování Prozatímního divadla roku 1863.

Divadlo je významným činitelem v rozvoji národního sebevědomí.

Na Koňském trhu bylo vlastenci roku 1786 vybudováno divadlo Bouda, navštívil je i Josef II., ale po třech letech se dostalo do finančních problémů a bylo zbouráno.

První stálé divadlo vzniklo na dnešním Ovocném trhu, z původní tržnice přestavěním vzniklo divadlo V Kotcích. Mezi lety 1739-1783 se zde hrály opery, balet, pantomima a činohra.

V roce 1783 bylo otevřeno Nosticovo divadlo (dnes Stavovské). Večer se zde hrálo německy pro vznešené obyvatele, pro lidové české publikum byly určeny odpolední hry.

Původní české hry se zde hrají od roku 1786. Známosta stala např. hra Břetislav a Jitka od V. Tháma.

Úkol 2 Napište názvy tří zásadních divadel (chronologicky).

Repertoár

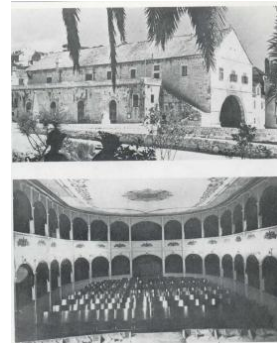
Zejména Nosticovo divadlo se stalo významnou evropskou scénou díky uvedení Mozartových oper. Německá představení byla určena pro vznešenější publikum. Česká představení navštěvovali drobní měšťané, řemeslníci, studenti. Hrály se hry méně náročné, ale aktuální: překlady veseloher, dramata, i původní české hry (Thámovo drama Břetislav a Jitka). Pravidelná česká představení se tu konají od roku 1824.

Thám poté tvořil i pro Boudu, kromě vlastní tvorby překládal zahraniční autory (W. Shakespeare, Molière, J.W. Goethe). Hry ze současnosti psal Prokop Šedivý – Masné krámy, Pražští sládcí.

Avšak největším dramatikem tohoto období je **Václav Kliment Klicpera** – autor komedií Divotvorný klobouk, Rohovín Čtverrohý, Veselohra na mostě.

Obrázek 45 Stavovské divadlo

Obrázek 46 Divadlo V Kotcích

Úkol 3 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

Základ české dramatické tvorby byl položen v 18. století.

Autoři her se nemuseli přizpůsobovat obecnstvu, psali, o čem chtěli a jak chtěli.

Od začátku se hrály původní hry.

Častým tématem byly české dějiny, veselohry a frašky.

ANO – NE

ANO – NE

ANO – NE

ANO – NE

Úkol 4 Vypište z textu autory a jejich hry.

Josef Kajetán Tyl

Narozen: 4. února 1808 Kutná Hora

Zemřel: 1856 Plzeň

Základní informace: Josef Kajetán Tyl se narodil za vlády rakouského císaře a českého krále _____, tedy v době, kdy evropská bojiště ovládala vojska francouzského císaře _____.

Od roku 1822 studoval na gymnáziu v Praze. V roce 1826 přešel na gymnázium do Hradce Králové, kde bydlel u tamního profesora a dramatika _____ autora her *Divotvorný hrnec*, *Rohovin* *Čtverrohý* nebo *Každý něco pro vlast*.

Po návratu do Prahy se stal ochotnickým hercem, spisovatelem, dramatikem, překladatelem a redaktorem. Jako redaktor působil v několika časopisech. Jedním z nich byl i časopis *Jindy a nyní*, který vychází dodnes pod názvem _____. Jedná se tak o naše nejdéle vycházející zábavné periodikum.

V revolučním roce 1848 sympatizoval s českými liberály v čele s _____ autorem *Dějin národa českého v Čechách a v Moravě*, a Karlem Havlíčkem Borovským, který v Kutné Hoře vydával svůj časopis _____ a který byl později internován v tyrolském městě _____.

Po uzavření české scény při Stavovském divadle v roce 1851 se Tyl až do své smrti v roce 1856 živil jako _____. Pohřben je na hřbitově u kostela sv. Mikuláše v _____.

Tylovo literární dílo lze rozdělit na prózu a divadelní hry. V próze se obracel nejen k slavné historii českého národa, ale věnoval se i své současnosti. Historická novela *Dekret kutnohorský* připomíná události roku _____, které měly za následek _____. Naproti tomu povídka *Rozervanec* je až karikaturním spodobením Tylova současníka a největšího českého básníka období romantismu _____.

Ve svých divadelních hrách Tyl čerpal nejen z historie a současnosti, ale obracel se i k báchorkám, tedy tématům pohádkovým. Do první skupiny patří jedna hra z kutnohorského prostředí, která reflektuje odbojné povstání z let 1494 až 1496. Jedná se o hru _____. Další historickou hrou jsou např. *Krvavé křtiny čili Drahomíra a její synové*. Víte, kdo byli tito dva Drahomířini synové? _____ a _____.

Hrami ze současnosti jsou např. *Pražský flamendr*, *Bankrotář* nebo *Chudý kejklíř*. Mezi Tylovy dramatické báchorky patří především _____ aneb *Hody divých žen*, ve které hlavnímu hrdinovi _____ dělají společnost, hodný Kalafuna a zrádný Vocílka. Zcela mimo všechny kategorie stojí veselohra *Fidlovačka*, jejíž celý název zní _____. Zde poprvé zazněla píseň *Kde domov můj*, jejíž hudbu složil _____. Píseň ve hře hraje a zpívá slepý hudebník Mareš, který hraje na _____.

Obrázek 49 Časopis Květy

Obrázek 47 J. K. Tyl

Obrázek 48 Notový zápis české hymny

Úkol 1 Doplňte chybějící slova.

_____ housle, 1409, dramatik, Brixenu, Švandovi, Napoleona, Máchy, Slovan, Plzni, Palackým, Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka, Květy, Kutnohorští havíři, Klicpery, Františka I., F. Škroup, omezení vlivu cizinců na UK, Strakonický dudák

Úkol 2 J. K. Tyl je autorem textu české hymny. Doplňte text.

Kde _____ můj,
kde _____ můj.
_____ hučí po _____,
bory _____ po _____,
v _____ skví se _____ květ,
_____ ráj to na _____!
A to je ta _____ země,
země _____, _____ můj,
země _____, _____ můj!

Kde _____ můj,
kde _____ můj.
Znáte v _____ bohumilém
_____ outlé v těle čilém,
mysl _____, vznik a zdar
a tu _____, vzdoru zmar?
To je Čechů slavné _____,
mezi _____ domov můj,
mezi _____ domov můj!

9.7 Souhrnné opakování

Úkol 1 Doplňte text.

V českém národním obrození kromě snahy o vytvoření novodobé společnosti podle ideálů Francouzské revoluce a osvícenských myšlenek navíc hraje významnou roli Josefův patent o zrušení _____, který umožnil mimo jiné stěhování _____ mluvícího venkovského obyvatelstva do poněmčených _____. Ve školách převládal jazyk _____, úroveň českého jazyka byla _____. Po zavedení povinné školní _____ se zvýšila _____ obyvatelstva.

Mezi osobnostmi počátků českého národního obrození byl nejvýraznější J _____ D _____, kterému se říkalo _____. Zabýval se studiem českého jazyka teoreticky, sestavil přehlednou _____, zajímal se o dějiny české _____. Svě práce o českém jazyce psal ale _____.

J _____ J _____ byl žákem J _____ D _____, později se stal jeho kritikem a odpůrcem. Ze všech jeho prací je nejdůležitější pětidílný _____, na kterém pracoval třicet let a který obsahuje asi 120 000 výrazů. J _____ v praxi dokázal, že český jazyk má stejně bohatou slovní zásobu jako jazyk _____. Kde se mu nedostávalo českého ekvivalentu, slovo si vymyslel nebo převzal z jiného _____ a mezeru doplnil.

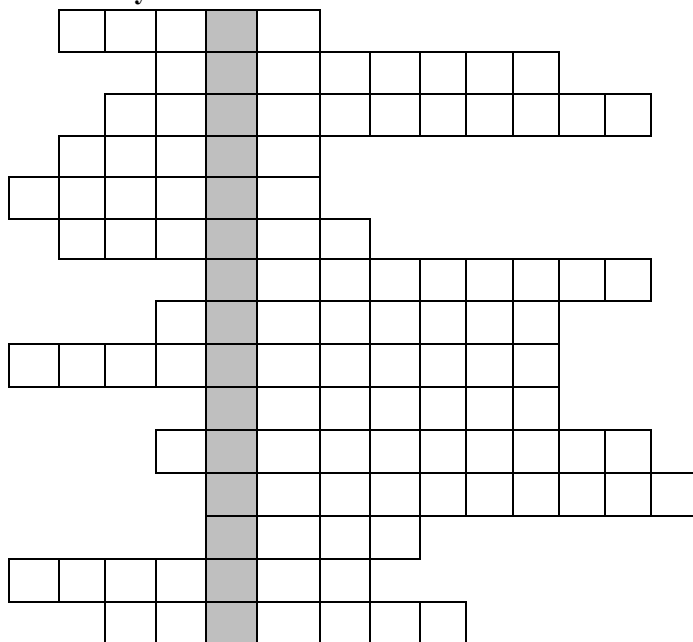
V _____ M _____ K _____ začal vydávat české noviny a ve svém nakladatelství _____ začal tisknout české knihy. Snahy o zdokonalení jazyka jsou spojeny s poznáním národní minulosti. V 18. století se o rozvoj českého dějepisceví zasloužili G. D _____ r a Fr. M. P ____l.

Vyvrcholení českého národního obrození je spojeno s činností obrozenců, kteří se již nemusí starat o záchranu nebo obnovení češtiny, ale mohou s ní pracovat jako s živým jazykem. Vznikají původní umělecká a vědecká díla z nejrůznějších oborů. K výrazným osobnostem této fáze obrození patří historikové F _____ P _____ a Pavel Josef Š _____.

Úkol 2 Doplňte představitele literatury.

J _____	K _____	T _____	(divadlo, text hymny)
K _____	J _____	E _____	(pohádky, Kytice)
K _____	H _____	M _____	(romantik, Máj)
F _____	L _____	Č _____	(Ohlas písní českých)
K _____	H _____	B _____	(epigramy, Král Lávra)

Úkol 3 Vyluštěte křížovku.

- Jméno hrdiny Čelakovského ohlasů
- Autor almanachu Sebrání básní a zpěvů.
- Jméno nakladatele prvních novin.
- Jméno časopisu, který byl vydáván Tylem.
- Jméno zahraničního skladatele, který zde uvedl své opery.
- Jméno autora hudby české hymny.
- Novější název Nosticova divadla.
- Autor hry Veselohra na mostě.
- Cizí termín pro poněmčování.
- Kde lidé převážně mluvili česky.
- Kde působil Jungmann jako profesor českého jazyka?
- Název Jungmannova díla.
- Hrdinka Kollárovy tvorby.
- Výraz pro kontrolu projevu a tvorby.
- Kdo poprvé použil označení národní obrození?

Úkol 4 Vyřešte kvíz.

1. Mezi příčiny vzniku českého národního obrození patří: a) rozvoj průmyslu b) císař rád mluvil česky c) nová ústava d) zrušení nevolnictví	2. Historik, politik. Autor knihy Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě. a) Josef Jungmann b) Karel Jungmann c) Karel Havlíček Borovský d) František Palacký
3. Na počátku národního obrození se v českých městech mluvilo převážně: a) česky b) rakousky c) německy d) latinsky	4. V počátcích národního obrození se česky mluvilo už jen a) v divadlech a školách b) na vesnicích c) ve velkých městech d) na úřadech
5. Co bylo prvním cílem českého národního obrození? a) nový stát s ostatními Slovany b) obnova jazyka c) ústava (konstituce) podporující občanská práva d) samostatný český stát	6. Místo slova "obrozenci" můžeme také použít slovo: a) vzkříšenci b) buditelé c) lidovci d) národovci
7. Nakladatelství Václava Matěje Krameria vydávající české knihy, kalendáře a noviny se jmenovalo: a) Kramorium b) Česká expedice c) Národní nakladatelství d) Kosmas	8. Místům, kde se Češi scházeli na plesy, divadelní scénky, recitace české poezie, atd. se říkalo a) domy kultury b) kulturní domy c) české besedy d) slovanské poutě
9. Doba národního obrození je v umění zároveň dobou a) sentimentalismu b) romantismu c) protestantismu d) baroka	10. Politik, novinář, básník, autor epigramů. To vše byl a) Karel Havlíček Borovský b) Karel Hynek Mácha c) Karel Jaromír Erben d) Josef Kajetán Tyl
11. Slavné podvrhy staroslovanských hrdinských básní se jmenují: a) Rukopis kutnohorský b) Epos o Lindě a Hance c) Rukopis královédvorský d) Rukopis zelenohorský	12. Mezi záporné stránky národního obrození patří růst a) nezaměstnanosti b) nacionalismu c) vzdělanosti d) spolkové činnosti
13. Podle obrozenců je Čech ten, kdo a) bojuje za obnovu samostatného českého státu b) má český pas c) se narodil v Čechách d) mluví česky	14. Autorem slov české národní hymny je a) Karel Hynek Mácha b) Karel Havlíček Borovský c) Josef Kajetán Tyl d) autor slov je neznámý
15. Počátek českého národního obrození spadá do konce století a) 17. b) 18. c) 19. d) 20.	16. Jak se jmenovalo první stálé české divadlo? a) Bouda b) Česká scéna c) Národní divadlo d) Měšťanská beseda
17. Který z následujících mužů je nejstarší, to jest žil nejdříve? a) Josef Jungmann b) František Palacký c) Josef Dobrovský	18. Kdo byl autorem Podrobné mluvnice jazyka českého - základu současné češtiny? a) Josef Dobrovský b) František Palacký c) Josef Jungmann

9.8 Domácí úkol

STOL.	OBDOBÍ	JMÉNO	DÍLO	CHARAKTERISTIKA
9.			Proglas	
			Kronika česká	
				Veršovaná česky psaná kronika, jedná spíš o sled tematických celků, než o vylíčení dějin. Působí rovněž jako politický pamflet. Popisuje dějiny od zmatení věků až do doby vlády Jana Lucemburského. Kritizuje příchod cizí šlechty.
14.-15.		Jan Hus		
		Tomáš Štítný ze Štítného		
				Sít' je zde vírou, jednotlivé uzlíky zákony, které se nesmí porušovat. Narušiteli sítě jsou ryby, které zosobňují papeže a panovníka.
		Václav Hájek z Libočan		
			Filipika proti misomusům	
		Bohuslav Balbín		
	Baroko – exulantská lit.			Poutník chce poznat uspořádání světa, aby se rozhodl, čím chce být. Jako průvodce dostává Všudybyla a Mámení, kteří mu dají uzdu všetečnosti a brýle mámení. Přes počáteční zdání, že vše je v pořádku, spatřuje marnost světa.
			Mezi další díla patří:	
		Josef Jungmann		Mezi další díla patří:
	NO - jazykověda		Zevrubná mluvnice jazyka českého	Mezi další díla patří:
	NO - historie			
			Slávy dcera	
				Ohlasová poezie, převažují lyrické básně oslavující přírodu, lásku, lidový folklor, epické skladby se vážou k české minulosti, u postav většinou se objevují lidské typy venkovského charakteru. V úvodu autor srovnává ruskou a českou literaturu.
		Josef Kajetán Tyl		
			Kytice z pověstí národních	
				Soubor pohádek a pověstí
19.				Vilém zabije svého otce, protože svedl Jarmilu

10 Romantismus

10.1 Znaky romantismu

Na přelomu 18. a 19. století se umělci začali odvracet od strohého a uhlazeného klasicismu a hledali nové podněty ve světě snů a fantazie. Zprvu se jim posměšně říkalo romantici a jejím ideálům romantismus.

Romantici přestali věřit v přirozený, nezadržitelný pokrok lidského ducha. Člověk se jim jevil jako člověk plný protikladů. Zdůrazňovali jedinečnost osobního prožitku – individualitu člověka. Tvůrci se často inspirovali tajemným středověkem či exotickými kraji. Romantismus není jen umělecký směr, ale životní postoj.

Romantismus dostal jméno od románu, v němž obraznost a citovost převládaly nad rozumovou rozvážností.

Nejrozšířenějším žánrem se stává poezie. V oblibě jsou i rozsáhlejší lyricko-epické útvary – veršovaná povídka, epos, dramatická báseň. Vznikají rovněž historické povídky a romány.

Představitelé:

hudba – R. Schumann, C. M. von Weber, G. Rossini, F. Chopin

malířství – E. Delacroix, A. Kosárek, J. Navrátil

Literatura se začíná zajímat o vnitřní život člověka. Vzniká rozpor mezi vnitřním životem jedince a společností, svět se jedinci odcizuje, on se cítí osaměle.

Romantik se pokouší podrobit si svět podle své představy, obvykle revoltou proti společnosti, zákonům a konvencím. Jeho vzpoura končí nezdarem.

Hrdina většinou splývá s autorem, je jeho sebevyjádřením. Stylizuje se do role člověka, který je vědom své výjimečnosti, nemůže uskutečnit své záměry a dostává se do sporu s dobou. Cítí se osamělý, protože mu nikdo nerozumí, hledá únik v protispoločenském gestu nebo násilném činu.

Romantický hrdina touží po lásce, ale ví, že nemůže nalézt tu pravou, milovat může jen nešťastně.

Hrdinové bývají záhadní a tajemní, vášniví, ale znučení životem.

Úkol 1 Na základě článků vytvořte zápis. Zaměřte se na charakteristiku směru a romantického hrdiny.

Úkol 2 Vyberte správnou možnost.

Romantismus vzniká v 1./2. polovině 19. století. Vzniká tedy **po Velké francouzské revoluci/mezi Velkou francouzskou revolucí** a revolucí 1848. **Je/není** ovlivněn napoleonskými válkami. Charakteristický je pro něj životní postoj vyjadřující **touhu po svobodě/ strach z volnosti**. Klade důraz na řád a jednotu/cit a fantazii. Uplatňuje se protiklad snu a skutečnosti. Obdivována je budoucnost/minulost, příroda/město. Jedinec je introvert/extrovert. Hrdina nesplývá/splývá s autorem, jedná se o vyvržence – loupežníka, cikána, vraha. Uplatňuje se kontrast, barvitost, hudebnost, zvukomalba jazyka.

10.2 Romantismus v anglické literatuře

George Gordon Byron

Narozen: 1788 Londýn

Zemřel: 1824 Mesolongion

Základní informace: Byronův život velmi ovlivnilo dětství. Otec prohrál veškerý majetek a opustil rodinu. Byrona tak vychovávala matka, která však byla psychicky nevyrovnaná a chůva, která jej prý už v jedenácti letech zneužívala. Navíc Byron trpěl pro své postižení, napadal na nohu. Psát začal již během studií na vysoké škole, kde byl znám svou výstředností. Mezi lety 1809-1811 podnikl cestu do západní a jižní Evropy, kde začal psát *Childe Haroldovu pouť*. Po návratu do Anglie se oženil, ale svazek nevydržel. Byron byl prý jako partner velmi hrubý, tyranský a své ženy údajně bil. Kvůli skandálu musel opustit Anglii, odjel tedy do Švýcarska, částečně pobýval i v Itálii. Roku 1823 odjel do Řecka podpořit protiturecké povstání. Boje se nedočkal, zemřel na revmatickou horečku.

Tvorba: Dílo je prochnuto pesimismem a melencholií. S byronovým jménem je spjat pojem *byronismus* – protispolečenský revoltující proud poezie, v němž výjimečný hrdina prožívá rozpor se skutečným světem.

Childe Haroldova pouť – básnický cestopis, který měl být původně parodií na módu rytířské kultury. Mísí se zde popis kultur, míst, obyvatel s politickými a kulturně-historickými úvahami. Hrdinou je melancholický samotář, který splývá s autorem. Obsahuje 4 zpěvy:

1. a 2. cesta do Portugalska, Španělska, Řecka, Albánie
3. odráží Velkou francouzskou revoluci a pád Napoleona
4. Itálie a pesimistický pohled na dějiny

Obrázek 50 G.G. Byron

Percy Bysshe Shelley a Mary Shelley

Narození: 1792 Field Place, 1797 Londýn

Zemřeli: 1822 moře u Livorna, 1851 Londýn

Základní informace: Psát začal již na škole, po přijetí na univerzitu byl brzy vyloučen pro spis *Nezbytnost ateismu*. Poté se zapojil do politiky, v Irsku podporoval emancipaci katolíků. Následně prchá po Evropě s dcerou svého přítele, kterou si po smrti své první ženy bere za manželku.

Trvale se usídlí v Itálii, kde nachází zdroj své inspirace. Roku 1822 se utopil na své jachtě. Mary Shelley byla dcerou slavné feministické učitelky a romanopisce. Se svým mužem se seznámila v domě svého otce, když jí bylo 16 let.

Tvorba:

Odpoutaný Prometheus

Frankenstein

Obrázek 51 Manželé Shelleyovi

Mýty kolem románu

Kromě zaměňování tvůrce s jeho monstrem je nejčastější mylná představa Frankensteinova netvora jako chladného a tupého stvoření bez emocí. Netvor v knize Shelleyové je však bytostí s bohatým emocionálním životem, schopnou nejenom vzteku, ale i lítosti, dojetí, vytržení z krásy okolního světa. Navíc je i velmi výřečný a schopný velmi racionální a sofistikované argumentace.

Struktura románu

Celý příběh je vyprávěn ich formou a má celkem *tři vyprávěče*. Hlavní rámec tvoří vyprávění dobrodruha **Roberta Waltona**, snažícího se doplnit se svou lodí k Severnímu pólu. V jeho vyprávění je vložen příběh **Viktora Frankensteina**, tvůrce netvora. Uprostřed románu je pak šest kapitol, ve kterých **sám netvor** líčí svou historii od oživení až po další setkání se svým tvůrcem.

Vznik díla

Původní verze příběhu o Frankensteinovi byla napsána během deštivého léta r. 1816, které trávila Mary Godwinová se svým nastávajícím manželem Percy Bysshe Shelleyem na dovolené u lorda George Gordona Byrona na Ženevském jezeře. Dlouhou chvíli návštěvy v chladném období si krátili konverzací u krbu, při které se dostali k experimentům Luigiho Galvani s mrtvými žábami.

Styl románu

Román je psán stylem klasického romantického románu 19. století, s podrobnými popisy krajiny, prostředí a emocionálních hnutí hlavních hrdinů, zevrubným líčením jejich rodinného zázemí, dětství a životních peripetií a také s důrazem na pozvolný rozvoj děje.

Úkol 1 Na základě textů rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

Dílo Frankenstein napsal Percy B. Shelley.

ANO-NE

Manželé Shelleyovi byli přáteli George Gordona Byrona.

ANO-NE

Dílo Frankenstein je pojmenováno podle netvora.

ANO-NE

Knihy je stána ich formou.

ANO-NE

Ukázka 30 Frankenstein

Jedné smutné listopadové noci jsem se dožil dokončení svých snah. S úzkostí, která téměř hraničila s agónií, naskládal jsem kolem sebe životodárné přístroje, abych mohl vdechnout jiskru života do neživé hmoty, která mi ležela u nohou. Byla jedna hodina po půlnoci, déšť bubnoval neutěšeně do oken a svíčka již dohořivala, když za posledního záblesku světla jsem spatřil, jak můj výtvar otevřel matně žluté oko. Jeho dech byl těžký a údy se mu křečovitě zmítaly.

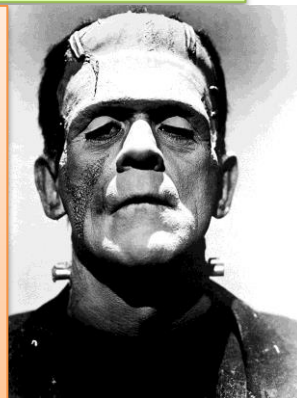
Jak mám vylíčit své pocity při této úděsné události nebo jak popsat stvůru, kterou jsem s tak nesmírnými strážněmi a obtížemi vytvořil? Údy byly souměrné a rysy v obličejí jsem vybral tak, aby byly krásné. Krásné! Bože můj! Žlutá kůže sotva skryla soustavu svalů a žil, vlasy byly leskle černé, rozevláté, zuby bělostné jako perly, jenže tento lesk tvořil tím strašnější kontrast s vodovými očima, které měly téměř stejnou barvu jako špinavé oční důlky, v nichž byly zasazeny, jako svařetělá pokožka a úzké zatrpklé rty. (...)

Nadzdvihl záclony lůžka a jeho oči – mohou-li tak být nazývány – upíraly se na mě. Rozevřel rty, zamumlal několik neartikulovaných zvuků a tváře mu zkřivil úšklebek. Snad promluvil, já ho však neslyšel. Napřáhl ruku, zřejmě aby mě zadržel, ale já jsem vyskočil, seběhl dolů po schodech a utekl na dvůr v domě, kde jsem bydlil. Tam jsem nanejvýš rozčilen a pln úzkosti prochodil celou noc a pozorně naslouchal sebemenšímu zvuku, který by mě mohl varovat před příchodem onoho ďábelského netvora, jemuž jsem tak neblaze věnoval život. (...)

„Milý Viktoré,

jistě netrpělivě čekáš na dopis, který Ti určí datum návratu domů. Byl jsem nejprve v pokušení napsat Ti pouze několik řádek a uvést jenom den, kdy bych Tě chtěl očekávat. Byla by to ovšem krutá laskavost a neodvážím se ji učinit. Vždyť jaké by bylo tvé překvapení; očekáváš šťastné a radostné přivítání, a setkáš se se slzami a zármutkem. (...)

Minulý čtvrtek (7. května) jsme šli všichni, já, Tvá sestřenka a tvoji bratři, na procházku do Plainpalais. Podvečer byl teplý a jasný a zůstali jsme tam déle než jindy. Když jsem pomyslel na návrat, stmívalo se už a Vilém a Arnošt, kteří kráčeli před námi, nebyli k nalezení. Sedli jsme si proto na lavičku, abychom počkali, až se vrátí. Za chvíli přiběhl Arnošt a zeptal se, zda jsme neviděli Viléma. Řekl, že si spolu hráli, Vilém odběhl, aby se schoval, ale Arnošt ho marně hledal. Potom na něj dlouho čekal, ale Vilém se nevrátil.

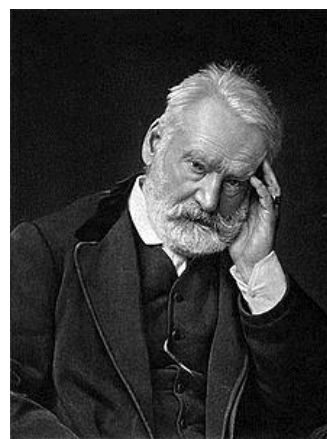
„(...) To, co od tebe chci, je rozumné a umírněné – žádám od tebe tvora druhého pohlaví, ale stejně odporného, jako jsem já. Náhrada je to malá, ale víc žádat nemohu a spokojím se s ní. Pravda, budeme stvůry odříznuté od celého světa, ale tím hlubší bude naše společenství. (...)“

10.3 Victor Hugo

Narozen: 1802 Basancon

Zemřel: 1885 Paříž

Základní informace: Victor Hugo je považován za zakladatele a nejvýznamnějšího představitele francouzského romantismu. Byl vychováván pobožnou matkou, která byla přívrženkyní krále Jakuba a monarchie (royalistka), a otcem, který byl důstojníkem napoleonské armády a stoupencem Napoleona (bonapartista). Jelikož byl Hugův otec důstojník, rodina se často stěhovala a Hugo se při cestování hodně naučil. Matka však nebyla spokojená a manžela i s dětmi opustila, poté pevně řídila výchovu svých dětí. Nejplodnější autorovo období začalo roku 1830 a trvá 13 let, do neúspěchu jeho hry. Hugo se po roce 1848 stal poslancem a aktivně se zapojoval do politického dění. Po nástupu Napoleona III. emigroval, v částečně dobrovolném vyhnanství strávil téměř 20 let. Roku 1870 se vrací do Paříže. Po množství osobních rodinných tragédií se věnuje výchově vnoučat. Den jeho pohřbu se stal den státního smutku.

Obrázek 52 Victor Hugo

Tvorba: Hugo se věnoval literatuře již od mládí. Ve svých složitě komponovaných dílech prokázal neobyčejný talent. Jeho rozsáhlé dílo zahrnuje poezii (intimní lyrika, politická satira, oslava minulosti, otázka smrti a věčnosti), drama (čerpá z dějin nejen francouzských, objevuje se zde láska dvou osob z rozdílných sociálních vrstev), a próza (složitá kompozice, hutný děj)

Legenda věků – epická sbírka odrážející lidské dějiny

Cromwell – drama – manifest francouzského romantismu, volání po umělecké svobodě a volnosti

Chrám Matky Boží v Paříži –

Bídící – Bývalý trestanec Jean Valjean se díky biskupovi stává šlechetným člověkem. Otevře továrnu, kde pracuje i svobodná matka Fantina. Před smrtí ji slíbí, _____ . Vychová ji. Osud Cosetty se protne s osudem _____. Důležitou roli má v příběhu i vyšetřovatel Javert, který Valjeana _____ .

Úkol 1 V základních informacích nalezněte pravopisnou chybu.

Úkol 2 Zhlédněte filmovou ukázkou a pokuste se vymyslet, co předcházelo, co bude následovat.

předcházelo: _____

následuje: _____

Obrázek 53 Les Misérables

Úkol 3 Identifikujte postavy.

Buzikálům se obvykle vyhýbám jako příjice antibiotikům. Vikiho mám ale celkem rád a žádná dosavadní vizualizace, co jsem viděl, mi až do včerejška, cca. desíti hodin večer, nezpůsobila anafylaktický šok. Já bláhový!! Podle fotek jsem věřil ve velkovýpravný spektakl, narvaný až po titulky snad každou profláklou drčkou z Cesmínového lesa, kde všichni ti herci a neherci sem tam zaskřehotají nějakou tu Marsejézu nebo jinou žabožroutskou odrhovačku, a jinak to bude běžná dramatizace v novém kabátě. Když však v páté minutě přiletěl pan Vranae a zcela neheterosexuálním kontraaltem zarapoval Wolverinovi do xichtu "Přinééééééés vlajkůůůů, vězni dvacetčtyřisetjednááááááááá", přičemž byl ke všemu falešný jako Dollar s prezidentem Kennedym, polil mě studený pot, pocit **trapnosti** mi sevřel průdušnici a s hrůzou mi došlo, že tyhle arašídy jen tak nevyblíju. A tak začalo téměř tříhodinové martyrium studu a žaludeční nevolnosti, které posléze umocnilo dokonalé obludarium, co přepilovalo mříže v Museu genetických kuriozit. Anička Hetevejová bez mejkapu (fujtajxl), (...) Připadal jsem si, jako kdybych seděl na Lišce Bystroušce, příšerné to homopeře hluchého mistra disharmonie, kde lesní šelmu hraje Věra Bílá, sekunduje jí Sagvan Tofi a asi tak z metru mi do ucha ječí své panflety Gazdina roba, aby byl zážitek dokonalý. Takže, nejste-li milovník kakaových očí, dobře vám radím, nenechte se zmanipulovat veřejnou masturbací zdejších bukvic nebo grafomanským blábolem jedné nejmenované uživatelky, co čvachtala na barikádách a potřebuje sdělit světu, že čte francouzské klasiky, za což by zasloužila chrchel do šouletu, protože skončíte jako já a pomážete v deset večer do pohotovostní lékárny pro kortikoidy! Je to opravdové **Bídne svinstvo** a upřímně doufám, že se chudák Ígo nějak vydrápe ze své hrobky a bude celé osazenstvo, co tohle spáchalo, nadosmrti strašit falešnými nočními přednesy "árii" z Její pastorkyně. Ve francouštině.

<http://www.csfd.cz/film/298234-bidnici/>

Úkol 4 Zodpovězte otázky.

Určete funkční styl. _____

Určete slohový útvar. _____

Charakterizujte jazykové prostředky. _____

Nalezněte v textu:

- zkratku
- přímou řeč
- vulgarismus
- odborný výraz
- pravopisnou chybu
- přirovnání

Co je marseillesa? _____

Kdo je myšlen pod ozněčením „chudák Ígo“? _____

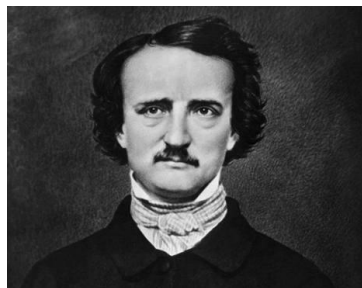
Jaký názor má autor na dílo Bídníci? _____

Kdo je myšlen vězněm 24601? _____

Nahrad'te „profláklou drčkou z Cesmínového lesa“ jiným výrazem. _____

Nahrad'te slovo zmanipulovat jiným synonymem. _____

10.4 Romantismus v německé a americké literatuře

Obrázek 54 E.A.Poe

Edgar Allan Poe

Narozen: 1809 Boston

Zemřel: 1849 Baltimore

Základní informace: E. A. Poe žil v Americe v první polovině 19. století. Když byl malý, jeho rodiče zemřeli, a byl vychován v nové rodině. Se svým otčímem měl často neshody. Ten ho proto poslal na vojenskou akademii, ze které byl Edgar později za nekázeň vyloučen. Přestěhoval se do Baltimoru k příbuzné, jejíž třináctiletou dceru si vzal za ženu. Začal se živit psaním. Když jeho mladá žena umřela, neunesl to a podlehl alkoholu. Zemřel na

následky zranění z hospodské rvačky.

Tvorba: Ve svých dílech dokáže mistrovsky navodit atmosféru tajemna a hrůzy. Strach vyvolávají lidský zloba a hrůznost. Ve své próze vytvořil prvního amatérského detektiva C.A.Dupina, který řeší záhady pečlivým průzkumem místa činu. Inspirací se mu stali angličtí romantici. Naopak z Poovy básnické tvorby vychází francouzský představitel symbolismu Charles Baudelaire.

Havran – jeho nejslavnější báseň, prolíná se krása a láska se smrtí a úzkostí ze života. Jedné zimní noci truchlí milenec po své mrtvé dívce Lenoře, otevře okno a vletí mu tam havran, jenž mu na všechny otázky odpovídá Never more (víckrát ne).

Vraždy v ulici Morgue

Jáma a kyvadlo

Jacob a Wilhelm Grimmové

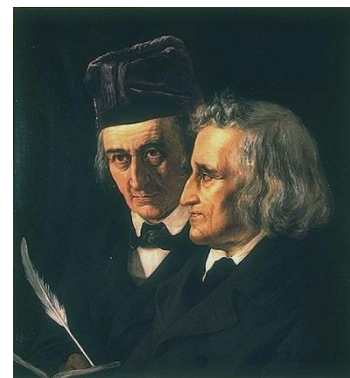
Narození: 1785 Hanau; 1786 Hanau

Zemřeli: 1863 Berlín; 1859 Berlín

Základní informace: Znamější z obou bratrů – Jacob, je považován za jednoho z nejvýznamnějších německých jazykovědců, formuloval první hláskoslovný zákon, známý jako Grimmův zákon. Wilhelm působil jako

sekretář knihovny, poté jako knihovník univerzity v Göttingenu, kde získal i profesuru. Až do své smrti přednášel na univerzitě. Spolu s bratrem sbírali německé lidové pohádky a pověsti. Zatímco Wilhelm je sbíral a upravoval, Jacob je podroboval vědeckému bádání.

Tvorba: Pohádky si nechávali vyprávět asi od 40 osob, nejčastěji od přítelkyně jejich sestry. Bratři tvořili skvělý badatelský tým – Jacob se zaměřil na lingvistiku, Wilhelm na literární teorii. Inspirovali se německým romantismem, láskou k mytologii, folklóru a fantaziím.

Obrázek 55 Bratři Grimmové

Úkol 1 Podle nápovědy poznej, o jakou pohádku publikovanou bratry Grimmovými se jedná.

Zrcadlo, pověz, kdo je v zemi zdejší nejhezčí a nejkrásnější ?

... za 1. tváře umouněné od popela, ale kominík to není...

Babičko, proč máš tak veliké uši?

Neumřeš, sto let budeš spát, více už nemohu ti dát.

To nic, to větříček.

Úkol 2 Rozhodni o pravdivosti tvrzení.

Nejznámější básní E.A.Poa je Havran.

ANO – NE

E.A.Poe vystudoval vojenskou školu.

ANO – NE

E.A.Poa řadíme mezi symbolisty.

ANO – NE

Jáma a kyvadlo je soubor básní.

ANO – NE

Sbírání pohádek bratry Grimmovými přináší do sběratelství folkloru prvek vědeckého bádání.

ANO – NE

Úkol 3 Zodpovězte otázky k textu.

Charakterizujte komunikační situaci. V čem spočívá její hrůzostrašnost? _____

Pojmenujte s pomocí ukázky znaky romantismu. _____

Vysvětlete verš: *statečně, byť opuštěný, žiji zaklet v této zemi.* _____

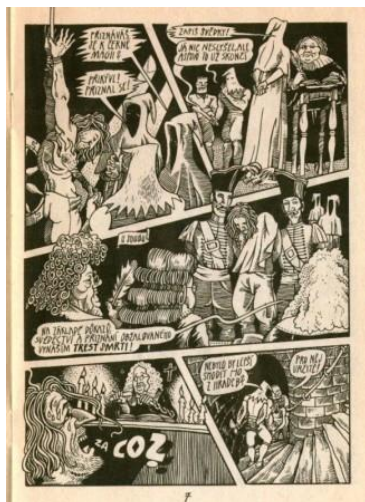
Jak nazýváme verš, který se opakuje na konci každé sloky? _____

Nahraďte slovo *dím* synonymem. Do jaké jazykové vrstvy toto slovo patří? _____

„Proroku,“ dí, „mene tekeli, at’ jsi pták a nebo z pekel,
synu podsvětí, a přece proroku, pojd’ hádat mně –
statečně, byť opuštěný, žiji zaklet v této zemi,
dům mám hrůzou obklíčený, zda tvá věštba uhádne,
zdali najdu balzám v smrti, zda tvá věštba uhádne“ –
Havran dí: „Už víckrát ne.“

Úkol 4 Prohlédněte si následující část komiksu a pokuste se vymyslet příběh, který popisuje, vymyslete, co předcházelo, a jak bude děj pokračovat.

Předcházelo: _____

Je na obrázcích: _____

Následovalo: _____

Závěr děje: _____

Ukázka 31 Jáma a kyvadlo

Až dosud jsem neotevřel oči. Měl jsem pocit, že ležím nespoután na zádech. Natáhl jsem ruku; dopadla těžce na cosi vlhkého a tvrdého. Chvillemi jsem ji tam tak nechal a snažil se přitom představit si, kde jsem a kdo vůbec jsem. Chtělo se mi - a přece jsem si netroufal - použít zraku. Děsil jsem se prvního pohledu na své okolí. Ale neobával jsem se tolik spatřit věci hrozné, jako jsem se strachoval, že neuvidím nic. Konečně jsem se zoufalým odhodláním chvatně otevřel oči. Mé nejhorší představy se naplnily. Obklopovala mne černá tma věčné noci. Lapal jsem po dechu. Neproniknutelnost tmy mne tížila, dusila. Vzduch nesnesitelně tiskl. Zůstal jsem tiše ležet a snažil se přemýšlet. Rozpomněl jsem se na inkviziční řízení a z něho jsem se pokoušel vyvodit, co se vlastně se mnou děje. Byl vynesen rozsudek a připadalo mi, že od té chvíle uplynula velmi dlouhá doba. Přesto jsem ani na vteřinu neuvěřil, že jsem opravdu mrtev. Vždyť něčemu takovému uvěřit - i když se o tom dočítáme v beletrii - zcela vylučuje vědomí samého bytí. A přece: kde jsem a co se se mnou děje? Odsouzení k smrti, pokud jsem věděl, bývají upalováni a jedno takové autodafé bylo uspořádáno právě večer v den mého soudu. Vsadili mne snad znovu do vězení, kde mám čekat na příští popravu, které se budou konat třeba až za několik měsíců? Tu myšlenku jsem však vzápětí zavrhl. Vždyť oběti bývají požadovány okamžitě. A kromě toho moje bývalá cela, jako ostatně všechny celé odsouzenců v Toledu, měla kamennou podlahu a bylo v ní aspoň trochu světla.

10.5 Romantismus v ruské a polské literatuře

Alexandr Sergejevič Puškin

Narozen: 1799 Moskva

Zemřel: 1837 Petrohrad

Základní informace: Po studiích lycea pro syny aristokracie ve státních službách začal Puškin pracovat na ministerstvu zahraničí. Vedl bohémský život a psal satiry proti systému, což mu působilo nesnáze. Pro své názory byl poslán na Kavkaz (původně jej car chtěl poslat na Sibiř), později odešel do Oděsy, pro neshody s hrabětem Voroncovem však musel odejít na svůj statek v Michajlovském. Odchod z Moskvy, centra dění, ho velice zasáhl. Až roku 1826 mu car povolil návrat do Petrohradu, učinil tak a zbytek života zde strávil pod policejním dozorem. Po sňatku s ženou populární u dvora mu přinesli postavení komorníka, zároveň ale znamenaly intriky, které vyvrcholily střeleckým soubojem, v němž Puškin padl.

Tvorba: Svou tvorbou překonal Puškin klasicistní dobu a započal v ruské literatuře éru romantismu a realismu. Jeho dílo lze rozdělit do tří období.

1. trvá do roku 1820 – vznikají básně se sociálními motivy, milostní elegie, ódy a pohádkový epos **Ruslan a Ludmila**
2. příklon k romantismu – **Cikáni**, **Kavkazský zajatec**, tvorba děl inspirovaných historií, povídek s realistickými prvky
3. vrchol tvorby představuje román ve verších **Evžen Oněgin**, próza **Piková dáma**, **Kapitánská dcera**. Puškin zde vytvořil postavu tzv. **zbytečného člověka** (šlechtici, kteří se díky carskému systému nemohou realizovat, proto jen naprázdno sní).

Obrázek 56 A.S.Puškin

Úkol 1 Seřad'te informace o Evženu Oněginovi podle logické návaznosti.

Poprvé se v ruské literatuře objevuje realistický popis ruské společnosti.

Tam potká Tat'ánu, která se do něj zamiluje a napíše mu dopis, v němž mu vyzná své city.

Hlavní postavou je mladý šlechtic Evžen Oněgin, který je znechucený a znuděný životem.

Zamiluje se do ní, ale ona ho odmítne, odvolává se na věrnost svému muži, i když přizná, že Oněgina miluje.

Veršovaný román v sobě spojuje prvky romantismu (romantický hrdina) a realismu.

Lenský je zabit. Oněgin odchází ze svého sídla a putuje Ruskem.

Představuje tzv. typ zbytečného člověka. Z Moskvy se stěhuje na venkovské sídlo, které zdědil.

Po třech letech se vrací do Moskvy, setkává se zde s Tat'ánou, která je vdaná za staršího generála.

Oněgin ji však odmítne. Záměrně začne flirtovat se snoubenkou svého přítele Lenského, dojde k souboji.

Ukázka 32 Evžen Oněgin

"Já píši vám - co mohu více?
Co ještě mohu dodati?
Teď vím, že máte právo sice
mne pohrdáním trestati,
leč ještě věřím, nešťastnice,
že mne váš milosrdný soud
nemůže přece zavrhnout.
Já nejdřív mlčeti jsem chtěla;
a věřte: nebyl byste znal
nikdy můj ostýchavý žal,
kdybych jen stín naděje měla,
že třeba jednou za týden
vás u nás na vsi uzřím jen,
abych vám slůvko mohla říci
a v duchu vaší tvář a hlas,
než znovu navštívíte nás,
dnem nocí abych mohla stříci...

Však řekli, že jste samotář.
že na vsi nudíte se, víme.
A my... z nás věru nejde zář,
třebaže ze srdce vás ctíme.

Proč jenom, proč jste přišel k nám?
Já v žalu opuštěné vsi té
bych neznala vás jak vás znám,
ba ani žal, jež pochopíte.
Mé zármutky, v tmách duše skryté,
by mařil čas, pak (kdož to ví?)
bych zadala se mužovi
a byla mu i věrnou ženou
i ctnostnou matkou usmířenou.
Jiného?... Ne již. V světě ráda
nikoho nemohu mít já.
Tak si to Prozřetelnost žádá...
Tak chtějí nebesa: jsme tvá.
Můj celý život mi tě slíbil,
tys musel, musel přijíti.
Tys ten, jenž Bohem seslán mi byl
až do hrobu mě chrániti...
Byls vidinou mých nočních snění,
už drahý mi, když nezřený,
tvůj zrak mě mučil plameny,
I končím! Hrůzno mi číst psaní...
Já studem, strachy umírám...
Však vím, že vaše čest mě chrání,
a směle svěřuji se vám...

Mé štěstí? Listu podobá se,
jež ve vichřici trousí kmen.
Jsem ztracen, bože, vaší kráse
i lásce, jsem vás nehoden.
Manželství se mnou zlem by bylo,
žal oběma by připravilo.
A třeba miloval bych vás,
zvyk odcizil by mě a čas;
plakala byste – a co zmůže
v mém srdci ženských slzí proud,
než v zběsilost je uvrhnout?

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Charakterizuj komunikační situaci. Kdo ke komu promlouvá? _____

Vlastními slovy shrň obsah promluvy. _____

Jaký je v básni rým? Určete rýmové schéma. _____

Charakterizujte slovní zásobu. _____

Nalezněte v textu: neukončenou výpověď, zastaralý výraz

Adam Mickiewicz

Narozen: 1798 Zaosie (Bělorusko)

Zemřel: 1855 Cařihrad

Základní informace: Tento nejvýznamnější polský básník a spisovatel období romantismu se narodil do zchudlé zemanské rodiny. Během svých studentských let se účastnil polského pokrokového hnutí mládeže, za což byl nucen odejít do vyhnanství. Nejprve pobýval v Rusku, kde se spřátelil s Puškinem, poté odchází do západní Evropy. Po vypuknutí krymské války odjíždí do Turecka, kde organizoval polské legie. Zde se nakazil tuberkulózou, na níž zemřel.

Tvorba: Nejznámějším dílem autora je národní epos *Pan Tadeáš*, který se odehrává v dobách Napoleonova tažení do Moskvy. Popisuje obraz života, zvyků a myšlení polských obyvatel na pozadí příběhu dvou znepřátelených rodů, které jsou usmířeny až láskou nejmladších členů.

Obrázek 57 A. Mickiewicz

10.6 Práce s textem – Chrám Matky Boží v Paříži

Nešťastný nalezenec

Jednoho krásného jitra v neděli zvané Quasimodo bylo po mši odloženo v chrámu Matky Boží malé živé stvořeníčko. ... Bylo zvykem vystavovat na tomto místě nalezené děti k veřejné dobročinnosti. Tam si je vzal, kdo chtěl. Před dřevěným „lůžkem“, kam se děti odkládaly, byla měděná miska na almužny.

Zdálo se, že živé stvořeníčko, které leželo na onom prkně ráno na neděli Quasimodo, léta Páně 1407, budí svrchovanou zvědavost.

...

„Copak je to, sestro?“ ... „To je dítě?“ ... „To není dítě, to je nepodařená opice.“ ...

Vzduchem se nesly podobné věty.

„Ten nalezenec je skutečně obluda! A řve na celé kolo,“ pravila jedna z žen, které si dítě prohlížely.

„Domnívám se, že je třeba zahodit to do vody nebo do ohně. Pevně doufám, že nebude nikým přijat.“ ... Takto hovořila další a řeči se linuly vzduchem jako jedovatý plyn. Nyní se ozvala z davu jedna z urozených dam, která držela za ruku malé děvčátko:

„Jsem toho mínění, že by bylo pro všechny obyvatele Paříže lépe, kdyby tento tvor, tento malý čarodějník ležel raději na hranici, než na tomto místě.“

„Na pěkně hořící hranici!“ dodala jakási stařena.

...

V tu chvíli šel kolem mladý kněz, naslouchal, mlčel. ... Měl přísný obličej, široké čelo, hluboký pohled. Mlčky rozrazil dav, prohlédl si dítě a vztáhl po něm ruku. Bylo na čase, neboť všichni ti zbožní lidé si dělali laskominy na krásně planoucí hranici.

„Přijímám to dítě za své,“ řekl kněz. Vzal je do kleriky a odnesl.

Dav jej sledoval udiveným pohledem.

Otázky pro skupinu 1.

Co si myslíte o lidech, kteří promlouvali v chrámu nad nalezencem? _____

Byl názor žen – matek na znetvořené malé dítě normální? _____

Co si myslíte o době, kdy mohl kdokoliv nepohodlné děti odkládat venku na veřejném místě, aniž věděl, co s ním bude, a nebyl potrestán? _____

Láska k bližnímu

Nešťastný chlapec dostal jméno podle dne svého nalezení – Quasimodo. Jeho zachráncem byl kněz Claude Frollo. Ujal se ho, přijal za svého, živil jej, vychoval jej. Ještě jako maličký utíkával se Quasimodo k nohám Claudia Frollo. Ten jej naučil mluvit, číst, psát. A nakonec ho učinil zvoníkem.

...

Také Quasimodova vděčnost byla hluboká, bezmezná... A třebas býval obličej adoptivního otce často zachmuřený a přísný, ... přece ta vděčnost ani na okamžik neochabla. V Quasimodovi měl nejoddanějšího otroka, nejochotnějšího sluhu, nejběžnějšího psa. Když ubohý zvoník ohluchl (při své práci na vrcholu chrámu ve zvonici denně naslouchal hroznému zvuku velkého zvonu, který ručně rozhoupával každou hodinu), vytvořila se mezi ním a Claudem Frollo řeč poslušná, tajemná a srozumitelná jen jim. Tak se stal kněz jedinou lidskou bytostí, se kterou si Quasimodo uchoval spojení. Na tomto světě se stýkal jen s chrámem Matky Boží a s Claudem Frollo. ... Oddanost zvoníková byla tak velká, že kdyby kněz jenom kývnul, aby zvoník pro jeho potěšení, radost skočil z věže, byl by se okamžitě z ní vrhnul dolů... Přestože byl Quasimodo v dospělosti velmi silným, před svým chráněncem se stával ubohým, neobratným a nemotorným stvořením se skloněnou hlavou a prosícíma očima. ... Jeho vděčnost a oddanost byla vypjatá k nejzazší mezi, kterou bychom nedovedli k ničemu přirovnat. ... Můžeme tedy říci, že Quasimodo miloval kněze tak, jak nikdy pes, ani kůň nebo slon nemilovali svého pána.

Otázky pro skupinu 2.

Byl Quasimodo svému adoptivnímu otci vděčný, dával to najevo? _____

Můžeme říci něco o Quasimodových vlastnostech? _____

Na jakém základě se vyvinul vztah chlapce k Frollovi? _____

Měl Quasimodo přátele? _____

Den bláznů

Bývalo zvykem jednou v roce pořádat zábavu zvanou „Den bláznů“. Vždy vyhrál ten, kdo vypadal nejhůř, uměl se nejlépe šklebit a vůbec spouštět hrůzu. Srocení lidí na ulici Paříže, kde se představovali jeden po druhém, kdo bude vítěz, najednou jednohlasně zašumělo: „Sláva!“

...

Objevil se obličej s úžasným úšklebkem, se čtyřbokým nosem, podkovovitými ústy, malým levým okem, zastíněným hustým rzavým obočím, zatímco pravé oko nadobro mizelo pod obrovskou bradavicí, v ústech se tu a tam zaskvěl zub jako cimbuří, neboť většina z nich byla vylámaná. Do zkornatělého rtu se zářval jeden zub jako sloní kel. Brada byla rozpolcená a celkový výraz se směsicí zlomyslnosti, údivu a smutku představoval právě Quasimodo.

...

Potlesk byl jednohlasný. Se slávou vyvedli přešťastného papeže bláznů. Ale tehdy vyvrcholil údiv a obdiv davu. Úšklebek byl obličej. I celá jeho postava byla jako úšklebek. Velká hlava s ježatými rezavými vlasy; mezi oběma lopatkami obrovský hrb, jehož vyklenutí se jevílo vpředu; kyčle tak divně zasazené, že se nohy mohly dotknout jenom koleny a zepředu se podobaly dvěma srpkům, které se spojují drždaly. Velká chodidla a obrovské ruce a k této znetvořenosti navíc hrozivý výraz síly, mrštnosti a odvahy. Vzácná výjimka pravidla, že chce, aby síla a krása pojily se v soulad. Řeklo by se rozlámaný a špatně spravený obr. Když se objevil na prahu kaple, bezmála tak široký, jak vysoký, široce rozložený od základu, dav jej ihned poznal a jedním hlasem vzkřikl:

„To je Quasimodo, zvoník! Hrbáč a jednooko. Křivonožka! Sláva!“

Je vidět, že ten ubožák měl plno přezdívek. A navíc si z něj začali tropit i nechutné žerty mírně podnapilí muži. A tak byl zvolen největším ze všech „bláznů“.

Otázky pro skupinu 3.

Jak se chovali lidé ke Quasimodovi? Měli k tomu důvod? _____

Jak se projevoval samotný Quasimodo? Oplácel výsměch zlem? _____

Zkuste pojmenovat některé charakterové vlastnosti tohoto nešťastného chlapce. _____

Esmeralda

Paříž se ráda bavila. Nyní, na známém náměstí de la Gréve, mezi planoucím ohněm a sroceným davem lidí, tančila dívka. Všichni, kdo na ni hleděli, byli okouzleni. Nebyla velká, ale vypadala tak, neboť její jemná postava se odvážně tyčila vzhůru. Byla hnědá, ale bylo patrné, že její pleť má asi ve dne onen zlatý, krásný odstín Andaluzek a Italek. Její malá noha byla volná v přiléhavé, půvabné obuvi a dívka se točila, vířila na starém perském koberci, hozeném nedbale pod její nohy. A když vás při točení minula její zářivá postava, zablyškaly na vás její černé oči.

Okolo ní byly všechny pohledy soustředěny, všechna ústa otevřená. Zatímco tančila při bzučení baskického bubínku, který její oblé a čisté paže zdvíhaly nad hlavu, drobná a křehká a živá jako vosa ve strakatém šatě, s černými vlasy a plamenným zrakem připomínala nadpřirozenou bytost.

Mladý muž, který se na ni se zalíbením díval, si najednou uvědomil, že to není nymfa ani víla, ale cikánka. Přelud zmizel. Dívka znovu začala tančit. Vzala ze země dva meče, jejichž špičky si opřela o čelo, a roztočila je jedním směrem, zatímco sama se točila opačným. Přestože to byla cikánka, muž konstatoval, že není bez půvabu a kouzla. Oheň ji ozařoval ostrým a rudým světlem, ... na hnědém čele dívky a do pozadí náměstí vrhal kalný odlesk. Mladá dívka konečně udýchaná zastavila, lid jí zatleskal. Dívka začala zpívat. Ale z davu se začaly ozývat zlé hlasy:

mírně podnapilí muži.

„Táhni pryč, tulačko!“ Dívka zpívala dál.

...Vtu chvíli odcházel z oslavy krále bláznů i Quasimodo, sice jen na okamžik – ale spatřil tu krásnou dívku, na kterou zle pokřikují jako mnohdy na něj a poprvé v životě byl nešťasten pro to, jak vypadá, jak je bezmocný. Netuší však, že na náměstí je také jeho milovaný kněz Frollo, který se na první pohled do Esmeraldy zamiluje.

Otázky pro skupinu 4.

Byly předsudky a rasová nesnášenlivost stejné jako dnes?

Proč si lidé myslí, že někteří mají větší právo na světě? Uveďte příklady.

Můžeme z úryvku poznat, jaká byla Esmeralda?

Nešťastná láska

Nyní přemýšlí Frollo, jak získat lásku Esmeraldy, když je knězem. Přesvědčí Quasimoda, aby mu pomohl dívku unést, avšak dívka se brání a Quasimoda zatknou četníci. Je souzen a musí vytrpět trest na pranýři po celé dvě hodiny.

Lid, ukázněný v očekávání veřejných trestů, nejevil příliš netrpělivosti. Bavil se pohledem na pranýř, ... velmi prostě vybudovaný z vyžděné krychle asi deset stop vysoké a uvnitř duté. Velmi příkré schůdky z hrubě tesaného kamene, kterým se obyčejně říkalo „žebřík“, vedly na hořejší plošinu, na které bylo vidět vodorovné a plné dubové kolo. Na toto kolo přivazovali odsouzence klečícího a s rukama dozadu svázanýma. Dřevěný hřídel, který byl uváděn v pohyb vratidlem, ukrytým uvnitř malé budovy, sděloval otáčení kolu, stále udržovanému ve vodorovné poloze, a tak postupně ukazoval tvář odsouzencovu na všechny strany náměstí. Tomu se říkalo „točit zločincem“.

...

Odsouzenec konečně přijel, zády přivázán na káře, a když byl vysazen na plošinu a když jej mohli ze všech stran vidět přivázaného provazy a řemeny k pranýřovému kolu, vypuklo na náměstí nesmírné hulákání, smíšené se smíchem a pokřikováním. Poznali Quasimoda. Byl to podivný obrat. Včera no tomto místě jej vyhlásili za papeže bláznů, dnes je na pranýři. Včera jej oslavovali, dnes se smějí jeho utrpení.

...

Netečný Quasimodo nehnul ani brvou. ... Kleknul si na otáčivé kolo, svlékli ho, pevně omotali řemeny až po pás. ... Na roh pranýře byly postaveny přesýpací hodiny s pískem a mělo začít bičování odsouzence... Představení začalo. Quasimodo se zachvěl pod pouty a prvními ranami bičem. Zděšení se mu objevilo na zmrzačeném obličejí a nechápavě se podíval do davu, kde spatřil svého milovaného kněze Frolla. ...

Kolo se ustavičně otáčelo, rány padaly jedna za druhou a ubohý Quasimodo již krvácel z tisíce ran, kam dopadaly rány bičem. ... Nyní se přestal zmítat, zavřel své jediné oko, hlavu svěsil na prsa a tvářil se mrtvým. Od té chvíle se nepohnul... Hodinu trvala tato muka, pak bičování ustalo a další hodinu měl Quasimodo vydržet přivázán na pranýři pro posměch. ... Quasimodo byl již v minulosti lidmi všeobecně nenáviděn, byť bez jediné příčiny. Nikdy nikomu neublížil, pouze poslouchal a miloval svého otce.

...

Nyní měl lid čas pro svou „zábavu“: mohou se vynadávat, vysmívat tomu, který je bezmocný a neviný. Quasimodo se držel statečně. Jen jej obtěžovaly mouchy, které sedaly do krvavých ran a on – spoutaný – je nemohl odhánět. Jak se zmítal v kole, byl posměch davu ještě větší. Nyní začaly na něj létat z davu kameny. Opět začal být na pokraji života a smrti. A tu se z posledních sil vzchopil a zvolal: „Pít!“ Ozvěnou mu byl hlasitý smích. A opět začaly dopadat na jeho zmučené tělo kameny. ... Ještě jednou se pokusil o jedno slovo:

„PÍT!“ Už téměř polomrtvý zahlédl v davu někoho, koho znal. ...

Vystupovala rychle po schůdkách, zvedla sklenici s vodou a podala k vyprahlým rtům muže, který se ji pokusil unést, a proto dnes tady trpí. Ano, byla to cikánka Esmeralda. A tu se Quasimodovi vyronila velká slza z jeho jediného oka. Pomalu stékala po znetvořené a bolestí stažené tváři.

Otázka pro skupinu 5.

Jaký je váš názor na tresty a soudnictví ve středověku? _____

Proč si myslíte, že lidé nenáviděli Quasimoda, když jim nikdy neublížil? _____

Dokázali byste přihlížet bezpráví, nebo byste měli odvahu pomoci nevinnému člověku, kterému ubližují? Uveďte konkrétní příklad. _____

Úkol 2 Jak na vás zapůsobil úryvek, kdy je Quasimodo na pranýři? Byl to adekvátní trest?

Úkol 3 Domyslete příběh. _____

Obrázek 58 Chrám Matky Boží v Paříži

10.7 Český romantismus – Karel Hynek Mácha

Narozen: 1810 Praha

Zemřel: listopad 1836 Litoměřice

Základní informace: Narodil se jako Ignác Mácha, jméno získal po jednom z kmotrů, poté si jej počestil, jako syn mlynářského tovaryše a později majitele krupařského krámků. Matka Máchy pocházela z hudebnického rodu. Kvůli finanční krizi se rodina přestěhovala do Prahy, kde Mácha pobýval až do svého odchodu do Litoměřic roku 1836 – zde vznikala většina jeho děl. Po studiích gymnázia navštěvoval filozofickou a právnickou fakultu. Výborně ovládal češtinu a němčinu, pod vlivem politických událostí se začal učit i polsky. V letech 1831 a 1832 navštěvoval přednášky Josefa Jungmanna.

Máchovu velkou zálibou bylo divadlo, ochotnický vystupoval, sám se rovněž pokoušel o dramatickou tvorbu – dochovaly se zlomky jeho her Boleslav, Bratrovrah, aj. Zde se seznámil se svou pozdější snoubenkou Eleonorou Šomkovou, s níž měl syna Ludvíka. Jako partner prý byl Mácha žárlivý a přecitlivělý. Ludvík zemřel roku 1837 na psotník. Mezi jeho záliby patřilo i cestování – chodil většinou pěšky a sám, vyhledával romantická místa spjatá s historií. Nejdále došel do Itálie.

Mácha obětavě pomáhal při hašení požáru Litoměřic, kterého si všimnul z Radobýlu, tak se šel projít. Při hašení se však nachladil, nalokal se vody a onemocněl infekční chorobou, jež mohla být příčinou smrti roku 1836.

Tvorba: Své první pokusy psal německy, v češtině píše až od roku 1830. V básnické tvorbě psal sonety i lyrickoepické skladby. V próze se věnoval historickým tématům. Rozhodl se napsat čtyřdílný román (části Kat, Vyšehrad jsou nedokončeny, pouze *Křivoklad* je dokončen).

Cikáni – nejrozsáhlejší román

Pout' krkonošská

Marinka – námětem je nešťastná láska k umírající dívce

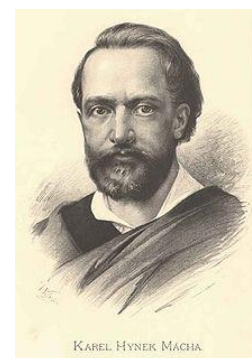
Máj

... Básník Máje nepatřil k platonickým vyznavačům platonické lásky. Šifrované záznamy v jeho denících vyšly teprve roku 1993: „Stáli jsme mezi domem,“ zaznamenal k datu 22. září 1835 a v šifrách připsal: „Chtěl jsem, aby mi dala; ona, že to nemůže být; už by to skoro udělala; potom povídala, abych přišel zítra, že půjde za mnou hned dozadu. Že mi všechno udělá.“

(...)

Milenecký vztah s Máchou nebyl pro Lori jednoduchou záležitostí. Mácha představoval dominantní osobnost. Trápil svou lásku výzvami k útěku, stíhal ji prudkými výbuchy žárlivosti. (...) Máchova žárlivost se projevila ještě ostřeji po zjištění, že Lori čeká dítě. Žil v neustálých pochybách, že nemusí být jeho. Nad rakví Lořiny matky donutil svou milou přísahat, že je skutečným otcem očekávaného dítěte.

(...) Podle nelichotivých názorů Máchových současníků nemohla poněkud jednoduchá Lori stačit Máchovu intelektu. (...)

Obrázek 59 K. H. Mácha

Odkaz Karla Hynka Máchy

Máchův hrob zůstal dlouho zanedbán, až roku 1846 byl vytvořen náhrobek z dílny Františka Linna. V roce 1912 byla odhalena Máchova socha Josefa Václava Myslbeka na Petříně, jejíž kopie byla instalována i v Litoměřicích. Když po Mnichovské dohodě hrozilo zabránění českého pohraničí, byly tělesné ostatky Máchy exhumovány a převezeny do Prahy, kde byly zkoumány a následně konzervovány a uloženy na vyšehradském hřbitově. Celá akce vyzněla jako manifest proti nacismu.

Jako spisovatel byl Mácha oceněn až Nerodovou a Hálkovou generací v polovině 19. století.

www.wikipedia.cz

Obrázek 60 Socha K. H. Máchy na Petříně

Úkol 1 Vyluštěte kvíz.

Pokud se nespletete, dozvíte se, že nemoc, na kterou K.H.Mácha s největší pravděpodobností zemřel, se jmenuje _____

1) K. H. Mácha se narodil

P – 6. 11. 1811

A – 26. 11. 1812

CH – 16. 11. 1810

2) Mácha svůj seznam hradů, které navštívil, pojmenoval

L – Hradý viděné

O – Hradý spatřené

S – Hradý mnou navštívené

3) Přítelkyně Máchy mluvila německy jmenovala se

K – Eleonora Pšonková

L – Lori Šomková

Y – Lorna Plonková

4) Tajné písmo, které Mácha používal ve svých denících, rozluštil spisovatel

H – Jan Neruda

L – Alois Jirásek

E – Jakub Arbes

5) Jedno z uměleckých jmen, které Mácha používal jako herec, bylo

R – Milihaj

O – Miliboj

K – Milouš

6) Báseň Máj vydal vlastním nákladem v

I - 1836

N - 1837

D - 1834

7) O Máchovi je známo, že byl

L – nadšený kaktusář

E – dobrý kuchař

N – talentovaný kreslíř

8) Mácha zemřel 6. 11. 1836

P – v Litomyšli

A – v Litoměřicích

N – na Bezdězu

Úkol 2 Zodpovězte otázky vztahující se k textu.

Charakterizuj situaci v ukázce.

Ze které části díla je ukázka? Co bude následovat? _____

Jmenuj charakteristické znaky romantismu. Které z nich můžeš doložit ukázkou?

Charakterizuj jazykové prostředky díla a v ukázce vyhledej personifikaci, epiteton, inverzi.

... P. Mácha jest básník – to mi nikdo odpírati nesmí; každý jeho verš jesti povzdech z nejtajnějších hlubin rozbolené, rozjitřené duše – avšak přece bych rád temné zvuky harfy jeho jinak slyšel zvučeti – jinak, aspoň za věku našeho ne tak nečesky... Proč u nás, prosím, muži mladému, duchem bohatě nadanému, s kolem a popravou se obíráti? Zde není místa k dolíčení, že u nás potřeba větší, než kde jinde, aby poezie vznikající rázu národního byla...

J. K. Tyl, Květy, 21. 6. 1836

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

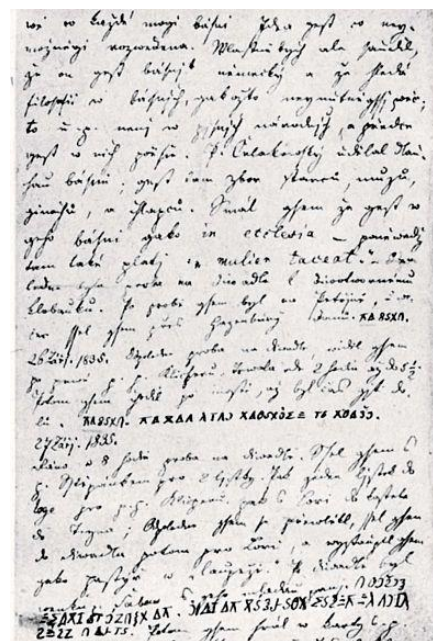
Určete souvislost mezi oběma texty. _____

Jaký byl pravděpodobný účel textu? O jaký útvar se jedná? _____

Vlastními slovy shrň hlavní myšlenky textu. _____

Obrázek 61 Lori Šomková

Obrázek 62 Ukázka deníku

Krásný máj uplynul, pohynul jarní květ,
a léto vzplanulo; - pak letní přešel čas,
podzim i zima též – i jaro vzešlo zas;
až mnohá léta již přenesl časů let.

Vítr si s dutou lebkou hrál
jak by se mrtvý zhloubi smál.
Sem tam poléтал dlouhý vlas,
jejž bílé lebce nechal čas,
a rosné kapky zpod se rděly,
jako by lebky zraky duté,
večerní krásou máje hnuté,
se v žalupných slzách skvěly.

10.8 Práce s textem – Máj

Úkol 1 Určete zvýrazněné spojení slov.

*Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.*

*O lásce šeptal tichý mech;
kvetoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.*

Úkol 2 Doplňte další dva verše.

- a) Jezero tajné v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol
- b) a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásy
- c) I světy jich v oblohu skvoucí
co ve chrám věčné lásky vzešly

Úkol 3 Určete veršové schéma a druh rýmu.

Veršové schéma:

Druh rýmu:

Rým je -

Úkol 4 Spojte následující zpěvy s charakteristikou.

1. zpěv

Doba poprav Viléma

4. zpěv

Vrchol básně, vzpomínka na dětství,
motiv lásky, země, matka, atd.

2. zpěv

První tragédie, obraz
májové přírody

3. zpěv

Básníkova ztotožnění se svým
hrdinou a poutníkem, který se
po letech vrací na popraviště

Úkol 4 Poskládejte obrázky podle návaznosti básně Máj.

Úkol 5 Odpovězte na následující otázky.

- a. Součástí zmíněného díla jsou 3 intermezza.

ANO – NE

b. Marinka je Máchova povídka.	ANO – NE
c. Hlavní hrdinka povídky Marinka zemřela.	ANO – NE
d. Soubor 2 povídek se jmenuje Z mého života	ANO – NE
e. Mácha napsal historickou prózu Karlštejn.	ANO – NE
f. Máj byl napsán v roce 1836.	ANO – NE

Úkol 6 Podtrhněte:

- zrakové vjemy
- sluchové vjemy
- barvy
- pohyb v přírodě
- básnické obraty

Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
květaucj strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásky,
planoucí tam co slzy lásky.

(...)

Nejzáze stíní šero hor,
tam bříza k boru, k bříze bor
se kloní. Vlna za vlnou
potokem spěchá. Vře plnou –
v čas lásky – láskou každý tvor.

Byl pozdnj večer – prwnj mág –
Wečernj mág – byl lásky čas.
Hrdliččín zwał ku lásce hlas,
Kde borowý zawáněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
Kwětaucj strom lhal lásky žel,
Swau lásku slawjk růži pěl,
Růžinu gewil wonný wzdech.
Gezero hladké w křowjch
stinných
Zwučelo temně tagný bol,
Břeh ge objímal kol a kol;
A slunce gasná swětů giných
Blaudila blankytnými pásky,
Planaucj tam co slzy lásky.

Úkol 7 Porovnejte původní a upravené znění Máje. Vypište alespoň 2 jazykové změny.

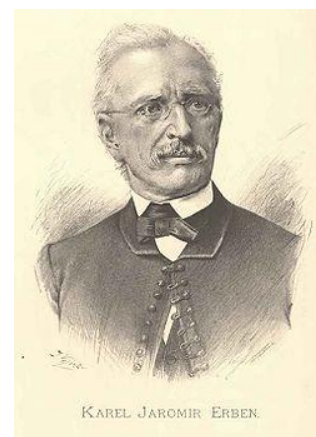
10.9 Karel Jaromír Erben

Narozen: 1811 Miletín u Hořic

Zemřel: 1870 Praha

Základní informace: Tento český historik, právník, archivář, spisovatel a sběratel se narodil do rodiny ševce. Jeho dvojče Jan záhy zemřel, ani Karel na tom nebyl zdravotně dobře. Rodiče z něj chtěli mít učitele, ale kvůli vadě řeči se Karel rozhodl pro studium práv. Po studiích na gymnáziu v Hradci Králové a po studiu práv byl zaměstnán v Královské české společnosti nauk a následně se stal sekretářem Českého muzea. Od roku 1851 pracoval jako archivář města Prahy. Přátelil se s Karlem Hynkem Máchou a Františkem Palackým, jehož názory byl velmi ovlivněn. Byl dvakrát ženatý.

Tvorba: Těžištěm jeho tvorby bylo zpracování folklorního materiálu, především lidových písní z oblasti Čech, ale nikoliv Moravy. Srovnával je, vyhledával původní varianty textu. Lidovou tvorbu nejen sbíral, ale i kriticky hodnotil.

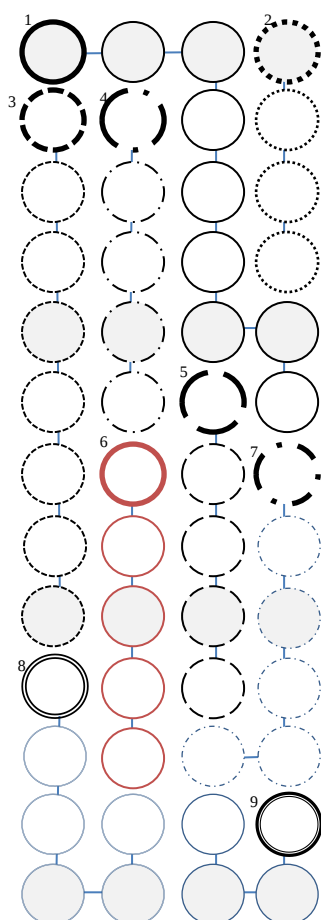
Obrázek 63 K.J. Erben

České pohádky

Prostonárodní české písně a říkadla.

Kytice z pověstí národních – jedná se o soubor ____ balad, který vyšel roku 1853 původně časopisecky. Původně obsahoval pouze 12 básní, v druhém vydání byla doplněna báseň Lilie. I zde autor vychází z lidové tradice. Kytice je typickou ohlasovou sbírkou s prvky romantismu. Časoprostor básní je neurčitý, čas je cyklický.

Úkol 1 Vylušťte křížovku.

1	náš východní soused
2	přístroj na určení hmotnosti
3	vložený do obalu
4	závěs v divadle
5	horko, vedro
6	ten, kdo vaří
7	nádoba na sůl
8	velký pták, běžec
9	patro domu pod střechou

Karel Jaromír Erben sbíral písně _____.

10.10 Práce s textem – Kytice

Úkol 1 Seřad'te jednotlivé části básně dle logické návaznosti.

Poledne v tom okamžení,
táta přijde z roboty:
a mně hasne u vaření
pro tebe, ty zlobo, ty!

U lavice dítě stálo,
z plna hrdla křičelo.
"Bodejž jsi jen trochu málo,
ty cikáně, mlčelo!

A vinouc je, zpět pohlíží -
běda, běda dítěti!
Polednice blíž se plíží,
blíž - a již je vzápětí.

Ke stolu se plíží tiše
Polednice jako stín:
matka hrůzou sotva dýše,
dítě chopíc na svůj klín.

Ve mdlobách tu matka leží,
k ňadrám dítě přimknuté;
matku vzkřísil ještě stěží,
avšak dítě - zalknuté.

Pojď si proň, ty Polednice,
pojď, vem si ho, zlostníka!" -
A hle, tu kdos u světnice
dvěře zlehka odmyká.

Tu slyš: jedna - druhá - třetí -
poledne zvon udeří;
klika svakla, dvěře letí -
táta vchází do dveří.

Mlč! Hle husar a kočárek -
hrej si! - tu máš kohouta!"
Než kohout, vůz i husárek
bouch, bác! letí do kouta.

A zas do hrozného křiku -
"I bodejž tě sršeň sám - !
Že na tebe, nezvedníku,
Polednici zavolám!

Malá, hnědá, tváři divé
pod plachetkou osoba;
o berličce, hnáty křivé,
hlas - vichřice podoba!

"Dej sem dítě!" - "Kriste Pane,
odpust' hříchy hříšnici!"
Divže smrt ji neovane,
ejhle tu' - Polednici!

Již vztahuje po něm ruku -
matka tisknouc ramena:
"Pro Kristovu drahou muku!"
klesá smyslů zbavena.

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Pojmenujte hlavní postavy příběhu.

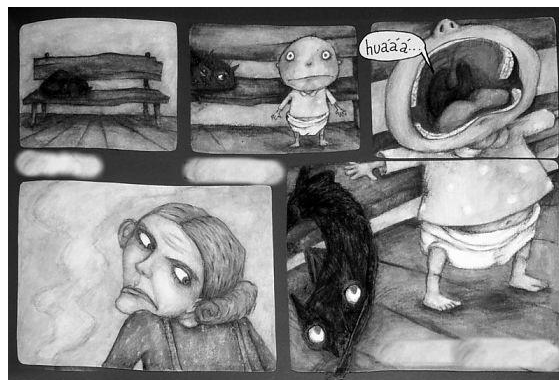
Čím se žena provinila?

Co následovalo?

Jak končí balada?

Určete literární druh.

Určete literární žánr.

Úkol 3 Vyluštěte názvy Erbenových balad ukryté v přesmyčkách.

ECINDELOP

SVAKOTEVŠIBNÍLE

KLADOP

KÍNVOD

ZLATARVOLOKTÝ

EKCYIT

BAVR

HOBEKLOU

Úkol 4 Určete, z kterých balad jsou následující ukázky.

(NÁPOVĚDA: Zlatý kolovrat, Dceřina kletba, Polednice, Vodník, Záhořovo lože, Svatební košile, Mateřídouška)

„Co to máš na té tkaničce, na krku na té tkaničce“ Balada: _____	„I zželelo se matce milých dítek;“ Balada: _____	„Kletbu zůstavuji tobě,“ Balada: _____
„Ty nech, netrhej – však jsi nesázel!“ Balada: _____	„Vari od našeho prahu, vari pryč, ty lstivý vrahu!“ Balada: _____	„Malá, hnědá, tváři divé, pod plachetkou osoba;“ Balada: _____
	„Kupte paničko! drahý není, ...za dvě nohy jest.“ Balada: _____	

Úkol 5 Vyberte správnou variantu.

Hrdiny Erbenových **balad/romanet** jsou **šlechtici (boháči, měšťané)/obyčejní lidé (nejčastěji matky)**, které se něčím **provini/vyznamenají**. Za jejich čin následuje **odměna/trest**. V baladách se objevují **nadpřirozené/jen reálné** bytosti. Pouze jedna balada vyznívá **optimisticky/pesimisticky**, tou je Věstkyně. Autor využívá v díle popisu osob a přírody **stroze/rozsáhle**.

11 Seznam obrázků

Obrázek 1 Fénické, řecké písmo	18
Obrázek 2 Klínové písmo	18
Obrázek 3 Hieroglyfy	18
Obrázek 4 Li-Po	19
Obrázek 5 Chammurapiho zákoník	20
Obrázek 6 Chammurapiho zákoník - detail	20
Obrázek 7 Homér	23
Obrázek 8 Gilgameš s Enkiduem bojují	38
Obrázek 9 Salome	39
Obrázek 10 Tristan a Izolda - film	40
Obrázek 11 Tristan a Izolda	41
Obrázek 12 Cyril a Metoděj	42
Obrázek 13 Hlaholice	42
Obrázek 14 Kyjevské listy	42
Obrázek 15 Kosmas	44
Obrázek 16 Vita Caroli	44
Obrázek 17 Kosmova kronika	44
Obrázek 18 Alexandr Veliký	46
Obrázek 19 Dalimilova kronika	47
Obrázek 20 Odpustek	51
Obrázek 21 Tomáš Štítný ze Štítného	51
Obrázek 22 Upálení Mistra Jana Husa	51
Obrázek 23 Jan Hus	52
Obrázek 24 Petr Chelčický	55
Obrázek 25 Bible kralická	55
Obrázek 26 Vitruviuv člověk	59
Obrázek 27 Giovanni Boccaccio	60
Obrázek 28 Francois Rabelais	62
Obrázek 29 Francois Villon	62
Obrázek 30 Miguel de Cervantes	64
Obrázek 31 William Shakespeare	66
Obrázek 32 Jan Blahoslav	68
Obrázek 33 J. A. Komenský	72
Obrázek 34 Molière	82
Obrázek 35 Voltaire	84
Obrázek 36 Denis Diderot	85
Obrázek 37 J.W. Goethe	90
Obrázek 38 J. Dobrovský	93
Obrázek 39 J. Jungmann	93
Obrázek 40 F. Palacký	95
Obrázek 41 V. M. Kramerius	96
Obrázek 42 C.K. Pražské poštovské noviny	96
Obrázek 43 Fr. L. Čelakovský	98
Obrázek 44 Jan Kollár	98
Obrázek 45 Stavovské divadlo	100
Obrázek 46 Divadlo V Kotcích	100
Obrázek 47 J. K. Tyl	101
Obrázek 48 Notový zápis české hymny	101

Obrázek 49 Časopis Květy	101
Obrázek 50 G.G. Byron.....	106
Obrázek 51 Manželé Shelleyovi.....	106
Obrázek 52 Victor Hugo	108
Obrázek 53 Les Misérables	108
Obrázek 54 E.A.Poe	110
Obrázek 55 Bratři Grimmové.....	110
Obrázek 56 A.S.Puškin	112
Obrázek 57 A. Mickiewicz.....	113
Obrázek 58 Chrám Matky Boží v Paříži	117
Obrázek 59 K. H. Mácha.....	118
Obrázek 60 Socha K. H. Máchy na Petříně.....	118
Obrázek 61 Lori Šomková	119
Obrázek 62 Ukázka deníku	119
Obrázek 63 K.J. Erben	122

12 Seznam ukázek

Ukázka 1 Euripides – Medea.....	25
Ukázka 2 Lysistrate	26
Ukázka 3 Publius Ovidius Naso - Umění milovat.....	30
Ukázka 4 Plautus - Komédie o hrnci	31
Ukázka 5 Epos o Gilgamešovi	38
Ukázka 6 Karel Kryl - Salome	39
Ukázka 7 Život sv. Konstantina a Metoděje	43
Ukázka 8 Listy z Kostnice.....	52
Ukázka 9 Deník Václava Šaška.....	54
Ukázka 10 Siet' viery.....	56
Ukázka 11 Dekameron I.....	60
Ukázka 12 Dekameron II	61
Ukázka 13 Závěť	62
Ukázka 14 Gargantua a Pantagruel	63
Ukázka 15Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha	64
Ukázka 16 Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha	65
Ukázka 17 Hamlet	67
Ukázka 18 Romeo a Julie	67
Ukázka 19 Co Bůh?Člověk?	75
Ukázka 20 Pověst o Meluzíně	76
Ukázka 21 Labyrint světa a ráj srdce	78
Ukázka 22 Kšaft umírající matky jednoty bratrské	79
Ukázka 23 Orbis pistus.....	79
Ukázka 24 Jeptiška.....	85
Ukázka 25 Gulliverovy cesty	87
Ukázka 26 Robinson Crusoe	88
Ukázka 27 Utrpení mladého Werthera	89
Ukázka 28 A. J. Puchmajer - Óda na jazyk český	97
Ukázka 29 Slávy dcera	99
Ukázka 30Frankenstein	107
Ukázka 31Jáma a kyvadlo	111
Ukázka 32 Evžen Oněgin	113

13 Použitá literatura

Kolektiv autorů: Literatura pro 1. ročník středních škol, Didaktis, Brno, 2009.
Moldanová, D.: Česká literatura období avantgardy 1918 – 1945, 2002, Univerzita J.E.Purkyně.
Neff, V.: Filozofický slovník pro samouky aneb Antigorgias, Mladá fronta, Praha, 2007.
Petrů, E.: Úvod do studia literární vědy, Rubico, Praha, 2004.
Trochová, Z.: Doslov in Dyk, V. Milá sedmi loupežníků,

Juránek, R.: Nauč se psát egyptskými hieroglyfy, in. Časostroj 12/2011,
Kučera, M.: Chammurapiho zákoník: O výši trestu rozhodovalo společenské postavení, in. Akta History, prosinec 2012, str.13.
Bartoníková, A.: Rozpolcená básnička Sapfó: Vrhla se kvůli milenci ze skály do moře? in Akta History, prosinec 2012, s.28.
Bartoníková, A.: Věhlasný Homér: pochází Odyssea opravdu z jeho pera? in Akta History, prosinec 2012, s.18.

<http://www.citarny.cz/index.php/nove-knihy/poezie/poezie-klasicka/4640-li-po-genialni-pijan-vina-a-nejstarsi-legenda-svetove-poezie>
<http://www.juliuscaesar.unas.cz/texty.htm>
<http://www.antika-mytologie.apu.cz/>
<http://www.topzine.cz/anticke-divadlo-cerpame-z-nej-dodnes-pritom-vzniklo-davno-pred-kristem>
http://www.moraviamagna.cz/legendy/1_zk14.htm
<http://texty.citanka.cz/prlegendy/11-7.html>
<http://zena-in.cz/clanek/proc-meluzina-kvili>
<http://www.biblickepribehy.cz/animovane-stary-zakon/salamoun/>
http://neviditelnypes.lidovky.cz/film-tristan-a-isolda-055-/p_scifi.asp?c=A060502_004837_p_scifi_hpe
<http://www.topzine.cz/alexandreida-je-nesmrtelnym-dilem-o-zivote-legendarniho-rytire>
http://www.jbcr.info/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=119
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kalendarium/44461-zacaly-vychazet-prvni-ceske-periodicke-noviny>